

ODSEVNIJN

Koroška,
pomlad-
poletje
2011

81
82

revija za leposlovje in kulturo

Pošttnina plačana pri pošti 2380 Slovenj Gradec

6,5 EUR

g'dualis e' nlla e' latim? g' n
ma accitalli e' subm e' indimifi
alie accitns e' idimifi
al ad mēsurā subī ei'. ¶ 3
his t diffotis g' n. nia tenet
ba nec ē ūisofis nec defofis: li
etas eēt alba t alia nigra nūc.
lit. a. vnu pedale e' vna p's sit
fotif calida nūc p' p'pofitū. ¶
dmat fubitox in iftati p'ducit
ffofis nia tenet t aīs p' d m
p' p' antoxā d' laim d' b' fofa
i. In p' d'icent d'istinctōes qd
mes d'loes. ¶ 2. patebūt f
p' fōman qdā h'it iurbāles: qdā
ēstels qdā itē a n' fōr būana
p'diderai duplīcū. p' q' nū ad
duccōz i mā. ¶ 3. nō q' fō: f
q' nā qd ei' eē i' f'oductōe q
umaiōz d'inerfay p'tiū t mēb
q'rif: vtz cuiuslibz forme lat
v' diffofis. Et arguif q' nō
ma subāli: v' de aia itellectia ā
s: t p' nōis nulla ei' latim' ē ū
s: qm latim' dicit intēfōz v' e
guif de fo: ma accitalli q' aliā
f' g'dualis e' nlla e' latim' g' n
ma accitalli e' subm e' indimifi
alie accitns e' idimifi
al ad mēsurā subī ei'. ¶ 3
his t diffotis g' n. nia tenet
ba nec ē ūisofis nec defofis: li
etas eēt alba t alia nigra nūc.
lit. a. vnu pedale e' vna p's sit
fotif calida nūc p' p'pofitū. ¶
dmat fubitox in iftati p'ducit
ffofis nia tenet t aīs p' d m
p' p' antoxā d' laim d' b' fofa
i. In p' d'icent d'istinctōes qd
mes d'loes. ¶ 2. patebūt f
p' fōman qdā h'it iurbāles: qdā
ēstels qdā itē a n' fōr būana
p'diderai duplīcū. p' q' nū ad
duccōz i mā. ¶ 3. nō q' fō: f
q' nā qd ei' eē i' f'oductōe q
umaiōz d'inerfay p'tiū t mēb
q'rif: vtz cuiuslibz forme lat
v' diffofis. Et arguif q' nō
ma subāli: v' de aia itellectia ā
s: t p' nōis nulla ei' latim' ē ū
s: qm latim' dicit intēfōz v' e
guif de fo: ma accitalli q' aliā

NA PLATNICAH

*Peter Hergold,
Avtoportret,
januar 2010,
tempera na
ovojnem papirju,
kaširano na
lesonitno ploščo,
60 x 88 cm*

*Peter Hergold, Portret Tjaše E., 2010,
tempera na ovojnem papirju, kaširano na lesonitno ploščo, 60 x 88 cm*

Kazalo

Andrej Makuc	EVROPA (SVET) - TU SMO <i>ali</i> SLOVENJ GRADEC - PRIHAJAMO!	4	UVODNIK
	NAGRAJENI HAIKUJI	6	
Maruša Prapótnik	RAD BI SE POVZPEL	7	POEZIJA
Saška Fužir	ČUDNA PESEM	8	
Nina Bizjak	OH, KAJ VSE ZAMUJAJO	10	
Lucija Mlinarič	ZAKAJ SI UMRLA, SYLVIA?	12	
Franc Vezela	PROSODOBNI GUVERNANTI	15	PROZA
Jani Rifel	SOŠOLKA	18	
Jani Rifel	GAMSI	20	
Simona Jerčič -			
Pšeničnik	ZIMSKA IDILA ali Kako preživeti zimske počitnice brez stresa	21	
Simona Jerčič -			
Pšeničnik	BOLNIŠNIČNI RED ali Sedi in čakaj	22	
Simona Jerčič -			
Pšeničnik	NOGOMETNO NAVDUŠENJE	24	
Peter Petrovič	NOVO DELO	26	
Janko Čeru	ZAPISOVANJA O SLOVENSKIH PLANINSKIH POPOTOVANJIH	31	
Anita Hudl	DRUŠTVO SLOVENSKIH PISATELJEV, PREVAJALCEV		
	IN PUBLICISTOV V AVSTRIJI	33	GOSTUJOČI SOSEDJE
Anita Hudl	TAMALA	33	
Anita Hudl	MOLITEV LAČNIH OTROK	35	
Nina Zdouc	MI IN ONI	36	
Ivan Klarič	PESMI	38	
Rezka Kanzian	PESMI	40	
Marjeta Angerer -			
Guggenberger	PRIŽIGAM SVEČO	42	
Helena Merkač	UBIJANJE Z MAKUCEM - v njegovi najnovejši		
	zbirki kratkih zgodb Antigonce ali Kljini okljukčki	43	RECENZIJE
Helena Merkač	ŽE TRETJIČ Z MARGINALCI - 5fantkov.si	46	
Janez Žmavc	DOGOVORJENO IN SPONTANO	47	
Andrej Makuc	DRAMSKA ISKANJA JANEZA ŽMAVCA	49	
Boštjan Temnikar	URBANI PROSTOR KOT OGLEDALO		
	NAŠE RES(NIČ)NE (NE)KULTURE	51	KRITIKA
Boštjan Čas	TJA IN NAZAJ	68	
Jernej Kožar	PETER HERGOLD - PORTRETI UČENCEV	86	LIKOVNA PRILOGA
Matjaž Hanžek	FOTOGRAFSKI AVTOPORTRET	88	FILM
Dušan Stojanović	BERNEKERJEVE NAGRADA IN PLAKETE	98	KULTURA
Mičo Mičović	GOVOR OB KULTURNEM PRAZNIKU	103	
Marko Košan	HUGO WOLF IN SLOVENCİ	108	
Franc Verovnik	MATKO (MATIJA) KREVIH (1890-1938)		
	Duhovnik, pisatelj, dramatik in pesnik	114	IZ ARHIVOV

Evropa (Svet) – tu smo *ali* Slovenj Gradec – prihajamo!

UVODNIK

Razlog za pričujoči uvodni razmislek je 366 dni v naslednjem prestopnem letu (v februarju 2012 se bo namreč modri planet zavrtel okoli svoje osi 29-krat), ko naj bi se Slovenj Gradec še enkrat transparentno (prosojno, prozorno, prepoznavno torej) vpisal na zemljevid sveta. To mu je doslej kdaj že uspelo: z vrnjenim dolgo razseljenim Wolfom, z nazivom glasnik miru, z dejavnim aktivizmom v dneh *Miru, humanosti in prijateljstva med narodi*, z obiskom katerega izmed državnikov sveta v žlahtnem pomenu poimenovanja in delovanja ... Naslednje leto se nam za dodano še eno alinejo k naštetemu ponuja nova velika priložnost. Pa smo jo res pripravljeni in voljni izkoristiti?

Mesto lahko postane prestolnica (dežele, kulture, sveta, srca) samo tako, da se v klinču znajdejo institucije in občani z namenom, da skupaj hodijo k cilju. Visoki nameni ne morejo biti samo v deklarativni odločitvi, ampak se morajo zalesti v vse pore življenja – skratka: duha kulturnega prestolništva morajo posvojiti vsi. In ga potem izžarevati in sejati. Slovenjgradčani so doslej vsaj enkrat zagotovo že hodili v takšnem ritmu: to je bilo v času, ko so skozi umetnost in kulturo zastavljali veliki projekt, na temelju katerega so uspeli prebuditi vero, da je mogoče klesati novo podobo sveta. Zdaj se nam podobna možnost za nadgradnjo ponuja znova. Priložnost v tem tolikokrat gluhem svetu govoriti z jezikom, ki smo ga enkrat že znali, potem pa nam je slišnost vedno bolj pešala: zaradi gluhe loze (v nas, okoli nas in v najširšem smislu), ki ne zmore več ehoja, je bilo in je vedno manj besed o lepoti, empatiji in usojenosti na eno samo in edino ladjo, na kateri je občestvo obsojeno potovati skupaj: skozi veselje na rob stvarstva. Od zaklinjanja *Biti in imeti* se v svetu in pri nas doma vedno bolj trdoživo (začuda ?) ohranja le še odmev imeti, imeti, imeti ...

S čim in kako smo torej meščani mesta glasnik miru pripravljeni na leto, ko nam je Evropa dala mandat za to, da bo poslušala in gledala, kako in kaj, kateri presežek imamo priložiti v skupno dobro, v malho s popotnico za nas vse? Bomo pripravljeni tako, da se bo nam zgodilo enako kot se je sosednjemu Grazu (Gradcu), ko je pred leti živel (!) enako nalogo – bil evropska kulturna prestolnica, kot je zdaj pred nami? Spominjam se, da smo se gimnazijci takrat odpeljali v takratno prestolnico evropske kulture s šestimi avtobusi in 310 mladih je v duhu omike, novih horizontov in plemenitega sosedstva odnašalo od tam notranjo vse-

bino in prepoznavno futuristično zunanost galerije *Kunsthaus*, pa podobo »plavajočega« umetnega otoka, pravzaprav restavracije na Muri, pa instalacije *Uhrthurn*, pa skulptur na prostem, pa razstave v umetnih rovih pod gradom, pa trga zrcal ... In smo med potjo stopili tudi do Pibra (ki so ga sosedje skušali in znali »tržiti«, sicer tudi v slovensko škodo, kar ni bilo ravno higienično), in prav tam se nam je stožilo po domu in resnici in naših lipicancih, saj so si le-te skušali prilaščati drugi, kar pa, roko na srce, tudi ni bilo posebej težko, saj so jih v lipicanski pravi domovini – torej v Sloveniji – prav takrat zadrto mrcvarili ... bog ve s kakšnimi nameni in čemu nam je bilo doma vsega tistega treba.

Hočem reči, da doma, v slovenskem Gradcu, še ne vidim nobenih vsebinskih indicev ne za tako velik dogodek potrebnega nemira, ni čutiti, da »odhajamo« v Evropo oz. da jo vabimo na obisk in pričakujemo že štiri leta. Res je – mestu smo skokali srce (in Trg svobode je prav mičen), čakamo na otvoritev prenovljene rojstne hiše Huga Wolfa z novo, muzejsko namembnostjo: toda to bi se vendarle moralo zgoditi že lani, ob častitljivih obletnici skladateljevega rojstva (ritem dohajanja stvari in večno zamudništvo me tako zelo spominja na prejšnjo piberško lipicansko zgodo). In v letu dvajset dvanajst bi morali že prepoznano vsebino nadgraditi z (bom rekel zelo grdo, toda namen je plemenit) wolfoskim magari maratonom. In pripeljati v mesto njegove častilce. Za desetkrat po sedem dni – v duhu kulturnega turizma. Toda kam v mestu naenkrat spraviti za, recimo, tri avtobuse ljudi? V *Hotel Slovenj Gradec*? Mi mesta vrednega hotela nimamo, čeprav se o njem govori povsod in ves čas. O tem govorim – kako vedno in povsod zamujamo! Slovenski sindrom? Odgovarjam s prispodobno: na naše torte, ki jih ponujamo, sije ali strupeno sonce ali pada kisel dež, a mi smo prislovično brez dežnika.

Kar preštejmo, koliko je tako posrečeno srečnih mest, ki imajo mestno jedro, srce torej, narejeno za srečevanje z zgodovino in zdajšnjostjo. Mi pa še vedno ne upamo te žile dovodnice iz razstavišča (upo)rabljenih avtomobilov spremeniti v živ organizem. Kdo vendar prihaja v častljivo stara mesta na ogled z nameni in obetom, da bo prišel na sejem z eksponati človekovih najboljših prijateljev (slednji namreč niso več psi, ampak avti)? Ko bo mesto nekdo končno upal sprazniti, bo to šele lahko spet ugledalo svojo dušo in jo bo zagotovo slej ko prej začelo polniti z ustrezno vsebino. In

kakšen mimohod lahko pripravimo uporabniku mesta! Galerija, muzej, Tisnikar, Wolf, Mersi, sv. Elizabeta, Goll, Soklič, Prennerjeva ... Vem, človek ne zmore brez kruha (in, hvala bogu, tudi brez iger ne gre), zato seveda ne plediram za ukinjanje temelja, na katerem se šele lahko začne graditi hiša nematerialnih vrednot, toda človek brez zgodovinskega spomina in duhovne svobode je lahko samo lakaj. Zakaj fabriški stroj za 8-urno garanje in večerne razsežnosti televizijskega duha za svobodnega človeka pač niso dovolj. In mesto je imelo prav to skušnjo, samo da je nihče ni upal javno detektirati (tako smo se dali preventirati, da smo na koncu ostali brez vsake zaščite in varnosti). Nič se nismo naučili; ko so naši sosede mučili enako muko kakšno desetletje pred nami, smo se jim marsikje in marsikdaj le privošljivo v pest smejali.

In sem enako zaskrbljen, ker nam nivo pada tudi v kulturi. Ne v visokih dometih (čeprav tudi tam) – ampak v tisti najbolj osnovni, splošni: najprej v omikanosti, potem v upadanju pričakovanj, nazadnje v nivoju dobljenega. Živimo v mestu, skozi katerega se je še nedolgo tega dogajal defile umetnikov in njihovih eksponatov, posestnikov duha – in znali smo streči stvarjem. Danes pa: naj začnem s protokolarnimi zadevami (sprejetje Velike duše brez slovenske zastave, težave s prepoznavanjem emblemov EU, katastrofalne tehnične podpore pri dogodkih vseh sort, zagotavljanje občinstva na obeležjih kulturnih dogodkov po načelu črednosti, umanjkanje politikov in izobražencev na kulturnih prireditvah ...).

Hočem biti konkreten, zato v tem razmisleku ne morem mimo zadnjega »velikega« dogodka v naši hiši kulture v najširšem smislu (čeprav zgode v njej prehajajo že v maniro, ta pa nas dela vedno bolj dojemljivostno inertne). Mislim na letošnji slovenski kulturni praznik in podelitev *Bernekerjevih nagrade in priznanj*. Ne bom govoril o vseh šlamparijah – za to so poklicani drugi, ki jih v *KD* zaposleni že dovolj dolgo opozarjajo nanje, pa se v tem smislu očitno nič ne premakne. Da bom jasen: osebe kulturnega doma ni in ne more biti odgovorno za vsebino dogodka, je le servis za izvedbo vsebin. In tudi ni investicijska združba. Kdo pa to je in s čigavimi sredstvi le-ta razpolaga?

In zdaj *in medias res*. Odrska tehnična oprema je katastrofalna. O osvetljavi (lučeh, torej reflektorjih) je pravzaprav neokusno govoriti, ker je tako rekoč ni. To, kar je zmontirano na steno oz. visi nad odrom pač ni mogoče imenovati svetlobni park (gostujoče tehnično osebje ga praviloma imenuje jurski ali horor park). Odrske deske se zaradi izrabe in rež tako belijo, da preprosto cepijo gledalčevo pozornost. Stenske (scenske) zavese so podobne fanam po bitki. Je že res, da je gledališče črna odrska luknja, kjer se vedno znova spočenja

mavrica, toda v »našem« kulturnem domu niti črna odrska luknja ni več popolna, od tu do mavrice pa je še strašno daleč.

Ko sva s tehničnim urednikom postavljala *Odsevanja*, ki so pred vami, sva morala uporabiti prevaro, da sva lahko dostojno predstavila letošnjega osrednjega slavnostnega govornika, lanskoletnega Bernekerjevega nagrajenca gospoda Miča Mičovića. Treba si je bilo pomagati s fotošopom, zakaj originalna fotografija je bila vzorčni primer vse kulturnodomske bede: strgane zavese, umazana stena, dotrajan odrski pod. Edino vaza (sposojena?) s cvetličnim aranžmajem je bila lepa, neoporečna, a je najbrž ravno zato, ker v vso mizerijo ni sodila, na podelitvi končala, kot je. In tako sva se z Blažem Prapótnikom odločila za obdelavo, popravljanje fotografije (kar ni ne kulturno in ne higiensko, sicer pa to metodo poznamo iz nekih ne tako davnih časov in nikjer se ni dobro končalo) in zdaj bralcem ponujava slovenjgraško kulturno Potemkinovo vas: ne zato, ker bi tako brezumno ljubila mesto, pač pa zato, ker spoštujeva Bernekerjeva nagrajenca in se priklanjava umetnosti. Pa ni prav, kar sva naredila.

Zakaj s tem podpira tudi tisto, kar se je zgodilo po letošnjem uradnem praznovanju: na tako imenovanem sprejemu za delavce v kulturi. V predzverju *Kulturnega doma* so ponujali prigrizek s kozarcem vina in priložnostjo za klepet: z nagrajenci, s (po)ustvarjalci, prijatelji ... o umetnosti in teh rečeh pač. A kakšno ponižanje! Dogajanje je spominjalo na vstop na nogometno tekmo. Predvsem pa brez možnosti dostojne in pokončne človeške drže. Tisti, ki imamo radi kulturo in spoštujemo njene dejavne častilce, ne potrebujemo ne simpozijevskih požrtij ne trtne omame – samo dovolj prostora, da je mogoče dostojno in dostojanstveno zastaviti besedo, ki je danes že sicer v strašnem deficitu. Tako pa je bilo (letos že drugič zapored) najprimerneje čimprej zapustiti prostor, kamor se je nekdo namenil stlačiti dvesto in več ljudi, v njem pa jih zmore biti človek kvečjemu trideset. Tudi to je kultura – najbrž pa še več: tu se začne. In tako je nebodigatreba sprejem mimo, spomin je kratke sape, zato ni nobenih razlogov, da se nam ne bi podobno naslednje leto zgodilo magari 366-krat. In tega se bojim/o.

Sprašujem: smo res tako zelo prepričani, da bomo znali z vsemi, ki se bodo začeli naslednje leto valiti v mesto, ali pa bomo prepevali, razstavljali, plesali, igrali ... le še samim sebi? Kar se nam dogaja vedno pogostejše.

Bojim se, da je posoda vedno bolj okrušena, vsebine v njej malo ali še manj, enako tudi tistih, ki si jo ogledujejo od znotraj in od zunaj.

Andrej Makuc, urednik *Odsevanj*

NAGRAJENI HAIKUJI

LEPOSLOVJE

Haikuji dijakov *Srednje zdravstvene šole Slovenj Gradec* pod mentorstvom profesorice Helene Merkač so bili nagrajeni na letošnjem natečaju *Gimnazije Vič* v Ljubljani za najboljši srednješolski haiku.

*Velik in rdeč,
napet in poln, moj
mozolj na nosu.*

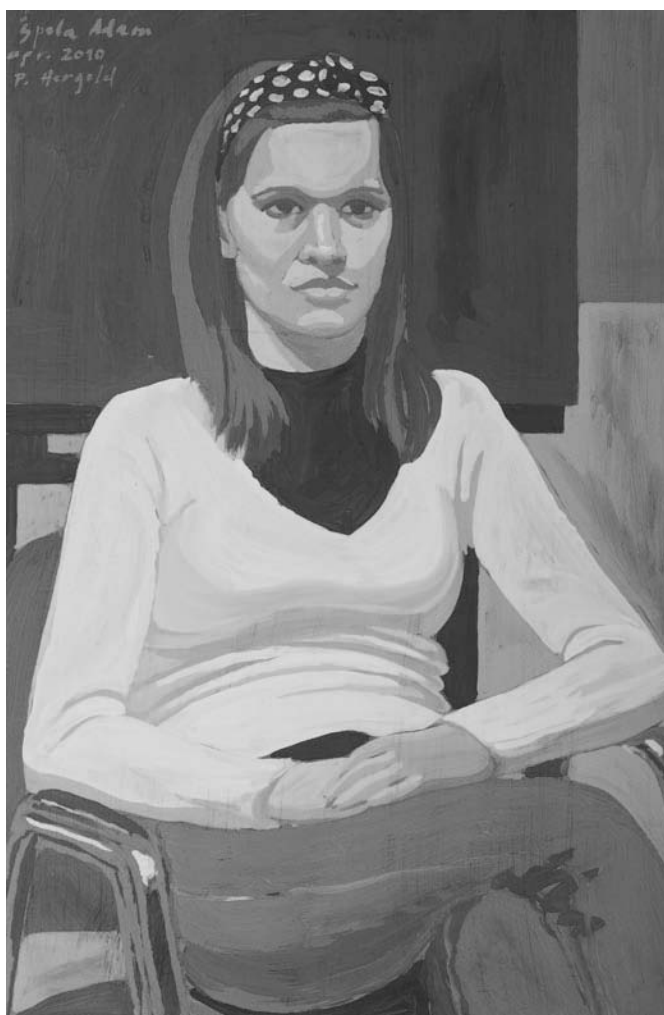
Nina Grešovnik, 4. b

*Smeji se smeji
z oblizanimi prsti
preprosta duša.*

Zoran Sedlarevič, 2. b

*Zvezek na mizi.
Gleda učenca v oči.
Učenec že zna.*

Patricija Pečnik, 1. b

*Peter Hergold, Portret Špele Adam, april 2010, tempera
na ovojnem papirju, kaširano na lesenitno ploščo, 60 x 88 cm*

Maruša Prapótnik

RAD BI SE POVZPEL ...

Prvi haiku iz cikla Maruše Prapótnik (7. razred) pod mentorstvom Mojce Hauptman je bil nagrajen na natečaju za osnovne šole *Narava sem jaz*, 2010, ki ga organizira *Cinkarne Celje* in v letošnjem letu predstavljen na literarnem večeru v knjigarni *Antika*.

LEPOSLOVJE

*Rad bi se povzpel.
Pa sem zakoreninjen.
Na dnu bom začel.*

*

*Luna na nebu.
Jezero jo obliva.
Vidim nasprotje.*

*

*Potujem čez svet,
življenje mimo mene:
velika žalost.*

*

*Valovi hite ...
Le življenju naproti!
Misli sanjajo.*

*

*Solza oblaka
pade na tla - ni je več ...
le tisoč kapljic.*

*

*Obris skrivnosti ...
Le puščava žalosti!
Mrak prekriva svet.*

*Neskončnost zraka.
Ta svoboda življenja!
Metulj poleti.*

*

*Veje stegujem.
Res jo hočem doseči!
Zmago na nebu.*

*

*Veter me vrti.
Ne, življenje izginja!
Ta barviti svet.*

*

*Odmev lepote
mi odzvanja v ušesih.
Srce je polno.*

*

*Modro obličje
tihe knjižne police
širi kulturo.*

*

*Iz stare knjige
zapisanih modrosti
znamenje pade.*

LEPOSLOVJE

Oddaljena

*Glej ključ.
Nekdo doma obuva čevlje.
Nekdo v drznem koraku vstopa v ris.
Nekdo v množici pada in vstaja.
Sem to jaz?
Stoj, samo odvijem se še
iz teh človeških zmed,
iz teh ljudskih mrež,
samo peljem še s plugom
čez gnus in razsvetljenje ograde,
samo prepojim se še
z vonjem
brezčasne
gotovosti enega obraza.
Kako dehti
najsvetejša
resnica zavezujočega pogleda!
Samo upognem se še
čez ovršje te zemlje, tega vrta,
ki ga ne morem opisati,
pred sabo poklekнем, odklenem
in grem.
Od nekdanj je nemir moj sen.*

Strah

*Bojim se.
Bojim se, da ne bo,
da ni več časa
in da je mogoče,
da se bojim tega časa,
teh ur.
Dolge minute so to,
ko kosme svojih zgodb
predem v volno določljive groze,
v vzorec hladnega reda,
v grozno rutino razuma.
Sladka otroška radost vse okrog
kot mehek zajček v kletki pohlevna,
a moja glava
težka kot skala.
Prazna.
Zaspana.
A moja roka,
mrzla,
jaz
tako določljiva,
tako predvidljiva,
tako na mestu.
Kot avtobusna postaja,
tako velika in tako smrdljiva.*

*Peter Hergold, Portret Hane H. (detajl), februar 2010,
tempera na ovojnem papirju, kaširano na lesenitno ploščo, 60 x 88 cm*

Kratka predstava

*Vidim meso,
ostanke neke vsebine,
nekih obljub.
Zleknile so se mi čez jezik.
Splesnele imajo
poseben okus
v tem kraju.
Zato pijva zdaj, ne jutri.
Skuhaj mi mrak, natoči grenkobo,
bom zlila
mehko žganje
po peskanem grlu,
čez
vse te
otrdele okruške,
ostanke nekih besed.
Preden pa steče ta kratka predstava,
naj vdihnem,
naj vidim, kje so zrna moje norosti.
Sem skoraj pozabila,
da pijem, ker sem
okužena s prahom iskanja tega,
kar sem izgubila,
da ves čas iščem
oslovska leta vsa,
olesenele dneve,
togoto vso, ta zdaj vihra v jezo brez svarila.
Daj zdaj, čvrsto trčiva in pijva.
Zato naj vdihnem in izpijem,
da ublaži, ugasi ohranjeno nasilje v meni,
ker sem pregnana
in zastražena
še ime si spremenila.*

Čudna pesem

*Čudna je ta pesem.
Brez tebe, povožena lisica,
brez tebe, sama lupina,
osut cvet, brez gnezda ptica.
S hladnimi prehodi med previdnostmi,
z globokim breznom poguma
ukročena ljubica,
strašljivo.
Če zmeljem še vse želje v kup kadila
in jih zažgem v pesem posvetila,
mi še pepel ostane v ustih.
Čakaj, je to trzlaj tal?
Ne, le zaloputnila se je praznina.
Le roke mi drhte,
prečudna pesem.
Zato polagam predte jo
vso hladno kot svarilo.
Z mano konec je.
Sem rekla, ko predajo sprejmeš,
sem rekla, da ukrotim
te zveri svojih prsi,
položim pse zvestobe
pred vrata svojega doma,
a glej,
od te gotovosti umiram,
umevno čutim kot strašljivo.
Kar kožo si izžgem.
Vse ukročeno je na preži.
Zato me pusti zdaj, zaspi.
Naj bo spanec zame darilo,
da lahko se vržem
v prehode svojih brezen,
v veter, ki mi je zavezan,
očistim moč in sklenem krog,
spustim iz prsi ukročene
zveri osvobodjene.
Zato je čudna tale pesem.*

Nina Bizjak

OH, KAJ VSE ZAMUJAJO ...

LEPOSLOVJE

*Kako sem pusta.
Kažem drugim, sebi vzemam.
Grenka praznost.
Okusim jo in skremžim obraz.
Paradižnik v mleku bi bil luksuz.
Vzemi, jemlji, strgaj.
Nimaš več
kaj.*

*Pust balon sem
in
čakam na iglo.*

*

*Zaradi tebe ne bom več
slabe volje,
čeprav sem.
Nisi superman.
Kot vsi drugi si se
podelal v hlače,
pobruhal slinček
in razvil iz
opice.
Tudi če imaš zdaj zlate prste,
si včasih imel navadne. Človeške.
Lahko vplivaš na ljudi,
a nisi bog.*

*Zaradi tebe ne bom več pustila solzam dihati,
čeprav sem jim.*

*Ti si hladen do mene.
Nasmejiš se s prisilnim nasmeškom,
ker se pač spodobi.
Nič več ni vzdušja, tistega,
ko je sonce še pomagalo roži priti do fotosinteze.
Lunin mrk.
Včasih sva se videla vsak dan
in govorila in si mežikala
in si izmišljevala nove še neodkrite šale.
Včasih sva zaspala z mislijo drug na drugega,
oziroma ne,
jaz sploh nisem mogla zaspati.
Včasih se je svet imenoval z najino črko,
zdaj pa se opotekam ob angleško abecedo.
Včasih je bilo logično tipkati tisto šestmestno številko,
zdaj mi to le redko, malokrat, sramotilno drobnokrat
pride na kraj pameti.
Če sem odkrita,
sem še pri zobozdravniku
skoraj
bolj vznemirjena
kot kadar pomislim nate.*

*Ti verjetno sploh ne več.
Pomisliš name.*

Preveč ledu si pojedel.

Peter Hergold, Portret Denisa Klinarja (detajl), maj 2010,
tempera na ovojnem papirju, kaširano na lesenitno ploščo, 60 x 88 cm

*Ne da mi režejo krila,
noge mi sekajo!
Ti vsevedni vsakodnevnosti,
ki mi hočejo samo dobro,
mi mečejo kamne pod bivše noge.
Pravijo, da vedo, kaj je
najbolje zame.
Njihove prelepe vzpodbudne besede,
ki letijo iz popolnih ust
in mi zbijajo moralo.*

*Vsaj voziček mi pripeljite,
prosim.*

*

*Sem mislila, da je
mimo, pa
ni.
Še vedno sem
plošča med
ploščami na
hodniku
in list v
krošnji med barvami.
Sem mislila, da je
mimo, a
sem še vedno
nenajdena
beseda
v knjigi.*

*Ne razumem, kako
ne razumejo umetnosti.
Pravzaprav mi je všeč, da ne razumejo,
ker me to polni, večja.
Jaz v vsem vidim umetnost:
v risbah, pesmih, filmih, telesu, celo
rožah, hišah, očeh, igranju,
skodelici, v kateri je še ravno toliko kave,
da lahko šlogarka napove prihodnost,
knjigah, čopičih, črkah,
orehah, ležečih na tleh z gnilo desno sredino;
slikah, travi,
odeji, zmečkani v kotu, ker je zjutraj nisem zložila;
gibu,
šumenju reke, ki ga vsak dan poslušam in se
sliši prav isto, pa je zmeraj malo drugače ...*

*V ljudeh vidim umetnost.
No ja,
pravzaprav vidim umetne ljudi.*

*Oh,
kaj vse zamujajo neumetnostno gledajoči ljudje.*

*

*Za temi mojimi vrati
je tvoja ključavnica,
ugotovim.
Tesno skupaj,
da čutita druga druge
vdih in spust.
Ti si vstopil vame,
jaz pa v tvojo sobo.
Zaupam ti,
zato se ti odkrivam.
Zaključim,
čeprav te nikoli ne bi
nehala gledati.*

*Upaje čakam.
Da prineseš
tvojo ključavnico k mojim vratom.*

LEPOSLOVJE

krčenja

*jutra začnjam z zadnjo cigareto.
polži praskajo ob okenska stekla –
tako tiha sem,
ko bežno obidem dan.
končala se bom.
zrak, nagnjen v bledopolto jutro,
razkazuje materina znamenja.
vstopim bosa,
v atmosfero, ki me požira
kot mleko.
tukaj živim
in tako,
tako tiha sem.
kad je prepolna mojih las,
ni prostora;
zrak je lačen.*

(na)drobnost

*V tvojih očeh sem opazovala
vesoljni potop.
Kako blizu sva si – gola
na rjuhah preživelosti.
Dotikajva se, praviš.
Morda ...
Morda, si mislim, ko začutim
razgrabljenost domačnosti.
Potipam odsotnost,
ki sva jo oblikovala.
Ostaja, menda dogovorjena,
ujetost.
Ponavljja me samotnost vdihov.*

zakaj si umrla, Sylvia?

*pustila prašne police
vonj po plinu
razmočeno vzmetnico
nenaslovljena pisma
zakaj si pustila škatlo srečnih nasmehov, Sylvia?
preštevam, kar je ostalo
nekaj rdečih tabletk, pa tiste bele
in preveč metafor v zadnjih verzih
ah ja, da ne pozabim – dva otroka
kaj naj z njima, Sylvia?
misliš, da se še nista naveličala pretesnih fotografij?*

preprosto.

*Maj pravi, da je zdaj in biti žalosten.
pravi, da postane pristno, kadar si želiš.
da te potem vsi občudujejo.
Maj pravi, da bom postala Petrarka.
da bom pisala verze nekemu dekletu –
zagotovo dekletu, saj je zdaj in biti lezbijka.
Maj pravi, da se lahko preprosto naučim žalosti,
da mi zanjo ni treba biti Anne Sexton.
da mi ni treba pisati o menstruaciji
ali o količini xanaxov, ki jih pijem z viskijem
v eni uri.
Maj pravi, da je povsem lahko –
kakor da se z dvigalom odpelješ v 53. nadstropje
in se prosto prestopiš čez rob.
za vsem ni potreben niti en sam občutek.*

plezanja

*preglasna sem za tvoja nihanja.
preveč oprezna, da bi se objemala.
na robovih polic se nevarno (na)gibaš,
stopaš vedno više,
vsakič ohlapneje, trzajoče.
nisem potrditev tvojih bivanj
na zgrešenih policah.
moja kokonska zapredanja
so uravnavanja lastnih razdalj.
ne bom te splekla.
nikoli več ti ne bom postavila rok,
da bi se ponovno dosegel.*

Majhna

*Ne pestuj sonca
pod pazduho.
Krivine vsakršnega jutra moraš sprejeti.
Četudi preslane,
pregrenke,
presladke – tvoje so.
Težkaš odtise prebujenih noči,
ko se ti jutro lepi na podplate.
Po kavi vendarle ni
čas, da bi se ustvarjala.
Drsiš čez pisane robove hiš.
Drugače dišiš.*

Sipek

I.

*Instant sonce se pase na pločevinastih ostankih
dneva.
Nekaj je zabilo moje prste med sipine lovke,
stiščalo pesek v moje lase,
zategnilo morsko travo ob spiralaste boke,
porezalo lakti, poprej odete v belo senco.*

V sivomoder šifon zavijam ostanke kože.

II.

*Raskava tišina prebija trenutke,
poapni jih. Kakor sence oljk
so potem okorni.
Lepotke stegujejo noge in se lepijo obnje.
Krušim jih, trgam z oboda danes,
z obrobja soli.*

III.

*Inana
na zloščenih tlakovcih najine dvojine
pada skozi peščeno uro.
Oči – vpete v planjave, pogrinjke za dva –
široko zaprte.
Je vous veux.
Vzgib po bližini palcev.*

*Peter Hergold, Portret dijaka, 2010,
tempera na ovojnem papirju, kaširano na lesenitno ploščo, 60 x 88 cm*

LEPOSLOVJE

jutro moje smrti

*utrujene magnolije
preoblačijo tesnoben vonj
težijo ga z novimi odenki hladne zadušljivosti
veter poka v poletju puščobnosti
odlaga bele cvetove na porjavele bilke
lento assai se vlečem čez strune
ki še vežejo mojo kožo*

Zgodnja

*Površno pripeta svetloba se lušči z zidov.
Zatipam prisotnost jutra,
jo odklonim.
Olupi padajo name,
prašijo vezljivost kože,
ustvarjajo motnost očem,
potuhnejo se v poapnelost
okušanj.
Oprosti.
Četudi me obdajaš z mamljivim vonjem kave,
me teži med prsti.*

*Peter Hergold, Portret Sama Krenkerja (detajl),
april 2010, tempera na ovojnem papirju,
kaširano na lesenitno ploščo, 60 x 88 cm*

zakaj me ne slišiš?

*zleknjena na fotelj sredi dnevne sobe
si prelivala vino.
noč je pretegnjena sedla,
priredila skrivališče očem,
pospravila madeže na preproge,
zaukazala lučem naj molčijo,
obgrizla moje roke -
zdaj so prekratke, da bi te objel -
požrla je besede,
izbljuvala prazne steklenice,
ki si jih kopicila v tem novem svetišču tihote.
z zobmi si preščipnila popkovino s svetom,
lase pustila sprijete v gmotah na tleh,
noge si zvila, kakor da niso tvoje,
jih pospravila na stran,
da ne bi več bolščale, si požezele dihanja zunaj
sten.
boljši trg iluzij za vsakim popitim kozarcem te
razprostre,
pretrga preteklost,
zaviha konice ustnic navzgor,
položi svojo roko na tvoj pas,
odpleše tvoje misli stran, predaleč stran,
da bi te lahko ponovno porezale.
in spet sedaš,
glava omahne,
gleženj se nespretno zvije,
kozarec se razdrobi v jutro.
porineš se stran, potrgaš zavese,
spustiš žaluzije:
nihče ne bo silil v tvojo samost!
ne, ni vljudno,
da bi te napadali okruški sreče.
zasadiš še osat pred soncem,
da se napiči ta zadušljiva svetloba
in zbeži.
ležeš v banjo starih cunj,
se dotakneš pokrova nepopite steklenice,
ga nalahno pobožaš.
saj bova kmalu, pomisliš.
trkam na tvoja vrata,
ne odpreš.
me nikoli ne slišiš?*

PROSODOBNI GUVERNANTI

a r t e s e j F. V e z e l e

o vzgoji XXI. stoletja ...

ki bi moral biti napisan že ... dadadavno

1. del:

Pravljica te mora narediti otročjega, ne bedastega!

Je rekla vnukinja dedku.

Realnost pa – rahlo odgovornega! Rečem jaz.

Ergo: beri!

Stopnic je bilo n e š t e t o , visoke pa so bile p o l metra!

Tako bi kdo od malčkov, ki so se vzpenjali v moravsko knjižnico Jovana Vesela Koseskega, opisal pot do nje. Kak prijeten živžav povzroča skupinica dece, ki so vsi skupaj stari pol toliko kot njihova vzgojiteljica!

V tem živžavu se rodi misel, se rodi beseda – sveža, na novo odkrita, samorasla, prvič ... nežni glasovi zvoki zviki vzkliki, razposajenost izražena v kriu – iz nežnih pljuč iz nežnih glasilk iz otroških ust ... o, mladost!

Še huje – o, otroštvo!

Jezni smo, ker se ga ne spominjamo tako & toliko kot si želimo.

Jezni smo, ker so oni še otroci – mi pa odrasle zgube! Katoliki!

Bolj ko se je skupinica vzpenjala, bolj je postajal živžav tih. Na koncu – pred vhom v knjižnico – so bili vsi otroci tiho. Kot miši ... Kaj se je zgodilo?

Vzgojiteljica bi odvrnila: male skrivnosti velikih mojstrov!

Če bi bila pametna.

Vendar – če bi bila pametna, pred vrati ne bi zevala tista strašljiva tišina, v katero so vstopili, ko je stara guvernanta strmo pogledala mladež – druga, mlajša, pa ji je pri tem pomagala.

Zdaj so vsi notri. Vsi nemi. Razen stare & mlade (ki bosta še v krematoriju lajnali,

ko jima bo osmodilo lase & zmotilo lasuljo)! Potem se je m o r a l o nekaj zgoditi & v zboru je bilo slišati – kot bi drek razmazal:

dober daaaaaan ...

In zopet tišina. Nekaj časa ...

2. del:

Dve sta bili. Tandem! Pride bolj do izraza.

Mlajša z izrazitim nosom bi lahko bila tudi simpatična pod določenimi pogoji. Če bi se nasmejala kot človek, bi izgledala (v redu) ženska ...

Druga – stara, da ji je mah rasel po hrbtu & si čakal, da bo razpadla pred tvojimi očmi / res mora biti pomanjkanje mladih & zdravih!

Otroci so se kot bilke držali tiste gosenice ali kaj že ... stonoge (kak simpatičen mrčes, ki najbrž ne moti telebajskov), onidve pa tandem!

Ne le tandem – uigran tandem. Kot bi klarinet & bariton iz dobro uigranega orkestra šla malo po svoje na turnejo in zdaj razveseljujeta okolico.

Naenkrat stojijo mali jetniki v knjižnici, onidve pa v vik & sik.

Takoj sem zaznal, da obe potrebujeta pomoč.

Prvič: sikali & odrejali sta nič kaj mikavno – nihče ne bi prepoznal v tem klarineta & baritona ...

Drugič: delovali sta tako sinhronizirano, da je bilo grozno – da se je takoj vedelo, da so jima drugi povedali, kako morata delovati ...

Tretjič (a to je že bolj subjektivnega značaja & torej podvrženo zakonom relativnosti): mlajša je kazala znake histerije, kar lahko razložimo s pomanjkanjem orgona*, stara pa senilnost, ki jo je hkrati z mahom delala mehko & zadovoljno ... boš ja!

Sikala & razgrajala je po psihi malčkov, takoj ko je kdo izmed njih izrazil željo, da bi kaj rekel komu. V intenzivnosti tega jo je mlajša komaj dohajala.

Pa otroci?

Enim se je (že) jebalo. Stali so vsi tam, kakor sta jih skupaj nagnetli guvernanti. Koklja bi se čudila & občudovala to p e r f i d n o tehniko!

V knjižnici se je izkazalo, da delata prav, ker so otroci potem dobili bonbone. Knjižničarka Valerija jim je delila sladko & zraven govorila: ker ste bili pridni ker ste bili pridni ker ste ...

Da je bilo vse še bolj morbidno, sta vzgojiteljici (zahvaljujoč tistim silnim seminarjem) ves čas komunicirali z normalno intenzivnostjo glasu. Bi temu rekli. Nikakor pa: normalno.

Sicer pa intenzivnost glasu ni premosorazmerna z nevarnostjo. Če bi znali v s i otroci šteti, bi se morali. Prešteti.

Paznici sta delovali izmenično: stara se je pogovarjala – danes tako vsemu rečemo pogovor – s knjižničarko Veroniko, Doroteja – druga bibliotekarka, se ni vmešavala, nosila je knjige & si svoje mislila – mlada pa je medtem s srditim pogledom božala malčke. Eden se je med prestopanjem oddaljil za pol metra. Takoj je bila tam. Akcija! Kako pa stojiš!? Potem ga je nežno prestavila. Vse je imela pod kontrolo. In – čas – da vse kontrolira. Z dedom se je skregala.

Potem se je stara posvetila taboriš... otrokom, mlajša pa čebljala z Veroniko.

Nenadoma se je senilna spomnila, da je n e k a j videla!

»Otroci! Kaaaj smo viiidel i na plooočniku, ko smo šli seeem?«

Stavek je povedala brez zatikanja, skoraj pojoče. Nekaj jih je obračalo glave, kot bi jim pravkar menjali baterije (ne kot bi jim šipek spravil za vrat), eni so hoteli izkoristiti priliko in reči kaj svojemu sosеду, ker govoriti se tu ni smelo / če nisi bil vprašan, nekaj pa jih je stalo mirno & otožno. Našel se je celo eden, ki se je zasmejal! V kopici molčečih & modrih je izgledal kot idiot.

Še enkrat je ponovila ona z mahom vprašanje:

»Kaaaj smo viii...«

Mlada se je posvetila temu, da bi otrokom brez besed – z mimiko – zbudila asociacijo na vozilo. Potem se zadere eden:

»Aaaaaavto!«

»Takooo!« poskoči stara, da ne moreš verjeti, koliko je v tem kritičnem telesu energije

(pa čeprav negativne). Mlada sije od zadovoljstva. Nenadoma obe izgledata človeško. A to so trenutki ...

»Avto!« ponovi mlada.

Pa stara spet:

»Kaaaj smo?«

Otroci pa:

»Aaaaaavto!«

Veronika je vesela. Potem sklene roke, se nagne preko pulta, pa še ona:

»Aavto?«

»Ja! Na plooočniku!« končno razkrije misterij stara.

Pri tem dvigne kazalec v višino podbradka. Otroci zdaj gledajo mumijo, ki razlaga Veroniki & mladi guvernanti pa malim jetnikom, da bojo zdaj imeli veliko časa govoriti o tem, kaj avto počne na plooočniku, poklicali bojo še gospoda miličnika, da bo še bolj poučno & zabavno, on bolj t o č n o ve, kaj se sme & kaj se ne sme, skratka ...

Nenadoma je enega za računalnikom zvilo. Potegnil se je vase, globoko vdihnil parkrat, počakal, da sta slabost & krč minila, potem pa zopet sedel pokonci. Bil je en nekdanji učitelj! Tak ko vedno vse ve ... kdor bi stal zdaj poleg njega, bi slišal, kaj je govoril med premikanjem miške:

mi s m o pohabljali otroke, to je res,

ampak to kar se počne

d a n e s !

Tile tu pa so še povsem sveži za eksperimente režima. Za tako se potrebujejo & rabijo ženske s praznimi glavami, če pa so njih glave obremenjene z možgani, je treba te le sprati.

Imamo detergentov še iz časov realsocializma & imperializma, vemo kaj je fašizem, vemo kaj je terorizem, med vsemi nasilnimi grafiti širom sveta je tisti še najmiroljubnejši & okusen: Ljubim te – dol s tabo!

Paznice si zberejo potem glavno paznico – ta si lasti naziv ravnatelj. Pravi ravnateljji so nad takimi paznicami ogorčeni. Storijo pa nič. Ok.

Eni ne gledajo filmov kot je Sestre Magdalenke, niti podobnih socialpedagoških zadev – dram kot posledic režima, ki se jih je v taki ali oni obliki dotaknil Makarenko, nadaljevali pa so po svoje osveščanje Brecht Ježek Waits Makarovič Vezovnik Mahun;

morali bi z bičem ... drhal! Ne, ker bi bili altruisti, nego, ker nis(m)o t a k i sadisti!

Da bi v borbi za svoj vamp požrli vse & šli preko trupel, da bi dobili tisto miloščino od države ...

Niso soldati & policaji krivi bede: tisti ki vzgajajo, so krivci!

In ukvarjati se s tem, da je nekdo pustil na pločniku avto, namesto da bi po vrtcih hitro & učinkovito pospravili z neuravnovešenimi na pol pokojnimi pridnimi lepimi praznimi – ter zaposlili prave ženske – to se mi pa ne zdi več zabavno. Zato je potem rekla Veronika: kak si ti č u d n !

Ker sem rekel, da je prikaz takega sadizma v knjižnici malo preveč za moje srce. In živce. In da ga je treba prijaviti, kot prireditelj!

In kaj je bilo sploh z vzgojiteljicama narobe? Nič.

Ena je že d a v n o v méni – to ni kaznivo, druga pa p o s t a j a frigidna.

(Vse to zaradi zahtev v službi!)

Zahtevna služba. Služba je res zahtevna, a jo izboljšujemo pod narekovaji po režimski ekonomski trening tehnični plati.

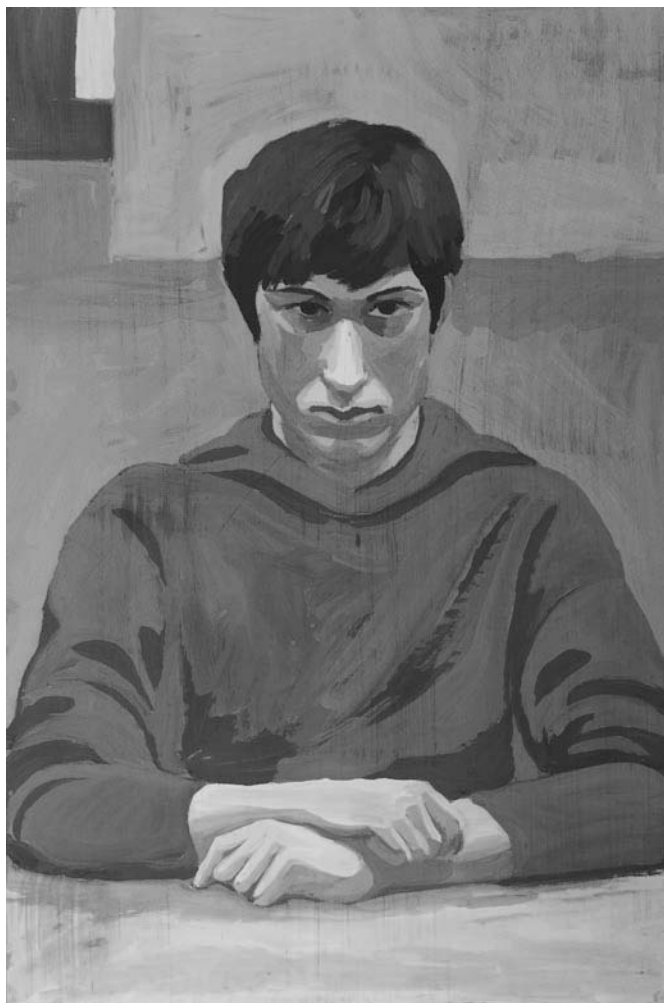
Na račun humanosti. In topline ...

Starši vse to podpirajo (ker so med akterji). Stroka je zmagala. Ženska izgubila.

P.S.: Otrok se sploh **n e d a** vzgajati brez dotikanja!

* orgon – energija, ki se proizvede samo med orgazmom

LEPOSLOVJE

Peter Hergold, Portret dijaka, 2010, tempera na ovojnem papirju, kaširano na lesenitno ploščo, 60 x 88 cm

SOŠOLKA

LEPOSLOVJE

Tisa je iglavec. Strupen. Zdaj sameva. Stoji sredi šolskega dvorišča.

... Pozvonilo je. Iz poslopja so se usuli dijaki. Okoli drevesa se je strnilo nekaj kadilcev, med njimi dekleta, ki jo je zdaj, ko si je v vetru poskušala prižgati cigareto, opazil Rudi. Stal je nekaj metrov stran, ob ponekod že odpadlem rumenkastem ometu šolskega poslopja. Tudi njemu je nagajal veter, a je kljub temu, da ga je pošteno speklo, ponesel plamen do cigarete in si jo prižgal. Obliznil si je dlan in se spet ozrl proti njej.

»V katerem razredu je le, da je doslej še nisem opazil?« se je vprašal.

Imela je srednje dolge kostanjeve lase. Nekoliko valovite. Barve oči na takšni razdalji ni mogel razločiti. Oblečena v rjave žametne hlače in zeleno bluzo. Vitke postave in nekoliko manjša od njega.

Sam ni vedel, kaj na njej ga je pritegnilo, saj se ni v ničemer bistvenem razlikovala od drugih dijakinj, razkropljenih po šolskem dvorišču.

Ko je pozvonilo, ji je sledil. Vstopila je v sosednji razred.

Drugi dan je bil prvi pod tiso. Kmalu je prišla tudi ona. Obstala je na drugi strani drevesa. Vmes, med njima, so se kmalu nabrali še drugi, zato se ni mogel pomakniti proti njej.

Naslednji dan je raje počakal, da je prva stopila pod zeleno drevo. Odločil se je, da jo bo ogovoril tako, da jo bo prosil za ogenj. Toda ko se ji je približal, sta bili ob njej še dve sošolki. Ena od njiju ji je bila podobna. Stopil je nekoliko stran. Razločil je le nekaj besed. Med njimi se je večkrat ponovilo ime Gregor.

Dnevi so minevali in šele po tednu dni jo je prvič ogovoril. Deževalo je in ona je stala blizu drevesa. V eni roki je držala dežnik, v drugi pa cigareto. Med prižiganjem druge cigarete je položila dežnik na tla, takrat pa je zapihalo in dežnik je odjadril mimo Rudija in bi pristal v skupini dijakov, če se ne bi pognal za njim.

»Hvala, res si prijazen,« mu je rekla, ko ji je izročil ubežnika.

»Malo je manjkalo, pa bi mi ušel. Te lahko prosim tudi za ogenj,« ji je rekel in potegnil cigareto iz škatle, ki mu jo je ponudila. Prižgala je vžgalico, ki je takoj ugasnila.

»Lahko pomagam?«

Prikimal je in ponesla je svojo cigareto k njegovemu. Prijel jo je za roko, da je prislonil ogorek, in potegnil dim vase.

»Lažje je tako kakor z vžgalico. Hvala za cigareto, drugič sem jaz na vrsti,« je rekel ter še nekajkrat potegnil, preden je zazvonilo.

Zdaj je vsak dan živel v pričakovanju srečanja. Teden dni pred koncem šolskega leta pa je med odmorom ni bilo več zunaj.

Povprašal je sošolki.

»Z Gregorjem hodita v lokal čez cesto. Skupaj se pripravljata za maturo,« sta mu povedali.

Tako je Rudiju ostala le tisa. Pozabil je na dekleta v žametu in zelenem in nemara se je nikoli več ne bi spomnil, če ne bi čez leta med pospravljanjem na podstrešju v enem od zaprašenih zvezkov našel naslova njene sošolke. Ena od onih dveh, tista, ki ji je bila podobna, mu je med čakanjem na maturitetne izpite napisala svoj naslov, ki ga potem nikoli ni uporabil. Najbrž zato, ker mature ni opravil v prvem roku in ni hotel, da bi njeni prijateljici izvedeli o njegovem neuspehu. Pred sabo je držal odprt črtast zvezek in se zazrl v naslov.

»Ne more biti naključje,« si je rekel, ko ga je nekajkrat prebral.

Potem je vsak dan po službi, skoraj ves teden, iskal pot do nje. Na koncu je izvedel, da je dvakrat spremenila priimek, da je zdaj spet pri dekliškem, toda ta še ni v registru, in da ima svojo telefonsko številko, do katere se je naposled le dokopal.

Ko se ji je predstavil, se ga je takoj spomnila. Povedala mu je, da s tisto svojo sošolko, s katero je kadil pod duglazijo, nima stikov, da pa je na obletnici mature slišala, da živi v Prekmurju. Povabila ga je, da jo obišče, in mu zaupala, da je takrat po maturi pričakovala njegovo pošto, ker pa je ni bilo, je pomislila, da se mu je zamerila, in da jo je nekajkrat prijelo, da bi ga poklicala po telefonu, pa ji je bilo nerodno.

Spet je zabrskal po telefonskem imeniku in po nekaj dneh je prišel do nje. Odtipkal je telefonsko številko. Na drugi strani se je oglasil tih, komaj razpoznaven glas.

»Kdo pa ste? Ne poznam vas.«

»Tisti, s katerim ste kadili na šolskem igrišču, sem ...« ji je skušal pojasniti in ji potem, ko ji je natrosil še nekaj drobcev, ki se jih je spomnil iz srečanj pod tiso, ponudil obisk.

»Saj, saj. Nekaj se spomnim. Seveda, vesela bi bila obiska. Pričakujem te.«

Čez nekaj dni je pozvonil na njenih vratih. Predenj je stopila ženska zabuhlega obraza s praznim pogledom in nekoliko sključene, bolj suhe postave. Ni je spoznal. Po nekaj stavkih je videl, da je res ona in da se tistega časa skorajda ne spomni več. Povedala mu je, da je bolna. Da z Gregorjem že dolgo ne živita več skupaj. Da je brez redne službe in dela kot čistilka in da se bo kmalu upokojila.

»Še bom prišel na obisk,« ji je pred odhodom zagotovil Rudi. Ko je stopil iz bloka na cesto, se je skoraj zaletel v znanko iz svojega kraja.

»Od kod ste se pa vi vzeli? Že nekaj let vas nisem videl,« ji je potem, ko ji je odzdravil, rekel ves presenečen.

»Preselila sem se v ta kraj. Živim tu, v tem bloku. Kaj pa je vas prineslo sem?« ga je potem

vprašala.

»Bil sem pri sošolki. Tudi ona stanuje v tem bloku. Najbrž jo poznate,« ji je odvrnil in ji povedal njeno ime.

»Seveda jo poznam,« mu je pritrdila in prešla na pogovor o njunem domačem kraju.

Čez nekaj tednov je izpolnil obljubo.

»Nisem vedela, da se poznaš z mojo sosedo. Novinarko, ki jo več vidim na televiziji kakor tu v bloku. Pred nekaj dnevi me je vprašala, če sva bila sošolca,« mu je povedala potem, ko je nalila kavo v skodelici.

»In kaj si ji odgovorila?«

»Da nisva bila.«

Nič ji ni odvrnil. Naredil je še nekaj požirkov vroče kave, potem pa se prijazno poslovil in odšel.

Peter Hergold, Portret dijakinje, 2010, tempera na ovojnom papirju, kaširano na lesenitno ploščo, 60 x 88 cm

GAMSI

LEPOSLOVJE

V strmem bregu ob glavni cesti se je nekaj premaknilo.

»Najbrž je gams,« je presenečen vzkliknil Damjan in nekoliko zmanjšal plin. Pogledal je v vzvratno ogledalo in videl, da se je za njim nabrala že cela kolona. Pospešil je in žival mu je izginila izpred oči.

Zdaj se je spet prepustil ustaljenemu ritmu vsakdanje vožnje po isti cesti, za istimi službenimi opravki.

Že naslednji dan je pozabil na skrivnostno žival, ki mu je za hip pretrgala vsakdanjo rutino.

Po treh tednih pa ga je spet zagledal. Tokrat mu je kljub nagli vožnji prav lepo padel v oči. Pasel se je v bregu, še bližje ceste kakor zadnjič, brezbrizen, kot bi bil udomačen. Naslednji dan je pred bregom vožnjo upočasn timer. Pogledal je v vzvratno ogledalo. Nikogar ni imel za seboj. Upal je, da je gams na paši. Ko je pripeljal do brega, je presenečen zagledal cel trop. Kakih sedem ali osem živali je mulilo travo in nobena od njih se ni zmenila zanj, ko se je počasi pomikal mimo njih.

»Kaj pa, če so udomačeni?« je pomislil, ko so gamsi izginili za ovinkom in se je pred njim usločilo sivo hišno pročelje.

»Tu bom vprašal,« si je rekel. Ljudi iz te hiše, ki so vedno bili osredotočeni na svoja opravila, je videval skoraj vsak dan. Postali so mu del delovnika, kot skrivnostni sopotniki, ki zanj niso vedeli.

»Saj so gotovo divji. Le čemu bi spraševal. Bog ve, kakšni ljudje so to!? Pa naj bo, kar bo. Ustavim,« se je odločil, ko je čez nekaj dni pred hišo zagledal moškega, za katerega je menil, da je gospodar.

»So tisto res gamsi?«

Moški ga je pogledal s praznim pogledom, potem pa oči usmeril k prometnemu znaku za prepovedano parkiranje, ki je stal pred ozkim dvoriščem.

»Oprostite, samo mislil sem ...,« se je hotel opravičiti Damjan in se pričel ritensko umikati proti avtu. Ko ga je dosegel, je naglo sedel vanj in speljal.

»Prava mevža sem. Le česa se bojim?

Prometnega znaka ali tistega neotesanca? Saj ni čudno, ko pa nikamor ne gre. Najbrž se družijo samo še s postrvmi, ki švigajo v rečici pod cesto, in z gamsi v rebri nad njo. Ne vem, če se s starko in starcem z belo brado, najbrž staršema, sploh kaj pogovarja. Lahko, da je nem ali pa mojega vprašanja ni razumel,« so ga obšle misli.

Pomlad se je bližala koncu in gamsi so izginili.

Prišla je jesen in z njo prvi gams ter za njim ves trop. Razveselil se ga je. Po nekaj dneh pa so gamsi izginili in zdaj jih že nekaj tednov ni bilo na spregled.

»Kaj, ko bi se ustavil pred hišo? Morda tam vedo, zakaj so na vsem lepem izginili,« je pomislil, ko se je peljal mimo.

»Ne, ne bom silil vanje. Dovolj je bilo enkrat. Pa tudi prometni znak še ni odstranjen. Najbrž tudi poštar ne sme preblizu, saj parkira spodaj, ob ograji, pri zelenem poštnem predalčniku in ne pri hiši,« je razmišljal še nekaj ovinkov naprej. Ko pa se je cesta zravnila, je pritisnil na plin, da bi s hitrejšo vožnjo ušel nadležnim mislim.

Zapadel je prvi sneg, ki je pobelil breg. Sonce se je upiralo vanj in po nekaj dneh je zagledal gamsa, ki se je pasel na travnati zaplatti.

»Le kje je trop?« je pomislil in nekoliko zmanjšal hitrost, da bi se lahko bolj razgledal po rebri. Za njim so zacvilile zavore in glasno hupanje ga je opozorilo, da na cesti ni sam. Pogledal je v vzvratno ogledalo in za seboj zagledal celo kolono. Gams je izginil. Naslednji dan pa je bil spet tam.

Toliko, da ga je videl in že je bil mimo.

»Ustaviti se je smrtno nevarno. Avtomobili švigajo hitreje kakor postrvi pod cesto. Nihče se nima časa ozirati nanje in na gamse. Imajo mir. Lahko se brezskrbno pasejo. Tu lovci ne smejo streljati, saj bi lahko splašili promet,« je še naprej poslušal svoje besede.

»Kaj pa, če so tudi oni iz hiše del tropa, ki je tu našel svoje zatočišče?« so ga še ujele misli, ki so mu potem kmalu izpuhtele za ovinki.

ZIMSKA IDILA

ali Kako preživeti zimske počitnice brez stresa

LEPOSLOVJE

Prvi dan počitnic. Jutro je prineslo sneg. Nekaj centimetrov. Zakril je stare sledi, pasje iztrebke in drugo navlako. Kamorkoli pogledam, povsod je bel plašč, pod njim pa »zakrita« svinjarija. Odprte so nove poti, svojo novo gaz lahko naredim kamorkoli, začnem znova, popravim tisto izpred nekaj dni. Idilično. Tako je pri snegu, v človeških odnosih je drugače, tu je pametno premisliti, preden kaj storiš. Sledi se ne da izbrisati, le živeti lahko z njimi. Če zmoreš. Ni preveč idilično.

Že jutraj se odpravimo na sneg. Uživamo v zimski idili. Sankanje, lopatanje, smučanje, drčanje po riti. Lahko smo veseli, da nam letos vreme služi s snegom. Sledi kuhanje kosila, kosilo, spanje za najmlajšo ... Preden popoldne spet odidemo na sneg, me preseneti vroče čelo pri hčerki. Seveda ostane mo v hiši, vročina narašča, z njo pa sitnarjenje. Tako smo v naslednjih dneh več v stanovanju kakor zunaj. Temu primerno je tudi počutje otrok. Mislim, da je prehlad, zato hčere ne odpeljem k zdravniku takoj prvi dan. Zmota. Noč je naporna.

Zjutraj zdravnica potrdi moja predvidevanja – vnetje ušes. Predpiše antibiotik in pije ga po predpisanih navodilih, na 8 ur 1 žlička. Toda vročina popusti šele 4. dan. V tem času se zimska idila spreminja v kaos.

Zimske počitnice so – in za mamó ni napornejšega, kot preživeti počitnice v družbi svojih otrok, brez očeta, oz. z očetom, ki je ravno na poti domov, čeprav to traja tja do večera. In potem ne moreš na obisk k sosedom, ker je ravno na poti. In sosedji rečeš, da se ji ne splača na kavo, ker je tvoj dragi ravno na poti, domov namreč. Eno samo nategovanje. Po enem tednu hišnega pripora – igranja, razmetavanja, zdravljenja (vneta ušesa pri najmlajši, vneta grlo pri srednji, lenoba pri starejšem) – sem že povsem brez energije. In bi šla v službo, da si malo odpočijem.

Sobota je. Ponoči nisem ravno veliko spala, bolj na obroke, ker vnetje ušes pač ni mačji kašelj. Glavo imam polno skrbi, možek pa spi, lepo mirno, kot dojenček, ki se je pravkar najedel. Ima me, da bi vse skupaj pustila in nekam šla. Ja, čas za spremembe. Kljub temu da sem ravno prejšnji teden zamenjala barvo las, si izmislim, da moram nujno po novo frizuro. Čisto na tiho povem možu na uho in izginem. Zjutraj ne dojemam preveč hitro, zato lahko v miru zapustim stanovanje in se odpeljem v mesto. Ko bo dojel, me že davno ne bo več doma. Ob vrnitvi domov pa ga bo jutranja slabovoljnost že minila in bo itak vse po starem.

Malo sem prehitra – pet minut pred osmo. Frizerka me pusti čakati pred vrati, čeprav skozi steklo prav lepo vidim, da je pri srkanju jutranje kave. Živčno pogleda na uro, potem pa me spusti v lokal. Vidim, da ni jutranji tip. Torej moram malo paziti na izrečene besede, ker se tej sorti ljudi lahko zazdi sporno tudi najbolj vsakdanje vprašanje o vremenu. Pogreznem se v stol, zaprem oči in čakam. To je mojih nekaj minut in ne pustim si jih vzeti. Molčim. Še vedno srka kavo. Ne pusti se motiti. Potem se pogovarjava o tem bedastem snegu in se dogovoriva, kaj bi danes naredili z mojimi lasmi. Predlaga barvanje, pramene, striženje, frizuro. Pristanem. Ne bi bilo pametno ugovarjati. In se prepustim obdelovanju glave.

Zadovoljna sem. Popolnoma spremenjena. Rdeča. In relaksirana. Dve uri in pol je trajala seansa pri frizerki in zdaj sem pripravljena na nove podvige. Nič me ne more vreči iz tira. Si mislim, dokler ne stopim skozi vhodna vrata našega doma. Ko povem, koliko me je stala relaksacija, si mož drzne pripomniti, da je prav čudno, da nimam zlatih las. Pa dobro, zato me še ne bo konec. Bomo pa v naslednjih dneh na krompirju. Seveda tega ne izrazim na glas. Raje živim v miru.

Res bomo na krompirju. A ne zaradi moje frizure, pač pa zaradi odločitve, da mora možki del družine na svetovno nogometno prvenstvo. Novica me dodobra prizemlji šele, ko izvem za ceno, ki vključuje let do Južnoafriške republike, bivanje in ogled tekem. Moja nirvana ne traja prav dolgo, ker sta moja možka mojstra v izjavah tipa »kako žensko v čim krajšem času spraviti ob živce«. Ni treba posebej poudarjati, da norim, z izbuljenimi očmi in zaripla v obraz sem podobna vlaklu, ki bo zdaj zdaj iztiril ... Potem za sabo zaloputnem vrata. In to je to. Vsaj zdi se tako, s ptičje perspektive je pogled drugačen. Z naslednjim dnem se počitnice iztečejo, vse se bo vrnilo na vsakdanje tirnice, poskušam ne misliti na nogomet in se prepustim dnevnim opravilom.

Jasno, da si še isti teden poiščem novo obliko rekreacije. In ogledati si moram vsaj 3 gledališke predstave, da mož ne dobi napačnega vtisa.

PRIPIS (čez šest mesecev): Naša možka sta svetovno prvenstvo spremljala z domačega kavča, kar pa ne pomeni, da ženski del načrta ni bil izpeljan. V času svetovnega nogometnega prvenstva sem si ogledala ducat predstav in kulturnih dogodkov. Moj možki niti opazil ni, da sem odsotna »malo več« kot ponavadi. Čisto brez zveze torej nogomet pač ni na tem svetu. Če ga obrneš sebi v prid.

Bolnišnični red ali Sedi in čakaj

LEPOSLOVJE

Zjutraj me čaka kirurški poseg. Že nekaj časa imam namreč na obrazu bradavico. In odkar je presegla na temenu premer 2 cm in mi sili že v oko (vsaj takšen občutek imam jaz), me blazno moti. Prišlo je že tako daleč, da sem ob pogovoru ljudi zalotila, kako buljijo v moje bogastvo na obrazu. Po tehtnem premisleku sem se odločila, da je treba zadevo odstraniti. Dermatologinja me je poslala h kirurgu, ki mi je zadevo strokovno odstranil. In tu bi bilo zgodbe konec, pa so ravno podrobnosti, ki so spremljale sam poseg, vredne zapisa.

Vse skupaj ne gre tako tekoče in gladko, kajti naše zdravstvo (še posebej v bolnišnici) je v nasprotju s tempom sodobnega sveta, še v časih pred kameno dobo bi namreč sočloveku verjetno pomagali hitreje. Tu se človeku čas enostavno ustavi. Napotki sester »sedite in počakajte« pomenijo, da je pred tabo vendar ves ljubi dan, da ni razloga za skrb in razmišljanje.

Kaj bi se torej obremenjeval!? Odklopi misli, na planetu »bolnišnica« veljajo posebna pravila:

»sedi in čakaj«, če imaš srečo, da dobiš sedež, drugače »stoj in čakaj«;

»sedi in čakaj«, ker če se nisi v stanju prilagoditi temu, te lahko enostavno pobere;

»sedi in čakaj«, v nizkem startu bodi pripravljen na klic svojega imena.

Nekaj let nazaj, ko sem bila še brez obveznosti (beri brez otrok), pravočasnost ni bila moja vrlina. Zdaj je temu drugače, zadnje čase sem zelo točna. Uro 8.30 na napotnici sem vzela skrajno resno. V kirurško ambulantno sem prispela do minute natančno, po 5 minutah, ko se ni zgodilo nič posebnega (le vedno več ljudi je bilo v čakalnici, ki naj bi »sedeli / stali in čakali«), vzamem v roke knjigo. Zaenkrat se ne sekiram preveč, ker lahko v miru berem. Pa moj mir skali sestra s pladnjem, obloženim s kavo in piškoti. Ne razumem najbolj, zakaj se je potrebno prikazati iz ambulate in nervirati ljudi, ki si ne upajo niti na potrebo, ker bi jih mogoče v tem času ravno poklicala sestra.

Po štirih urah čakanja slišim svoje ime. Stol me je požrl vase, skoraj ne čutim nog, mravljinci mi silijo v rit in hrbtenico. Tako sem bila zatopljena v zgodbo, da pod seboj sploh nisem čutila trdote plastičnih cenenih stolov. Sestra me povabi v ambulantno, kjer me seznanijo s sila zapletenim posegom. Zdravnik strokovno razlaga o poteku operacije, zapletih, omrtvili bodo del tkiva, izrezali, zašili ... Besede zvenijo tuje, kot da niso namenjene meni. Potem me prosi, da se slečem do pasu. Malo čudno se mi sicer vse skupaj zdi, ker mi bo odstranil micen tujek na zgornjem delu glave, pri očeh, na sencih. In ne razumem, čemu je potrebno biti slečen do pasu. Niti malo me ne skrbi, da bi zdravnik in obilica drugega osebja videli moje prsi, večjo skrb mi povzroča, ker so te prsi polne mleka. Slečem pulover, spodnjo majico, čaka še nedrček za dojenje. Ukvarjam se z mislijo, da ga slečem in mleko začne curljati iz prsi. Klavrn prizor, zato sem se odločila, da prisotne seznanim s težavo. Povem, da sem doječa mati in imam po štirih urah čakanja težave z dojkami in mlekom v njih. Gospod doktor, specializiran za kožo, je po pogledu sodeč prešprical predavanja o naravnih pojavih pri človeku. In me je čudno ter strupeno pogledal, nato je skomignil z rameni, kar bi po moško pomenilo: *»Pa dobro, imej na sebi ta prekleti modrc, baba trapasta!«*

Moji živci so bili že rahlo načeti zaradi čakanja, še bolj pa zaradi mleka, ki me je tiščalo v prsih. Vedela sem, da se ne smem smiliti sama sebi, hkrati pa ne smem misliti na to, da me doma čaka lačen otrok, saj bi moje mlečno bogastvo začelo prodirati na plan. Ženski hormoni so čudna reč. Naenkrat je situacija postala resna, doktorju se je nena doma zelo mudilo: *»Pa imejte modrc.«* In so mi vrgli plahto čez trup, z odprtino na tistem delu, kjer je bilo treba zarezati. V nekaj minutah je strokovno opravil delo – izrezal tujek in kožo zašil. Sledili so napotki o zdravljenju, kremah ... Na koncu je dodal, naj počakam na izvid. Njemu je lahko govoriti, ker ni treba čaaakaaatii ...

Še vedno sedim in čakam na izvid – 2 uri 31 minut 20 sekund. Izvid bo namreč takoj, samo sesti in počakati je treba. Moram priznati, da moja potrpežljivost ugaša. Dejstvo je, da so v tej ustanovi čisto in povsem zares cepljeni proti hitrosti. Halooo, ljudje ... Sem tik na tem, da izgubim živce. Rez, umiri se, lepo se bom usedla in brala. Čas se naenkrat tudi zame ustavi. Zanima me samo še Jakub iz romana, ki ga berem. Pričakujejo prvega otroka ... In tudi sama v podzavesti še vedno premlevam, kako bi bilo fino imeti še enega otroka. Pred nekaj tedni smo šli k zdravniku zaradi ušes – vneta ušesa so namreč edini razlog, zaradi katerega smo v preteklem letu obiskovali zdravnika. Družinska zdravnica pa je opazovala bolj mene kot otroke in me, potem ko je najmlajši napisala dozo antibiotikov, vprašala, če sem noseča, češ da tako zgledam. Začudeno jo pogledam in se hkrati

zavem, da najbrž res dajem tak videz, ko že nekaj dni bolj dremam kot spim. Zdaj vsaj vem, da zaradi ušes. Mirno ji odvrnem, da zagotovo nisem noseča, da sva se z možem odločila, da zaključiva s to obrtjo. Pa me je ponovno pogledala izpod čela in modro rekla: »Otroku nikoli ne reci ne, saj imaš same zdrave.« Kaj bi se pritoževala, razen vnetih ušes nimamo nekih strašnih zdravstvenih težav. *Bom pa počasi potrebovala zdravstveno oskrbo (beri psihiatrično), če mi ne bodo prinesli tega izvida.*

Sredi teh misli me zmoti sestra, ko ob 15.15 prinese izvid. V želodcu me zvija. Govorim si, da je od lakote, vzrok pa bo verjetno drugje. Negativne misli tega dne potisnem na stran in zapustim stavbo. Srečna sem, da sem se rešila – sedenja in čakanja namreč. Obljubim, da vsaj nekaj časa ne bom iskala zdravniške pomoči.

Peter Hergold, Portret Špele Cehner, januar 2010, tempera na ovojnem papirju, kaširano na lesenitno ploščo, 60 x 88 cm

NOGOMETNO NAVDUŠENJE

LEPOSLOVJE

Naša knjižnica je zakon. Idealno zatočišče za mater treh otrok. Še posebej ob deževnem dnevu, ko pod vplivom vremena v domačem hramu klonemo vsi in se zdi, da že tekmuje mo, kdo bo bolj tečen. Sama sreča, da so v naši knjižnici na urniku pravljíčne ure. Saj ne, da bi bile ravno na deževen dan, toda pogosto so te srede deževne. In ni lepšega od branja na tečen deževen dan.

Vse tri nadebudneže prevzame gospa Marija in skupaj se potopijo v pravljíčni svet. Mama se lahko umakne kam ob stran med knjižne police in ta urica postane zame nena-povedano darilo. Hodim med policami in izbi-ram z očmi kot majhen otrok – kaj posebnega, nenavadnega, da me odnese v svoj svet, dobe-sedno požre, in da v tistem času pozabim na vsakdanja opravila in naloge. Takrat enostav-no postanem zunanji opazovalec usod, nič ni treba pojasnjevati, o ničemer se ni treba odlo-čati, za nič odgovarjati ... Tam od zunaj opazu-jem, vse je sprejemljivo, mogoče. Neskončno uživam – samo jaz in polne police knjig. Čas postane nepomemben. Naenkrat človek poza-bi na tempo sodobnega sveta in obveznosti, ki ga čakajo zunaj sten zatočišča.

Odvija se svetovno nogometno prven-stvo. Po nekaj dneh me nogometno navduše-nje mine, ne pa tudi ostale družinske člane. Popoldne in zvečer se iz dnevne sobe slišijo spodbudne in malo manj spodbudne besede, po nekaj tekmah že ločim glasove za gol, pre-povedan položaj, prekršek, enajstmetrovko ... Tekme, v katerih je vpletena Slovenija, si celo ogledam. Ker nisem nogometni navdušenec, se naveličam in rabim sprostitev. Za to ni boljšega prostora od naše knjižnice. Otroke pustim navdušenemu očetu, da še naprej sku-paj navijajo in se učijo bogatega navijaškega besednjaka. Sama se odpravim med knjige. Preden odidem, še zakličem skozi vrata: »Saj bom takoj. Skočim samo do knjižnice.« Ne vem sicer, komu lažem. Sebi zagotovo ne, ker si v glavi že delam načrt, kaj vse moram pogle-dati. Nekaj naslovov imam celo na listku.

Po stopnicah se povzpnem v najvišje nadstropje in zakorakam svobodi naproti.

Pozdravi me nasmejana knjižničarka, izmenja-va nekaj vljudnostih fraz, nato pa me medse potegnejo knjižne police. Kot bi klicale, vsaka je vredna pogleda:

Gaby Hauptmann: Navali na moške – Hvala, ga že imam, enega zadosti, in ni bilo potrebno navaliti.

Devet poletij – Bilo jih je že več, vsako ima svojo zgodbo. Ta govori o bolezni. Nisem raz-položena za takšno branje. Odložim.

Svetlana Makarovič: S krempljem podčrta-no – Neverjetna je, da lahko tako neposredno izrazi vse, kar misli, kar vsi smrtniki misli-mo, pa si ne upamo izreči na glas. V vsakem primeru jo vzamem. Pred časom mi je sedla njena pesem O Primožku, fantku, ki nikoli ne odraste in ostaja odvisen od svoje mamice še potem, ko odraste. Ja, vzgoja, težko je, pa se ti smilijo, ko morajo kaj postoriti. Glede na sodobne trende sem bolj »slaba« mati, ker zahtevam, da naš sine pospravi za sabo gate in odnese svoj krožnik z mize. Pa še brez slabe vesti.

Bernard Schlink – Bralca sem prebrala na dušek, en kup razmišljanj, ki povedo, da ima vsak človek razlog za še tako nepremišljeno dejanje. In da te preteklost spremlja, ne pusti te iz krempljev. Ali pa je tu celo obratno in glavni junak ne spusti preteklosti iz svojih rok. Po polici iščem še drug naslov tega avtorja. Aha, Ljubezenski pobegi. Vzamem.

Michael Wiewegh – Roman za ženske me je navdušil, zato sem prebrala še Roman za moške, kjer se mi je posebej vtisnil v spomin uporniški najstnik s svojimi monologi. In tista sočna vica o moških po petdesetem. Takoj zju-traj sem oba vica posredovala šefu ob jutranji kavici in z obilo poslušalci. Šef jih ima čez pet-deset in je bil edini, ki se vicema ni smejal. Ha, ha, ha ... Včasih naredim kaj nepremišljenega in neumnega. Zdaj čakam na dodatne nepla-čane naloge, obstaja pa tudi varianta, da bo mogoče na vse skupaj pozabil.

Ko se vrnem domov, je nogometne tekme že davno konec, družina pa me že nestrpno čaka. Lačni. Med malico se pogovarjamo o edini možni temi – namreč o nogometu. In sli-

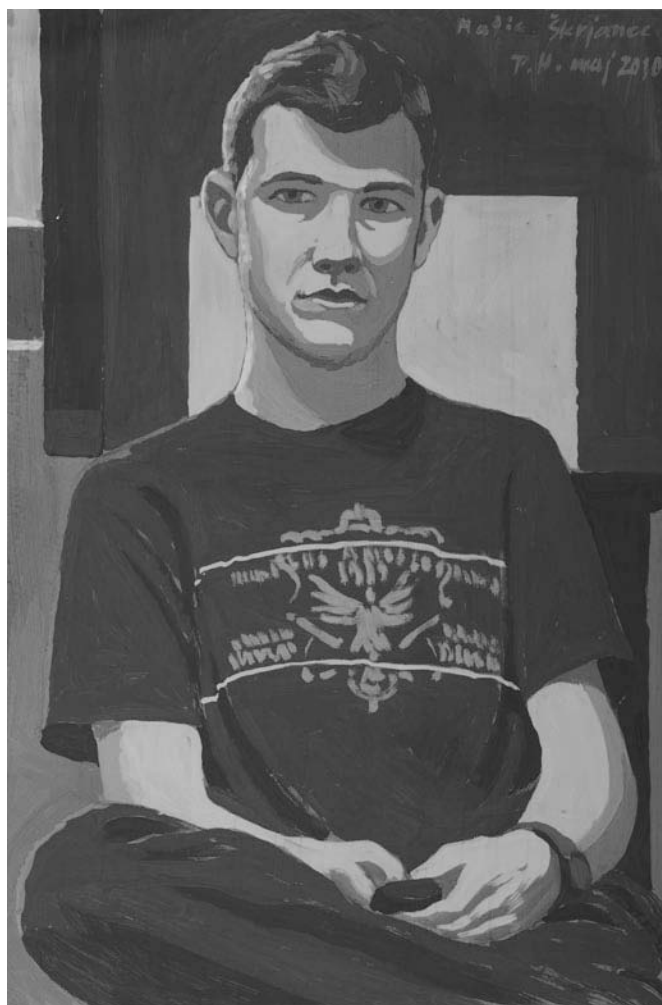
čicah, nogometnih, da ne bo pomote. Vsaj dva meseca pred začetkom nogometnega prvenstva smo začeli evforično zbirati sličice nogometašev, prav vsi v družini. Menjal jih je sine v šoli, menjala jih je hči v vrtcu, menjal jih je oče ob jutranji kavici, na koncu še sama nisem ostala ravnodušna in sem zamenjala kakšno sličico s sodelavkami. Končno smo napolnili album, a evforije še ni bilo konec.

Ko je Slovenija dosegla svojo prvo zmago na svetovnem prvenstvu, sem celo jokala. Sicer pa to ni kaj posebnega, saj zadnje čase jočem že ob vsakem nastopu vrtca in šole. Na oči si kljub slabemu vremenu nadenem očala in si brišem nos. Smrk. Pravkar je tekel za žogo. Smrk. Pomagal je prijatelju pri nalogi. Smrk. Z očetom sta zatopljena v nogometno tekmo in imata sila pomemben pogovor. Smrk. Hči na pevski reviji igra boben. Smrk. Druga si na odru zaploska. Smrk. Neskončno zavidam staršem, ki se veselo smeji in ne pokažejo kančka čustvene neuravnovešenosti. Moram na tečaj obvladovanja čustev. Ali pa vsaj po kakšno knjigo za čustveno uravnovešeno mater.

Knjiga me včasih posrka v svoj svet. Prepustim se ji in potem postanem tako zelo navdušena nad zgodbo, citati, da misli iz knjige trosim naokoli. Koga prepričam, večino pa ne, ker relativno malo ljudi bere, še manj jih o prebranem govori in razglablja. Še posebej trdo kožo ima moj mož, za katerega se knjižni izbor neha pri priročnikih o zdravju in športu. No, včasih se navduši nad Zasaditvami v domačem vrtu ali Sam svoj mojster. Toda kaj drugega od mojstrskega izmikanja leposlovju in kulturnim prireditvam ne postori. Vsaj sam ne. Na srečo včasih s prijatelji postorijo najnujnejša opravila okoli hiše in so po treh urah »intenzivnega« dela moški utrujeni, torej sledi sproščanje ob pivu in čevapih. Takrat oživijo, pika na i pa je, če se v tem času odvija nogometna tekma. Fantje enostavno pozabijo, da bi bilo treba domov in triurna akcija se lahko sprevrže v trikrat tolikšno. Kaj naj rečem? Nič. Vesela sem, da je okolica hiše pokošena in ne daje več videza zapuščenosti. Ja, v tej hiši je življenje.

Ponavadi je knjižnica napolnjena z mirom in spokojnostjo. Moj najljubši kotiček je ob oknu – majhna mizica in dva oblazinjena stola. Tja odlagam izbrane knjige, jih nato še

enkrat pregledam, nato pa se odločim, kaj bo za domov. Včasih me zanima samo kakšen citat ali pa bi rada prelistala kakšno revijo. Me je pa zadnjič pogrelo, ko so bila zasedena vsa mesta v prostoru z nevzgojeno mladino. Po besednem zakladu sodeč v knjižnico zahajajo iz povsem drugačnih razlogov kot jaz. Njihovo obnašanje sodi kvečjemu v vaško gostilno, niti najmanj pa v javni prostor, kot je knjižnica. Ni mi všeč, zato stopim do stojala PRAVKAR VRNJENO, pograbim nekaj na pogled zanimivih knjig in se čim prej odpravim ven. Ko odhajam, razmišljam o navadah mladine, ki večino časa preživi na netu, branje pa jim je deseta briga. Na stopnišču me pozdravi svetlolas fant, njegove oči so radovedne, v rokah drži kup knjig. Danes je eden redkih, ki vedo, čemu je v resnici namenjen ta kraj. Ni iste sorte kot fantje v prostoru, čeprav je istih let. Odzdravim in se nasmehnem. Še je upanje.

Peter Hergold, Portret Matica Škrjanca, maj 2010, tempera na ovojnem papirju, kaširano na lesenitno ploščo, 60 x 88 cm

Novo delo

LEPOSLOVJE

(Iz neobjavljenega romana Pod temno zvezdo)

Antonu Rebrcu se je iztekel bolniški stalež. Treba bo v službo, se je zavedel. Pa je zjutraj kljub temu vstal s težavo. Navadil se je na poležavanje, na to, da so bili dnevi nekako brezskrbni. Zdelo se mu je, da je z njim vred obstalo vse. Tudi čas.

Ko je šel proti tovarni, sploh ni hitel. Spotoma je razmišljal o tem, kako bi bilo dobro in prav, če bi se lahko invalidsko upokojil. Če bi nehal vsako jutro hoditi v tovarno. Seveda še daleč ni izpolnjeval pogojev, prav nobenih. To je vedel. Ampak počutil se je zdelanega. Med boleznijo je oslabel, shujšal. Vsepovsod ga je bolelo, bil je brez prave volje in tudi psihično na tleh. Nemara bi po nasvet stopil do samega Jozefa, saj bo itak moral v kadrovske službe z odpustnico iz bolniške, je pomislil. Bi mu obenem tudi razložil, zakaj misli izstopiti iz partije. Zdelo se mu je smešno, da se je po toliko tednih najprej spomnil prav tega direktorja. Nekako ga je imel v želodcu. Težko ga je prenašal. Že ob prihodu v tovarno se jima je zalomilo. Težko je prenašal tudi varnostnike na vhodu v tovarno. Varnostniki so bili tudi inovacija zloglasnega Jozefa. To jutro so od njega celo zahtevali, da jim pokaže tovarniško legitimacijo. Jebenti, je pomislil, kot da sem tujec. Že se je hotel razburiti, ampak se je še pravi čas premislil. Bil je še malo omotičen, kot da se še ni zares zbudil. Raje jim je dal v roke legitimacijo in se režal skozi zobe, kot je to počel vedno, kadar ga je kaj razburilo. V ozkem prehodu je obstal tako, da se je za njim morala nabrati vrsta.

»Daj, stopi sem, pusti ljudi mimo,« je vanj bevsknil varnostnik.

»Zmigaj se, ti se zmigaj, ugotovi že, da sem naš,« se je nazaj zarežal Anton. Obrnil se je in z užitkom je gledal nestrpne moške za sabo.

»Preklete barabe, še na šiht več ne moremo. Daj, premaknimo se že enkrat,« se je zelo na glas razburjal nekdo v vrsti.

Rebrec je užival. Nenadoma je bil popolnoma buden. Varnostnik ga je prijel za laket in ga sunil naprej. Spotoma mu je potisnil v roko še

dokument.

»Samo da vem, čigav sem,« se je Anton obregnil nazaj.

Zdaj, ko je bil znotraj ograjene, prostrane tovarne, se je počutil svobodnega. Hodil je hitro, celo lahkotno. Do njegove pisarne je bilo daleč. Njihov oddelek je bil odmaknjen. Namenoma, saj so imeli proizvodni program, ki je bil vojaška tajnost.

Preden je vstopil v svojo pisarno, je pogledal na uro. Bilo je že nekaj minut čez šesto. Običajno ni zamujal, ampak danes, po toliko tednih odsotnosti, se mu to ni zdelo narobe. Pa je vseeno pogledal po dolgem hodniku. Nikogar ni bilo. Kaj vsi že delajo? Ah, ne, kavica je zdaj na programu, se je spomnil. Tudi njemu jo je vedno prinesla tehnologinja iz sosednje pisarne. Ampak ona danes res ne more vedeti, da je prišel v službo. Hitro je odprl vrata in stopil naprej. Za njegovo pisalno mizo je sedel mlajši moški in brskal po papirjih pred seboj. Rebrec je obstal. Bil je presenečen, zmeden. Potem je pomislil, da je nemara nehotе vstopil v neko drugo pisarno, kar se mu je zazdelo čisto mogoče. Na tistem dolgem hodniku je bilo veliko pisarn. Na hitro je pogledal sem in tja ter ugotovil, da je vse v redu. Takoj je dojel, da v tej, nekoč njegovi pisarni, pač ne bo več sam. Da je okupirana tudi njegova miza. Pa stol. Vse. Vse v tem prostoru mu je bilo nenadoma tuje. Preklete, tudi on sam je bil tujek, ga je spreletelo.

»Zdravo, jutro,« je rekel dovolj na glas, da je moški za mizo sunkovito dvignil glavo in ga presenečeno pogledal. Očitno je bil tako zave-rovan v svoje delo, da ga ni opazil, ko je vstopil. Moški je takoj odrinil nekaj papirjev na sredo mize in vstal. Pokimal je in tudi pozdravil. Nekaj trenutkov je bilo tako: gledala sta se, kot da se proučujeta, saj sta se očitno videla prvič. Anton je zdaj že dojel nove razmere v pisarni. Na hitro je s pogledom še enkrat preletel sobo. V kotu za vrati je bila še ena pisalna miza. Videlo se je, da je nova. Na njej ni bilo telefona, tudi namizne svetilke ne, ničesar ni bilo na njej. Poleg je bila še pisarniška omara, seveda tudi nova. Je to pohištvo pripravljeno zanj? Se

bo moral stiskati v tistem kotu? Je to dobrodošlica, ko je po nekaj tednih spet prišel na delo? Kaj pa stol? Bo moral uporabljati tistega na pol polomljenega, ki je bil že prej za vrati, bolj v napoto kot za resno rabo. Prekleta sranje, si je rekel, le kdo mi je to zakuhal? Skoraj ni mogel verjeti vsemu, kar je videl in občutil. Takoj si je bil odvečen, nepotreben. Spet je pomislil na upokojitev, ampak ga je takoj stisnilo v trebuhu, kot da ima tam notri velik kamen. Hotel je vzrožiti, pognati iz pisarne tipa, ki je nebolgljeno stal na oni strani mize, tipa, ki ni še nič rekel. Rebrec je vedel, da bi moral narediti red v pisarni, kjer je kraljeval veliko časa, kjer je on odločal, kdo bo tu z njim, pa se ni počutil dovolj močnega in odločnega. Zazdelo se mu je celo, da je v zmoti, da vsega še ne ve, da je mogoče vse drugače, kot je pravkar videl in razumel. Tam od vrat je zato še enkrat na glas pozdravil in takoj nadaljeval:

»Kolega, veš, zdrav sem, nisem več v bolniški, zato te pozdravljam glasno in jasno. Včasih smo bili tako navajeni, da smo spoštovali starejše, veš. Saj vem, zdaj gre pa vse drugače. Vzgoja je zanič. V šoli, doma, v tovarni, povsod, prekleto. Ni važno.«

Zadnje besede je Rebrec govoril počasi, mirno in tiho, kot da so namenjene njemu samemu.

Možakar za mizo je odmaknil stol, stopil korak nazaj in očitno nervozno migal s prsti na rokah. Kot da si jemlje še nekaj časa, se je zdelo. Spet je stopil naprej, se naslonil na mizo in potem rekel:

»Zgornjek, Peter je moje ime. Saj sem že rekel dobro jutro. Jaz nimam nič pri tem. Prevzel sem vaše delo, kot mi je bilo naročeno. In rekli so mi, kje naj sedim. Oprostite.«

Potem je z zamahom roke pokazal na novo mizo v kotu za vrati, kot da bi se hotel na ta način rešiti očitkov in neprijetne situacije, v kateri je bil tudi on.

»Moje delo, ja,« je šlo iz Rebrca. »Kar tako nekoga pošljejo in prevzame ti delo, vse, kar si zgradil in napravil z veliko znanja in naporov. Ti pa odjebi in sedi v kot. Kam smo prišli.«

Zgornjek se je zbral in se zavedal, da bo moral s tem človekom, ki je vstopil v pisarno, živeti in sodelovati. Slišal je o njem, da je težek primerek. Da z njim ne gre vedno lahko. Zato je bil pozoren na njegove besede. Odmahnil je z roko in pokimal.

»Veste, vaše delo šele spoznavam. Priznam, res ni lahko.«

Tako je rekel namenoma, da bi se zdel vsaj malo enak onemu pri vratih. In pomislil je, da je s tem nemara naredil tudi vtis, da je sposoben za to delo. In da sodita skupaj.

Rebrec se je zarežal. Kot da je pričakoval točno to, kar je slišal. O zajebanem delu, ki ga je treba najprej usvojiti. Ne, ne bo pomagal, tudi ne, če ga bodo prosili. Da, delo, ki ga je on opravljal do bolezni, je težko, je zahtevno. In odgovorno. Veliko časa je vložil vanj in moral se je dokazovati. Vojaški inženirji niso bili od muh. Z nasmeškom na ustih je zdaj kimal Zgornjeku, še sam je pomahal proti novi mizi v kotu sobe, kot da vse razume, kot da je vse v redu in prav, kakor je. Potem je stopil v sobo, vrata pa pustil odprta.

»Zgornjek ste rekli, Peter Zgornjek? Saj veste, kdo sem jaz, če se ne motim. Rebrec sem. Seveda, seveda, vi kar delajte, kar vam je bilo naročeno. Ne dajte se motiti. Boste že zmogli. Saj bo šlo, ko imate vse v fasciklih in na mizi.« Zdal je bil Rebrec že ciničen. Spet se je režal: »Jaz grem v kadrovsko. Če bi slučajno kdo vprašal po meni.«

Obrnil se je in stopil k novi mizi. Podlo je pogledal Zgornjeka, kot da je krivec, da je ta miza v pisarni.

»Ta miza je tu od petka, ne?« je rekel.

»Ne, enkrat prejšnji teden so jo prinesli. Mislim, da je bilo v sredo,« je hitel pojasnjevati Zgornjek. Stopil je bližje in še rekel: »Vase stvari sem zložil v predale, nekaj dokumentacije pa sem dal v omaro. Upam, da nisem česa pomešal.«

»Seveda, odlično,« je glasno rekel Rebrec in hitro odšel iz pisarne.

Anton Rebrec zdaj ni bil nič več zmeden. Spet se je počutil kot gospodar trenutka, situacije, v kateri se je znašel. Povedal je novincu, naj nikar ne pričakuje njegove pomoči, nasvetov pri delu. Da naj kar ima njegov prejšnji prostor, mizo, omaro, telefon, vse. Tam naj bo tiho, brez nepotrebnih besed in govorjenja. Tako malo se bo govorilo v pisarni, kot je zdaj on to pokazal, ko je izrekel samo dve besedi.

Spotoma se je odločil, da bo najprej stopil do direktorja, tovariša Žekovića, in se mu javil ob prihodu na delo. Rebrca je nenadoma zelo zanimalo, kako ga bo sprejel in ali ve, kaj se z njim dogaja. Nekako se mu je zdelo,

da se direktor pač ni mešal v to, kaj bo delal, ko se vrne z bolniške. Ampak glede plače mu bo takoj povedal, da ne bo pristal na nižjo, ne glede na to, kakšno delovno mesto bo moral zasesti. Pri plači se že ne bo dal. V tem je bil trden.

Direktorjeva tajnica pa mu je takoj, ko je vstopil, povedala, da ne more naprej, ker direktorja ni. Ker je direktor na službeni poti v tuji ni.

»Na Češkoslovaškem je,« je rekla, »tam se pogaja o novih poslih. Direktor je venomer zelo angažiran.«

»Aha, to bo pa mogoče dobro za vse nas,« se je z nekaj nejevolje poskusil dobrikati Rebrec. »Kdaj pa se vrne, če to ni tajnost? Pozdravil bi ga rad.«

»Ne vem natančno. Odvisno je od potrebnega časa in od napredka pogovorov, veste. Računam, da bo proti koncu tedna spet v pisarni. Naročil pa mi je, če se oglasite pri meni, naj vas takoj napotim k direktorju proizvodnje. On vam bo vse razložil in vam odredil tudi novo delo. Z direktorjem se bosta že srečala, ko vas bo sam poklical. Kako pa ste sicer?«

Rebrec je na hitro premleval besede in okoliščine, v katerih se je znašel. Poskušal se je spomniti, kakšna je bila ta tajnica, ko so mimo nje hodili na sestanke k direktorju Žekoviću, ko so z njo tudi kaj poklepetali. Bila je prijazna. Zdaj se mu je pa zdela zvita, priliznjena, gospodovalna, kot da je ona šef. Odvisno je od uspeha pogovorov, je rekla. Potem pa, kot da se je slučajno spomnila še, kako ste. Saj ve, da zanič po resni in dolgotrajni bolezni, pa še, če prideš v svojo pisarno, tam pa sedi nek tip, ki se pase na tvojih žuljih. In direktor je naročil: idi k šefu proizvodnje, da dobiš novo delo. Preklete, se je zavedal, Žeković je za vsem. Nekaj med jezo in nemočjo ga je spreletelo. Naredil se je, da mu je vse jasno, pa da je kaj tudi preslišal. K direktorju proizvodnje naj gre, mu je skoraj zapovedala, jebenti. Saj prej takega direktorja še niso imeli. Zdaj pač. Vse je drugače, mu je rojilo po glavi. Saj bo šel. Ampak mudi se mu pa ne.

»Prav,« je le rekel in odšel.

Na hodniku je pogledal na uro. Šele pol sedem je minilo. Vedel je, to pač ni moglo biti drugače, da v kadrovske pisarne tovarišice zdaj še pijejo kavo, da so na višku jutranjega klepetanja, pa so zato zelo nejevoljne, če jih ob tem ritualu kdo moti. In on, Rebrec je uvideven človek

in jih res še ne bo motil. Zato se je odločil, da bo šel kar v proizvodno halo. Nenadoma ga je zares zanimalo, kaj vse počnejo, kaj delajo zdaj tam notri, kamor so smeli samo poklicani. Rebrec je zaradi jutranje izkušnje na vhodu v tovarno že iskal dovolilnico, pa mu je varnostnik le pomahal in ga spustil naprej.

»Te pa dolgo ni bilo. Si zdaj pri sebi, zdrav?« je še rekel varnostnik.

»Hvala, mislim da bo. Dolgo sem bil odsoten, res. Opažam, da je vse drugače. Je direktor proizvodnje kje v hali?«

»Ja. Danes ga še nisem videl. Je še zgodaj. Saj veš,« je z nasmehom pojasnil varnostnik in potrkal po uri na roki. »Tudi inženir, ki je zdaj tehnolog namesto tebe, je tu notri bolj redek gost. No, oprost, Rebrec.«

Rebrecu sicer ni bilo jasno, kaj naj oprost, mu je pa bilo vseč vse, kar je slišal od tega varuha tajnosti v hali. Ob vsem, kar je to jutro že doživel, ga je klepet z varnostnikom neko pomiril. Človek se ga je vsaj spomnil, ga je še poznal. Tudi v proizvodni hali se mu je vse zdelo domače. Bilo je kot vedno. Sem spremembe torej niso segle. Delavci so bili na delovnih mestih, polizdelkov in materiala je bilo povsod dovolj, vse je bilo na svojih mestih, transportne poti so bile proste, vse je res dajalo vtis urejene proizvodnje. Rebrecu se je posvetilo, da so v tovarni predstavniki vojske, oficirji ali pa bodo v halo vsak hip vstopili. Za tak red je pred obiski moral vedno poskrbeti on, saj je bil kot tehnolog odgovoren za proizvodni proces. In če je vse tako kot je bilo pred njegovo odsotnostjo, ga je to navdalo z radostjo in ponosom. Postal je radoveden. Moral je takoj ugotoviti, pri čem je. Namenil se je k skladiščniku, s katerim sta se dobro razumela, saj je pri njem kupoval žganje. Imel je pravega slivovega in znal je žgati, da je pijača lepo tekla po grlu. Skladiščnik pa je bil vedno dobro seznanjen tudi z vsem, kar se je dogajalo v hali. Pa ga ni bilo. Skladišče je bilo zaklenjeno. Rebrec je gledal po hali, da bi ga kje odkril. Ni ga videl. Stopil je do bližnjega delavca in ga vprašal, če kaj ve, kje je skladiščnik.

»Nimam pojma. Zjutraj je bil tu,« je dobil odgovor. Delavec se mu je zdel nov. Prijazen že ni bil, je ocenil Rebrec.

Stopil je po hali. Počutil se je kot doma. Vse mu je bilo znano, vse je bilo kot njegovo. Moral se bo resno pogovoriti s šefom proizvodnje, če

bo treba, seveda tudi z Žekovičem. Pri veliki karusel stružnici, ki so jo nabavili na njegovo insistiranje, je postal in vprašal strugarja, kako je kaj in kako gre programirano delo na stroju. Tega strugarja je poznal. Veliko sta delala skupaj, ko so uvajali stružnico v delovni proces.

»O, Anton, ti si,« je rekel strugar. »Preklete, res si shujšal. Dolgo te ni bilo. Kaj je že bilo?«

»Pljučnica. Pa kajenja sem se odvajal.«

»Če bi res nehal kaditi, bi se zredil. Še vsi so se, pravijo. Pljučnica pa je lahko vražja zadeva. Si zdaj dober?«

»Menda sem prost. Glede kil in kajenja sem pač izjema. Razmišljam, da bi se odrekel tudi pijače. Sicer ne vem, kaj bo potem z menoj, pa kljub temu.«

Rebrec se je režal kot običajno, kadar je menil, da je bil duhovit.

»Ne serji. Saj vidim, da me zajebavaš. Očitno si že pri sebi,« se je smejal strugar in priložil, »kaj pa ti še ostane od življenja, če se vsemu odpoveš. Delo in sekirancija. Saj vidiš, kakšna zajebancija je tu notri. To stružim za orodjarno, ne za naš program, veš. Draga mašina se mora vrteti.«

Pokazal je z roko na velik kvader, ki je bil vpet v stružnico. Potem se je sklonil nadenj in pogledal, kako teče odrezovanje.

»Trdo je, trdo. Mislim, da so ta kos malo preveč zakalili. Več kot je inženirjev, večje je sranje v proizvodnji. Ko jebe vse skupaj,« je še rekel. Ampak nič več z nasmehom.

Potem je stopil k Antonu. Potrepljal ga je po ramenu in vprašal: »Kaj boš ti zdaj delal, ko si dobil naslednika? Boš napredoval? Zaslužil bi si. Novega pa komaj poznamo. Ni še dolgo na tvojem mestu. Mogoče tri, štiri tedne, no, mesec dni. Poredko pride sem dol. Če kaj rabiš, moraš k njemu v pisarno ali pa na telefon. Včasih čakaš na tehnološko navodilo tudi po več ur. Tako je zdaj.«

»Če ti delo ne visi na vratu, je pač vseeno, če čakaš, se mi zdi. Kaj bom delal, mi bodo še povedali. Saj sem komaj prišel na šiht. Mi je vseeno,« je samozavestno rekel Rebrec.

Pomahal je strugarju in počasi šel proti mirnemu koncu hale. Zdelo se mu je, da se je sicer potolažil, da pa ni prepričan, da je res, kar je povedal strugarju. Vedno manj se mu je zdelo, da je res sposoben skoraj za vse, da res lahko počne veliko stvari, sploh si ni predstavljal dela, ki bi mu bilo pisano na kožo, ga veselilo.

Ko je hodil kot zgubljen po tej veliki hali, kjer se je še nedavno tega počutil kot doma, se je v njem spet prebudil normirec. Da, normirec je bil najprej, ko je po šoli opravil tečaj, in normirec je bil sprva tudi v tej tovarni, ko se je tu zaposlil. Razveselil se je tega spoznanja in se takoj razgledal po hali, kot da že ima štoparico in beležnico v roki. Koliko je tu dela zame, je pomislil. On je vedno znal minimizirati časovne normative in vse, kar je izmeril in določil, je znal razložiti delavcu. Skoraj je pozabil, koga pravzaprav išče. Ko je videl skladiščnika, ki je vstopal v svojo pisarno, mu je bilo spet vse jasno.

»Zdravo, zdravo,« se je zadrhl na daleč. »Kje si bil, prijatelj. Malo prej sem bil tu, pa je bilo vse zaklenjeno. Počakaj,« je rekel, ko je hitel proti vratom, ki jih je skladiščnik pustil odprta.

»Dobro jutro, Anton. Pridi! Seveda, zdaj je pri nas red in moram skladišče zakleniti, tudi če grem na stranišče. Če tačas kdo kaj rabi, mora pač počakati. Si končno prišel, kaj? Tu ni nič posebnega, veš. Guramo dalje. Kaj pa naj drugega?«

»Seveda. Vidim red in v hali je vse na svojem mestu. So oficirji tu ali kaj? Novi tehnologji, novi direktorji? Nove metle vedno dobro pometajo. To je znano.«

Rebrec se je že režal, kot je bila njegova navada, kadar je mislil, da mu gre. In zdaj se je spomnil tudi na slivovko. Ta bi mu zagotovo pomagala, da bi se zares počutil dobro. Zdaj ni bilo več važno, kaj se dogaja v hali. Vseeno mu je bilo tudi za šefa proizvodnje, za oficirje, za vse.

»Imaš tu kaj robe, stari? Kot v dobrih, starih časih. Saj ni nujno, da red seže v vsak predal,« je Anton šepetal skladiščniku na uho. »Kupim liter. Bi pa najprej malo pokusil, da vidim, če si še konkurenčen.«

Anton je seveda vedel, da ga skladiščnik popolnoma razume. O nekaterih stvareh se je v tovarni govorilo v nekakšnih šifrah. Skladiščnik je plaho pogledal naokoli, čeprav sta bila v skladišču sama. Pogoltnil je slino in stopil korak nazaj, kot da se umika.

»Saj te ne bom napadel,« se je smejal Rebrec. »Če materiala nimaš, nič zato. Bom prišel popoldan k tebi domov, da narediva posel. Ne boj se, ne bo težav. Po bolezni mi itak ne gre rado po grlu.«

Skladiščnik je spet pogledal naokoli, poma-

hal z roko in zašepetal: »Pridi sem!«

S police, ki je bila založena z vsem mogočim, je previdno vzel fascikel. V njem je bila skrita ploščata steklenica, skoraj polna prozorne tekočine. Antonu so se zasvetile oči, saj je vedel, da je v steklenici slivovka in to dobra slivovka, kot jo je znal narediti skladiščnik. Ni zaplela v grlu in tudi v želodcu ne, če si jo spil požirek. V drugem fasciklu sta bila dva kozarca. Skladiščnik ju je skrival v rokah in tiho rekel:

»Počakaj, da ju izplaknem.«

Anton je najprej počasi in poznavalsko pomočil v žganje jezik, obliznil si je ustnice, potem pa je na hitro zvrnil vase vse, kar mu je bilo natočeno.

»Dobro je, dovolj,« je hitro rekel in vrnil kozarec. Ta je takoj vse skril v fascikla in se vidno oddahnil. Čez nekaj trenutkov pa je rekel, da je slišal nekaj o tem, da bodo oficirji kmalu prišli.

»Nikoli se ne ve točno, kdaj zares pridejo. To veš tudi sam,« je razlagal skladiščnik. »Z našim direktorjem se ne razumejo preveč dobro. Direktor hoče več naročil, več dela, oni se pa izmotavajo in iščejo dlake v jajcu. Saj sam vidiš, kako prazno je moje skladišče. Sranje.«

Skladiščnik je vzdihnil, kot da je v veliki tiski. Sedel je za svojo mizo in kazal Rebrcu izdajnice.

»Poglej, vse to ni nič. Skoraj ne vem, zakaj sem tu. Pa saj bomo prej ali slej zares na listi viškov.«

»Tajnica mi je prej rekla, da se direktor v tujini pogovarja o novih poslih,« je dejal Rebrec.

»Ja, nekaj se govori o tem. Mislim, da je tudi zato nastal konflikt z vojsko. Pa tudi naši na vrhu niso enotni. Po tistem sranju, po štrajku takrat, ko si jih tudi ti dobil po glavi, imajo gori še vedno polno dreka v hlačah. Jebenti, na našo dolino je padel mrak. Poglej, kaj se je zgodilo s tekstilnimi delavkami. Na zavodu jih je vse polno pa v Avstrijo hodijo delat, da preživijo sebe in otroke. Kam smo prišli.«

Ko je poslušal prizadeto govorjenje skladiščnika, se je Rebrec spomnil svojih jutranjih misli o upokojitvi. Penzija, ga je spet prevzelo, invalidska bi bila rešitev. Tudi on je zdaj pomislil, da namesto novega dela lahko dobi odpustnico, da bo lahko že čez nekaj minut višek in na cesti. Samo pomahal je in odšel.

V stranišču si je splaknil usta. Po slivovki res ni smel smrdeti, ko se bo pogovarjal z direktorjem proizvodnje. Potem se je gledal v umazanem ogledalu na steni, za katero se ni več vedelo, kakšne barve je bila. Premikal je glavo sem in tja, pa je venomer videl pred seboj suhega, bledega moškega z žalostnimi očmi. Komaj se je spoznal. Zdaj mu je bilo žal, da ni rekel za še eno slivovko. Mogoče bi potem imel vsaj malo rdečice po licih in bi ne bil videti kot smrt, ki hodi naokoli.

»Klinc,« je rekel in se namenil v svojo pisarno.

Na hodniku je naletel na vodjo proizvodnje, ki se je tam pogovarjal z nekom, ki ga Rebrec ni poznal. Sami novi, je pomislil in počakal, da pride kar tam na vrsto. Ni trajalo dolgo.

»Saj ste Rebrec, ne? Shujšali ste, da sem vas komaj spoznal,« ga je nagovoril direktor proizvodnje in mu ponudil še roko. »Dobro jutro. Slišal sem, da ste bili resno bolni. Stopite no z menoj, da vam vse povem.«

V pisarni je direktor proizvodnje najprej pogledal na uro na steni, očitno se mu je nekam mudilo, potem pa je takoj razložil Rebrcu, kaj in kako bo po novem z njim. Anton Rebrec je izvedel, da je zdaj tehnolog 2, da je zadolžen za oskrbo proizvodnje z orodji, z rezili, s pripomočki, z vsem, kar je potrebno za obdelavo kovin na strojih v njihovi proizvodni hali. Takoj si je predstavljal, koliko je v hali stružnic, rezkalnih strojev pa brusilnih strojev, spomnil se je obdelovalne linije in karusela, vsega, kar je sodilo v proizvodni proces. Takoj se mu je posvetilo, da se bo tudi v tej vlogi znašel, saj je kot normirec dobro vedel, kaj pomenijo za hitro in kvalitetno delo na strojih rezila, noži, brusila in kako se z neprimernim orodjem da goljufati, celo uničiti obdelovanec. Potem mu je bilo jasno tudi to, da bo moral redno in tesno sodelovati s skladiščnikom, ki ima zaklad v fasciklu. Čeprav mu je bilo težko pri srcu in ni mogel razumeti, v čem je njegov naslednik tako zelo primeren in dober, se je ves čas držal na smeh, pokimaval je in strmo gledal direktorja pred seboj, ko mu je hitel povedati takoj čim več. Tudi to mu je rekel, s poudarkom seveda, da so mu zaupali zelo težko in pomembno nalogo in kako sta z direktorjem Žekovičem prepričana, da je on pravi človek za to nalogo.

Tako je Rebrec dobil novo delo. Pomislil je, da je to še vedno boljše kot invalidska pokojnina. Na Josifa se še spomnil ni.

Janko Čeru

Zapisovanja o slovenskih planinskih popotovanjih ...

LEPOSLOVJE

... potuje svetlo in vroče poletno sonce nad veličastno gorsko dolino; nad smaragdnimi jezери, stoletnimi viharniki, belim skalovjem, planinskim cvetjem, nežnimi melišči, grobimi gruščmi, zelenimi travami, gorskimi živalmi in samotnimi popotniki; neke med Lepim špičjem in Tičarico. Speljane so popotniku planinskemu, odkar vdrl je v ta čudoviti vrt bogov slovenskih, steze, ki pometajo jih le viharji in plazovi.

Hodil po njih sem danes ...

Stopim iz koč pri sedmerih Triglavskih jezerih in odprto steklenico laškega piva v roki imam.

Vsenaokrog skrivnostni gorski mir.

Nahrbtnik odložim. Gozderje razvežem. V travo sedem.

Dogaja nekaj čudnega se okrog mene in koč po dolini. Ne vem, zaradi vročine, piva v meni, ali res je, kar vidim.

Zagledam pri jezeru malo pod koč, pri skali veliki, kako žrejo, natiskane tiskarske črke, crknjenega, gnilega, do mene smrdečega osla; s, v uhelj pripeto, priponko »Slovenija moja dežela«. Videl tega osla sem slovenskega, pred dnevi prinesel iz Bohinja čez planino Ovčarijo je pivo, ki pijem ga. Sprašujem se, je to pivo, v katerem utopil pred tedni se je pijanec, kot bral sem v časopisu. Napil se piva iz cisterne v pivovarni je, zapel Zdravljico, padel pijan in poscan v pivovsko cisterno. Vrnil pivo in poravnal dolg ...

... vzletavajo iz gnezd izza Tičarice Tisnikarjevi vrani črni. Preletavajo jezera in posedajo obrežja. Vidim na potoku med jezери, tam kjer sta bila klopca in macesen, iz viharnikov napravljen visok križ. Pribit na njem je Tisnikarjev Kristus, ki spominja me, brez rok in nog, na slovenski narod raztelesen.

Plešejo okrog križa demonsko nerazpoznavnih obrazov Miheličevi kurenti. Padajo z neba v jezera svetleče, rdeče zvezde in ne spreminja barva se smaragdno zelene jezerske vode. Ugašajo. Ustvarjajo še bolj gro-

zljivo in moreče vzdušje, krakajoči vrani črni, zvonjenje zvoncev kurentov in svetlobe skrivnostne, z bliski raznobarnimi ...

... sedi pri koči iz vseh slovenskih časov izbrana in imenitna literarna družin. Zdi se, da ne vidijo prizorov ob in nad jezери.

Vidim Edvarda Kocbeka, ozre se proti Tičarici s strahom, ampak pogumno vstane in nagovori prijatelje. Pravi.

»Bil sem razočaran in prevaran,« ker verjel je in zaupal tovarišiji. Podpisal listino je v hudih slovenskih časih, a nikoli verjel ni v eno samo in večno resnico.

Presoja aristokratski Josip Vidmar obraze okrog sebe. V njihovih zrcalnih podobah rad videl bi in našel svojega. Sprašuje, komu danes naj napiše slovensko pismo in če to kar govorijo res kulturni problemi so slovenstva.

Nazdravljajo.

Povedal rad bi povest o dobrih slovenskih ljudeh Miško Kranjec, kot so mu jo strici povedali, a nihče ga ne posluša.

Želi si najbolj F. S. Finžgar, da živeli bi Slovenci vsi v deželi pod svobodnim soncem. Pravita mu Josip Jurčič in Fran Levstik, da bo to takrat, ko Slovenec usodo svojo v rokah svojih bo imel. V svet mu ne bo treba, ker drugače misli od oblasti, ali kot bratu desetemu za kruhom. To bo v deželi, ko fant slovenski ne bo tujcu janičar, kot bil je Martin Krpan Dunaju, in branil bo takrat vojak slovenski svojo zemljo, ognjišče, dediščino na zemlji svoji.

V vazi na mizi dehteči šopek je solzic. Natrgal jih vigred je Prežihov Voranc ob koroških hudourniških globačah, pod samotnimi požganimi slemenimi, ki čuvajo jih izmučeni, ponosni, samorastniški macesni in bori. Hodi ves vesel okrog družčine, zatika solzice v gumbnice in vpije:

»Prijatelji, prišla je vigred! Slovenska vigred!«

Objema čez rame France Balantič Kajuha. Šepeta mu, da kot muževna steblika v ognju groze plapolala, trepetala in upa, da prišel po tisočih letih je čas, ko gradijo s pesmi se mostovi. Hodila bosta bosa po zemlji

svoji in pela našo slovensko pesem.

Razlaga Srečko Kosovel Vladimirju Bartolu, da pisal preproste je besede o ciklamah, borih, pa tudi o smehu kraljev in o cirkusih. Samo pri Slovencih je tako, potreben čas je, da vzamejo za svoje kaj in včasih treba je na tuje po priznanje, kot zgodilo se je s tvojim mestom Alamut.

Romantičen Ciril Kosmač sprašuje: »Slišite čudoviti glas trobente, ki prihaja izza Triglava?« in recitira balado o oblaku. Pojejo.

Zaigrati hoče menuet za kitaro okajenemu omizju Vitomil Zupan.

Vztraja France Prešeren, da Slovenci narod pevcev smo in naj zapojejo zdravljico. Pijansko petje neubrano moti Vitomil Zupan trmasti, prepira se s Tarasom Kermaunerjem in Jožetom Javorškom, kako mogoče je, da nastala takšna nevarna razmerja so, da ne veš, si med prijatelji ali sovražniki. Petje zdravljice različnosti med njimi kaže, saj pri pesmi razen besedila ni nič skupnega. Ležijo na mizi, med napol izpitimi kozarci vina, obrnjene narobe prazne skodelice kave, ki jih častil družini je Ivan Cankar. Iščejo zdaj v kavnih usedlinah vsak podobe svoje iz sanj.

Mrmra Ivan Tavčar, kakšno cvetje le še cvetelo jeseni bo, v tej dolini slovenski med gorami. Sedi ves star, s sivo brado, v kotu pri koči, tam ko bil je včasih križ, Primož Trubar in si misli, kaj naredil je, ko napisal je Abecednik in Katekizem.

Pijejo.

Peter Hergold, Portret Sama Krenkerja (detajl), april 2010, tempera na ovojnem papirju, kaširano na lesenitno ploščo, 60 x 88 cm

Pojejo.

Vpijejo in se prepirajo.

Začutil Oton Župančič je, da umiriti mora družčino. Vstane in nazdravi:

»Dvigam to čašo opojnosti za vse, kar nas tukaj zbranih je poetov, ki smo se, odkar vemo zase, zavedali do svojega naroda dolga, ki živi v prostoru tem čudovitem med Alpami in Jadranom, med Orientom in Evropo.

Nazdravljam junakom vam besede, ki borili se stoletja s slovensko besedo v prepihu ste, silovitem, močnem, večjih, bolj nasilnih narodov in njihovih kultur.

Izpijmo to čašo opojnosti, za vse to žlahtno, vznemirljivo in zvesto hrepenenje, ki ni nobena pesem, ampak ene sama ljubezen do slovenske besede!«...

Vstopil bom k njim in jih častil z vinom.

Pogledam proti jezeru.

Ni več vranov, kurentov in križa.

Prazne klopi so za mizo. Ni sledu o družini. Še polite mize ne.

Požrle črke so že osla in se med seboj začele žreti. Priletele muhe k meni so, ki gledale črke so pri žretju. Ni več osla slovenskega. Spominjajo me nanj le še črke, ki žrejo se med sabo, priponka na obrežju jezera »Slovenija moja dežela« in letajoče muhe okoli glave moje.

Vsenaokrog skrivnostni gorski mir.

Sinjmodro nebo in bela sled reaktivnega letala na njem. V smeri proti Triglavu.

Mravlja in modras na skali.

Kranjska lilija in triglavska roža v gorski travi.

Apolon in planinski orel nad z gozderji pohojeno stezo.

Kozorog na melišču.

Je morda Zlatorog?

Še bolj žge sonce.

Prazna je piva steklenica.

Po novo grem.

... po potovanju po kraljestvu Zlatoroga, branju nadrealističnih besedil Salvadorja Dalija in prebiranju zaprašnega starega Dela ...

... danes proti jutru ...

April 1990

Društvo slovenskih pisateljev, prevajalcev in publicistov v Avstriji

LEPOSLOVJE

GOSTUJOČI
SOSEDJE

Društvo slovenskih pisateljev, prevajalcev in publicistov v Avstriji (DSPPA) je bilo ustanovljeno leta 1974, njegov prvi predsednik je bil učitelj Valentin Polanšek, znani pisatelj in pesnik izpod Obirja. Društvo ima 67 članov, med njimi kar nekaj znanih imen, kot Janko Messner, Florjan Lipuš, Andrej Kokot, Gustav Januš in seveda še vse druge znane in priznane osebnosti pisane besede. V zadnjem času smo svoje delo močno razgibali, saj smo poleg številnih vsakoletnih literarnih branj pred štirimi leti pričeli z izdajo literarno-kritične revije *Rastje*, ki izide enkrat letno. Lani je tako izšla že četrta in v njej sodeluje kar 21 avtorjev. Po 30 letih smo obnovili tudi pisateljsko srečanje na Obirskem. Letos bo tako to že tretje srečanje. V zadnjem letu pa nam je uspelo pridobiti kar lepo število mladih obetajočih besednih ustvarjalcev, tako da se nam še ni bati zatona.

Naše društvo pa sega tudi izven svojih ozkih meja, saj sodeluje tudi z literarnim društvom *Odsevanja*, *Slovenskim PEN-klubom* in s slovenskimi pesniki in pisatelji iz Italije.

Anita Hudl,
predsednica DSPPA

Anita Hudl

Tamala

Bilo je na začetku tistega februarja, ko je po dolgem prvič zapadlo toliko snega, da so bila pritlična okna mestnih hiš skoraj povsem zakrita. V eni izmed teh hiš, ki je stala v revnem delu mesta, rekli so mu kar Graben, se je prav tistega snežene februarja za skoraj povsem zakritimi pritličnimi okni rodila Tamala. Mati je ležala na obrabljeni zakonski postelji velike sobe, v kateri je poleg očeta spalo še sedem parov otroških oči. V njej je bilo zadušljivo soparno, vlažno in zatoхло. Velika načeta železna peč v kotu je bila prenapolnjena z žaganjem, zato je poleg toplote okoli sebe širila tudi dim. Mati je v porodnih krčih in skalečih oči nestrpno pričakovala babico, da jo že osmič odreši. Do sedaj s porodi ni imela težav. Ko jo je zapeklo v križu, je kar tako mimogrede legla, rodila, vstala in šla po svojih opravkih. Tako je bilo sedemkrat.

Osmič pa se je zapletlo.

Babica Pavla je vsa zasopla in premražena hitro stopila skozi vrata k porodnici in odločno ukazala: »Ivana, danes pa hitreje, ker me čaka druga takšna kot ti in je že tudi čisto pred.«

Toda otrok je trmasto vztrajal, ni in ni hotel na ta veliki božji svet. Minila je že poldruga ura, ko sta otroka le spravili na ta veliki božji svet.

Potem je babica prerezala popkovino, dvignila

novorojeno in vsa prepotena pogledala k materi: »Dekleta imaš, komaj za oreh ga je, trme pa toliko, da je vseh tvojih že sedem ne spravi skupaj.«

In res je bilo deklince le toliko, da bi jo zlahka nosilo dvoje ozkih mestnih dlani, pa bi še bilo prostora. In videti je bilo tako, da bo to drobno bitje kar ugasnilo, kot sveča na prepihu. Babica jo je umila, zavila, jo hotela dati k materi, pa je ta že trdno spala. Položila jo je v razmajan otroški voziček in odšla.

V kuhinji se je, bolj z jezo kot pričakovanjem, zazrlo vanjo sedem parov otroških oči.

»Sestro ste dobili,« jim je že navajeno dejala in preko njih pogledala k očetu. »Tone, tokrat se ti pa ni najbolj posrečilo,« se je zasmejala in že je ni bilo več.

Nekaj časa je bilo vse tiho, potem pa je v kuhinji zašumelo kot v panju.

»Še nekdo, ki nam bo odjedal kruh, saj ga še mi nimamo,« se je oglasil starejši in ježno butnil v stol.

Najstarejša se je trdo postavila na sredino, stresala z glavo, s prstom kazala nase in v jezi zlogovala: »Jaz ... jaz ... jaz že ne bom pazila nanjo. Jaz ne bom na nikogar več pazila. Jaz ne. Jo bom kar lepo vrgla čez streho, pa bo!«

Oče je vstal izza mize, pogledal po svojih

paglavcih in jim med oblačenjem suknjiča nekoliko bolj tiho ukazal: »Mir, pa k mami pogledjte!« in odšel v gostilno.

Mati je še vedno trdno spala na obrabljeni zakonski postelji, oče se je v gostilni zalival z vinom, sedem parov otroških oči se je porazgubilo po drvarnici, Tamala pa je mirno ležala v razmajanem otroškem vozičku, zamežikala v ta božji veliki svet in nekajkrat tiho zajokala.

Ko je babica drugi dan zopet pogledala k Tamali, je resno vprašala mamo: »Ti Ivana, ali si že izbrala ime? Slaba je, zelo slaba in jo morate kar hitro nesti h krstu, da bo vsaj kot angelček odšla na oni svet.«

»Ana naj bo, tako mislim,« je odgovorila mama in se zdaj prvič z očmi malo dlje pomudila pri Tamali. »Molila sem k sveti Ani, naj bo dekle, fantov imam že tako zadosti, in se ji zaobljubila, če bo, bo Ana.«

»Marija bo,« se je iz kuhinje zaslišal odločen očetov glas, »tako sem obljubil upokojeni učiteljici Mariji, h kateri hodim skladat drva. Bogata je in samska, mogoče nam pa še kaj navrže.«

Babica Pavla je jezno položila svoje kratke močne roke ob široke boke in užaljena zavpila: »Vesta kaj, vidva, to je pa že od sile. Sedem sem vama jih do sedaj pomagala spraviti na svet, pa včasih še ‚bog lonaj‘ nista rekla, zato naj za majhno odškodnino vsaj osma nosi moje ime Pavla.«

In ker se mati ni hotela zameriti sveti Ani, oče ne upokojeni učiteljici Mariji, ker potem ne bo več smel pri njej skladati drv, oba pa ne babici Pavli, za vsak slučaj, kaj se ve, je Tamala, ki jo je bilo komaj za dvoje ozkih mestnih dlani in še bi bilo prostora in ki je bila videti, da bo ugasnila kot sveča na prepihu, dobila kar troje imen Ana – Marija – Pavla.

Mati je že drugi dan odšla v župnišče, da se dogovori za krst. Povedala je kako in kaj, zato se mudi, in naštela imena, ki naj se Tamali podelijo ob krstu.

Duhovnik je vzel v roke veliko črno krstno knjigo in zadovoljno prikimal: »Tako, tako, lepo, lepo, kar tri svetnice v enem boste morda imeli pri hiši ali pa mi v nebesih kar tri angelčke v enem.« Mati ga sicer ni povsem razumela, pa je vseeno prikimala z glavo. Svečano se je vsedel za težko hrastovo pisalno mizo, pomočil pero v črnilnik in zaškripal z njim po listu velike črne krstne knjige. Zapisal je dan in uro krsta, imena Ana – Marija – Pavla, ki se bodo dekletu podelila ob krstu, malo pomolčal in pogledal k mami: »Kaj pa botri, katera dva pa ste izbrali?«

Mati je v zadregi odgovorila: »Botra bo upokojena učiteljica Marija, k njej hodi moj mož skladat drva, ki je bogata in samska in nam bo še kaj navrgla, tako meni moj mož. Boter pa bo čevljar Pepej, včasih je tudi mežnar, ki je obljubil narediti dekle-

tu čevlje, da ne bo bosa letala naokoli.«

Duhovnik je zapisal še imena botrov in zaprl veliko črno krstno knjigo, mati pa se je s kratkim poklekem »hvaljen Jezus« kar oddahnila, da je šlo vse tako dobro in hitro, in naglo odšla.

S tem, da bo botra Marija, upokojena učiteljica, h kateri je oče hodil skladat drva, samska in bogata, krščenki še kaj navrgla, ni bilo nikoli nič.

Tudi s tem, da ji bo boter Pepej, čevljar in včasih tudi mežnar kakšne čevlje naredil, ni bilo nikoli nič, ker je rajši vlekel steklenico in dreto brez drete kje v zakristiji ali zvoniku, kot pa šival čevlje. Samo enkrat se mu je posrečilo dokončati par čevljev in to za sosedo Maro. Bili so res bleščeče lepi, delal jih je skoraj dve leti, a kaj, ko so bili narejeni samo za levo nogo.

Še istega dne popoldan je mati stopila na matični urad, da uredi vse potrebno za rojstni list. Ker je to počela že osmič, je navajeno naštevala: »Spol – deklica, ura in dan rojstva – pred tremi dnevi ob pol treh popoldan, priimek – saj ga že veste, ime – Ana – Marija – Pavla.«

Matičarka Draga je globoko zajela sapo: »Veste kaj, gospa Ivana, a prevzetni pa niste nič, kaj? Sama revščina vas je, ta pa kar troje imen. In kot pravite, bo zdaj, zdaj ugasnila kot sveča na prepihu, zakaj potem taka potrata. Za teh nekaj dni bo kar eno ime zadosti. Vzeli bomo kar prvega – Ano. Ana bo, pa pika!« Nato je pod priimek zapisala Ana. Mati ji je hotela ugovarjati in razložiti kako in zakaj, pa se je ustrašila njenega srepega pogleda in je samo prikimala z glavo »prav« in odšla.

Napisali so rojstni list, opravili krst, potem pa pozabili nanjo. Botra Marija, upokojena učiteljica, h kateri je oče hodil skladat drva, ji je pozabila kaj navreči, boter Pepej, čevljar in včasih tudi mežnar ji je čevlje samo delal, pozabil pa narediti.

Tudi sestra in bratje so jo velikokrat kje pozabili. Zdaj tu, zdaj tam. Oče je včasih sicer pomislil nanjo, pa takoj zopet pozabil. Celo mati jo je večkrat, kar čez noč, pozabila v razmajanem otroškem vozičku pod košato češnjo pred hišo.

Pozabil pa je nanjo tudi tisti zgoraj.

To je bilo pred nekoliko več kot šestdesetimi leti. In tisto drobno dekletce, ki jo je bilo ob rojstvu le toliko, da bi jo zlahka nosilo dvoje ozkih mestnih dlani, pa bi še bilo prostora, in ki je kazalo, da bo kar ugasnilo kot sveča na prepihu, in z krstnimi imeni Ana – Marija – Pavla in rojstnim samo Ana, še danes ni angelček. Čeprav je bilo to bitje drobno in šibkega zdravja, je raslo in raslo in je še danes na tem velikem božjem svetu.

Kot se je prej trmasto upirala priti nanj, se je vseskozi in se danes trmasto upira iti z njega.

Zato živi tiho in previdno, da bi tistega zgoraj ja ne spomnila, da je še tu, ker jo je pozabil vzeti k sebi.

Molitev lačnih otrok

Bilo je tistega zasneženega Miklavževega večera, ko je mraz že skozi ves dan od vsepovsod silil v njihovo kuhinjo in jim na zamrežena okna risal debele ledene rože.

Kot že tolikokrat poprej so tudi tega večera sami, samcati, od vseh pozabljeni – tudi od Boga – in razbolelih želodcev od lakote sedeli okoli prazne mize v mračni nezakurjeni kuhinji velikega samostanskega vrta in čakali ... čakali ... čakali ...

Skoraj nepremično so strmeli v zaprta kuhinjska vrata in upali. Morda pa se le odprejo in bo na pragu stala mati s krlji in orehi ali pa oče s kar celo štruco kruha pod roko.

Morda celo oba.

Toda, ker so že vse predolgo takole strmeli v zaprta vrata, čakali in upali, upali in čakali, se je izza mize dvignil droben deški glas in z vso stisko svojega obupa zlogoval. »Molimo ... samostanski ... gospod ... pravijo, da ... to ... pomaga. Morda ... morda ... nam ... to ... pomaga ... in ... in ... pri-
molimo ... koga ... mogoče ... celo mamó ... očeta ... ali pa ... kar ... oba!«

Malo je pomolčal, pogledal po ostalih sedmih okoli mize in, kot bi pel novo mašo, nadaljeval: »Mama nam zakuri v štedilniku, oče pa bo pred nas položil kruh!«

Ob besedi »KRUH« so se jim utrujene oči starcev nekoliko zasvetile, pa kaj hitro ponovno ugasnile.

In zopet so strmeli v zaprta vrata, čakali in upali, upali in čakali, potem pa se je starejši pognal na sredo, stisnil svoje drobne roke v pesti in z vso močjo svojega enajstletnega glasu zakričal: »Pa molimo!«

Pokleknil je sredi kuhinje, položil svoje drobne premrzle pesti v žep in začel moliti.

Sprva potihó, sam zase, potem pa vedno glasneje in glasneje, njegova molitev je napolnila že vso kuhinjo in skozi razpoke na zamreženih in zaledenelih oknih uhajala v svet.

»Oče naš,

ki sediš za soparno zakajeno gostilniško mizo in piješ naš kruh, spomni se nas, tvojih lačnih in pridi v naše mračno in hladno kraljestvo. Daj nam danes naš vsakdanji kruh!!! Ne pelji nas v skušnjavo, da bi te zasovražili ali ... celo ...

temveč reši nas hudega!«

Za trenutek je vse utihnilo, obviselo v zraku, potem pa je, še vedno kleče sredi kuhinje, tudi ostalih sedem je pokleknilo, najmlajša dva kar na mizo, z glasom, ki je že rezal kosti in ušesa,

nadaljeval:

»Mati naša,

naša mati, ki te že dneve in noči čakamo zaman, vstani iz prepotene postelje svojega prijatelja in pridi med nas, ki smo sad tvojega telesa, da nam pogreješ kuhinjo, telo in dušo ... morda celo vzameš v naročje najmlajša dva, ki sta tvoje bližine še najbolj potrebna.

Prosimo vaju,

uslišita nas,

vajinih osem.

»Amen!«

Anita Hudl

Anita Hudl, rojena leta 1946 v Kamniku. Obiskovala je filozofsko fakulteto v Ljubljani, leta 1968 se je preselila na Koroško. Leta 1973 je ustanovila igralsko skupino *Oder 73 - SPD Edinost* v Pliberku, ki jo vodi kot režiserka še danes. Za svoje delo je prejela *zlató Linhartovo značko*, 2. nagrado za besedilo *Anzej* na *Veseli jeseni* v Mariboru in *Drabosnjakovo priznanje SPZ*. Danes živi v Nonči vasi pri Pliberku.

Samostojna dela: prozna dela *Slike samostanskega vrta*, *Navadne zgodbe*, kabareti *Šel je popotnik skozi koroški vek*, *1 x 1 je 1* in *Na Koroškem nič novega*, otroške glasbene igre *Zgodbe z ulice Na Jasi*, *Jan in Žan*, *Dvanajst čarovnic in ena* in *Zares čudna šola*.

LEPOSLOVJE

mi in oni

I.

*ne razumejo
ne poslušajo
ne upoštevajo
nas.*

*razvrednotijo
oskrunjajo
pljuvajo
naše ime.*

*oponašajo
spreminjajo
smejijo se
našim zgodbam.*

*preslišujejo
preglašujejo
ne zanimajo jih
naše prošnje*

*žejni
lačni
potrebni so
našega trpljenja.*

II.

*razlika
med nami
nikoli izginula
niti za kanček trenutka
niti za zamah krila samosvoje ptice
ne za drobtinico dogodka
ne za let pljunka
ne za moker zadah
ne bo izginila
bolečina
ki jo nosimo v sebi, a vendar
bolečina ni edino
kar nosimo.
Bolečina ni osamljena.*

III.

*nekje
skrito
nekje
zakrito
ostaja volja
volja upora
tisto upanje
ki nas je gnalo
da smo preživel do danes
do zdaj
tisto upanje
na jutri
ki ne bo več zatirano
od včerajšnjega nemira
jutri
ki ne bo več uničeno
od današnjega prezira
jutri ki bo jutri
in ne danes.
V boj!*

*

trdnost

*kako naj imamo
trdne predstave
trdno sedanjost
korenito preteklost
trdne vrednote in
načela
kako naj bomo
vzgojeni v trdno
vero
in človeške manire
kako naj mi mladi
imamo trdno prihodnost
če pa še sedeži v mestnih avtobusih
na katerih sedimo
niso trdni.*

zgodovinska slika

*slika
tu leži
da bi jo kdo opazil
da bi jo kdo razumel
se je dotaknil
jo premaknil.*

*prah uspava tole sliko
leta izbrisala so ji spomin
težko prepoznavna leži
v objemu klošarja ki si je z njo obrisal noge.*

*ni bilo časa
mladi človek ni prišel
da bi videl to sliko
jo razumel
se je dotaknil
jo premaknil.*

*poskok
utrip srca
pobeg
slika odleti
in že je umrla v spominu.*

*brez sledi
naša hrabra in junaška slika
ki v preteklosti prebolela in premagala je
nepredstavljivo
je kljub vsemu izgubila bitko današnjega časa
in z mrzlim jesenskim vetrom na skrivaj
odletela v pozabo.*

Nina Zdouc

Nina Zdouc, rojena leta 1994 v Celovcu, je obiskova dvojezično ljudsko šolo Mohorjeve in je minulo šolsko leto končala šesti razred *Zvezne gimnazije za Slovence*.

Veliko časa posveča plesu, igranju klavirja in treningom, že od mladih let pa jo še posebno zanima pisana beseda. Že v ranih letih se je lotila pisanja rim, z leti pa sta pridobili na pomenu tudi vsebina in izpoved napisanega. Že enajsto leto sodeluje tudi pri lutkovni skupini *PIKA SKD Celovec*.

*Peter Hergold, Portret Denisa Klinarja (detajl), maj 2010,
tempera na ovojnem papirju, kaširano na lesenitno ploščo, 60 x 88 cm*

Ivan Klarič

PESMI

LEPOSLOVJE

*Če na poti vidiš sled,
veš, tu mimo šel je človek.*

*Če na licu vidiš sled,
veš, tu skozi šel je čas.*

*Ko pa zagledaš svojo sled,
zveš, da časa ni.*

*

*Ustnice si umijejo
svoje grde besede
s poljubi.*

*Trosim poljube,
tisoče,
milijone,
vse, kar jih imam.*

*Samo enega pridržim zase,
da si ga pustim
ukrasti
nekomu.*

*Ne želim biti zvezda,
ni mar mi zanje,*

*rajši sem luna,
ki edina nam naše
nebo krasi.*

*Preveč je teh zvezd,
preveč tega povsod,
na nebu in zemlji.*

*Rajši sem luna,
ki shujša in raste,
se malo vrti,
morje dviguje,
nagaja ljudem.*

*Pa spet se umika,
nas pušča v temi,
morje dviguje,
nam krade noči.*

*Rajši sem luna,
kot zvezda noči.
Na nebu nad nebom
je še eno nebo.*

*Na njem so vse naše sanje,
tam vsi človeški so upi.*

*

*Podari mi
dan iz spomina
za prihodnost,
da ga bom lahko
sanjal,
ko boš ti
že vse
pozabila.*

*Peter Hergold, Portret Luka Beričiča (detajl),
2010, tempera na ovojnem papirju,
kaširano na lesenitno ploščo, 60 x 88 cm*

*Na nebu nad nebom
te večno bom božal,
tam najin
bo raj,
ko dol na zemljo bova
noč trosila.
Mirno, tiho,
vse bo,
kakor zdaj.*

*Na nebu nad nebom
bo tiha tema
mojo samoto iskala.*

*Midva bova skupaj,
za vedno skupaj,
brez naju.*

*

*Kdor ljubi,
ta sanja,
ne spi,
tega jutro
nikoli ne zbudi.*

*Kdor ljubi,
ne sprašuje,
ne išče,
ta tava na poti,
ki cilj se mu zdi.*

*Kdor ljubi,
vse ve,
je srečen,
in v sreči svoji
ne ve,
da tudi trpi.*

Ivan Klarič

Ivan Klarič se je rodil 6. decembra 1953 v Kočevju – Sloveniji.

Leta 1988 je prišel na Koroško, ki je postala njegova druga domovina. Kmalu za tem je s svojim prijateljem ustanovil podjetje *ARTIS*, katero se ukvarja s filmsko produkcijo. Podjetje *ARTIS* sodeluje z *ORF* in s tem tudi Ivan Klarič, ki deluje v svojem podjetju kot snemalec, režiser in scenarist. Za svojo filmsko dejavnost je prejel že številna mednarodna priznanja.

V svojem stremljenju po odprtem, notranjem izrazu se poslužuje umetnik različnih umetniških načinov izražanja. Prepričan je, da vsak izmed nas nosi v sebi neizmeren zaklad, ki ga dopolnjuje skozi življenjske izkušnje. Tudi sam je kot snemalec vsakodnevno izpostavljen tem izkušnjam, katere potem iz njega prihajajo v različnih oblikah. Zato se ukvarja z več zvrstmi izražanja. Leta 2003 je izdal pesniško zbirko *Vtiski-Einprägungen*, v kateri so tudi njegove slike. Rad primerja umetnost z ljubeznijo, kajti meni, da se nobena ne da naučiti, temveč enostavno sta ali nista.

Rezka Kanzian

PESMI

LEPOSLOVJE

VIII

*lepo pozdravljeni
spoštovani*

*šlabedrači
ničvredni berači*

*napihnjene bebeci
malomeščanski tepci*

*lepo pozdravljeni
spoštovani*

*goljufi priganjači
prebrisani čvekači*

*bogataši prefukani
brezdelneži presukani*

*norci in čudaki
razvratni bedaki*

*lepo pozdravljeni
spoštovani*

*spridni jemalci
zviti pasjeglavci*

*častihlepni lizniki
in potuhnjeni služabniki*

*mi smo mi
smo grabežljive zveri*

*zakaj dvigovati prah
za malenkosti*

spoštovani

*pokrovitelji
zagovorniki
in pobudniki*

hvala vam

XXI

*žejna sem
lačna sem*

*moja peta žge
polna luna je*

navček vabi

*vabi nas
na ples*

*veter brije
luna sije*

*iz grla vre
shrka tema*

*mrčes zakuha
prvi ples*

*moyje piska
cvili in šumi*

*hropeča hošča
slastno zahrešči*

*mrak srka zrak
zrak srka mrak*

*noč zbira
svojo moč*

*meso brez kosti
brez soka in krvi*

*žejna sem
lačna sem*

*med nebom
in zemljo*

*med bogovi
in hudiči*

XXII

*zakleto oko je staro
sivo in peščeno*

*telo ledeno mrzlo
belo in vodeno*

*srce pa črno
črno in ognjeno*

*kakor večna noč
je moj poljub*

*a bi rad božal
jemal in stiskal*

*nedotaknjeno
globino svojo*

*poljubljal
smrt*

XIII

*eno telo, štiri oči
kdo sem jaz in kdo si ti*

*trojno zasukana peta
na licu pepelnični odtis*

*katera križbeseda
s poljubi brca pravopis*

*dvojno srce mrzlično bije
ura brez kazalca se vrti*

*šest prstov ima noga
hodim jaz ali hodiš ti*

*zakaj odgovor osle kaže
povej komu zdaj sreča laže*

*eno telo, štiri oči
to nisem jaz, to nisi ti
zbogom todle
zbogom tamle*

*zbogom jaz ali ti
križemsvet in tujci vsi*

LEPOSLOVJE

Rezka Kanzian

Rezka Kanzian se je rodila 1969 v Rožeku (Koroška). Po maturi na celovški *Slovenski gimnaziji* je v Gradcu opravila študij narodopisja. Ob študiju je absolvirala gledališko izobrazbo in leta 1995 s Francem Blauensteinerjem ustanovila svobodno gledališko skupino *Werkraumtheater* (www.werkraumtheater.at). Dela in živi v Gradcu.

Samostojna dela: pesniški zbirki v okviru literarne zbirke Pavlove hiše na Štajerskem *Cvet na gnojišču* - *Schattenblüten* in *Krivopetnica* - *Heimsuchung*.

*Peter Hergold, Portret Hane H. (detajl), februar 2010,
tempera na ovojnem papirju, kaširano na lesenitno ploščo, 60 x 88 cm*

Marjeta Angerer Guggenberger

PRIŽIGAM SVEČO

LEPOSLOVJE

Marjeta Angerer Guggenberger

Marjeta Angerer Guggenberger je bila rojena v Ljubljani leta 1963. Je absolventka *Modne šole Hetzendorf* na Dunaju in deluje v Celovcu kot modna kreatorka že več kot 20 let. Ukvarja se tudi s slikanjem in pisanjem. Z likovnimi razstavami in branjem je gostovala v Ljubljani, v Mariboru, na Mostu na Soči, v Celovcu, Kropivniku, Berlinu in na Dunaju. Njena literarna dela so bila objavljena v reviji *Mentor* in tedniku *Nedelja*. Izbrana so bila tudi za odrski recital v spomin Valentinu Vodniku.

Prižigam svečo

*Zdaj sedim tukaj
in prižigam svečo:
Prižigam jo morilcem,
vdovam in vdovcem,
lačnim otrokom
in zdolgočasnim milijonarjem,
brezposelnim mladoletnikom
in beraškim brezdomcem,
narkomanskim pohablencem,
osamelim kurbam,
ostarelim lepoticam,
režimskim nadutežem,
genijem, ki jih loči od norcev le en korak,
koruptnim kapitalistom
in svetohlinskim farjem,
perverznim zvodnikom
in osamljenim starčkom,
nesrečnim ljubicam
in boleznim egoistom,
kratkovidnim politikom,
in zakamufliranim prijaznežem
z večnim nasmeškom na ustih;
prižigam jo umrlim semenom v izsušenih stepah,
vsem, ki menda po božji pravičnosti lebdijo v vicah,
in vsem, ki poznajo pekel že na svetu,
vsem nekdanj zažganim
čarovnicam
in vsem starim devicam,
vsem zastrupljenim drevesom in pocrkanim ribam,
vsem zamujenim prilikam
in smrti, ki smo nanjo obsojeni že od prvega diha.*

Ristanc

*Koraki so obležali
zavrženi na cesti,
nekdo za menoj
jih bo poteptal v prah
in zapečatil moj spomin.
Potem bodo na tem mestu
metali otroci kamenčke in
se igrali »ristanc« ...*

*Peter Hergold, Portret Aljaža Pečnika (detajl),
maj 2010, tempera na ovojnem papirju,
kaširano na lesenitno ploščo, 60 x 88 cm*

UBIJANJE Z MAKUCEM

– v njegovi najnovejši zbirki kratkih zgodb *Antigonce ali Kljini okljukčki*

I. KOBALJENJE ČEZ BESEDNE OGRAJE

ali

UBIJANJE PO KNJIGI

Odlomek

Gospa A. v svoji češnjevi opravi sredi ivanjščic zagotovo deluje tuje, kot da bi jo kdo v imenu lepote preračunljivosti na silo zvlekel v nenaraven – zeleno, ki te ljubim zeleno – bivanjski konstrukt. Vendar posvečeni v njeno zgodbo vedo, da je podoba gospe A. zadnjih enajst let v svojih toriščih vsakega 18. julija enaka. Drugačni znajo biti le dneva luč, vonji, oblaki nad njo ... njena obredna pot nikoli. Samo zaradi dogajalne naracije, poskusa mimetičnosti in vzpostavljanja čustvenega naboja je opisana gornja slika videti in čutiti ekspozicijsko estetsko katastrofalna. Odslužena lepota v karminu sredi z belo prešpikane zelene v uri, ko gre dnevu še po otročje.

Kdor je že kdaj bral katero od del našega koroškega pisatelja Andreja Makuca (v 15 letih jih je izšlo 6), ve, da je to zahtevno početje. Zakaj?

V romanu *Norci* iz leta 2000 sam avtor zapiše: »Gostobesedim zato, ker sem izdelovalec ograj iz besed. Ker uživam, ko gledam plezalce na mojih plotovih, kako se kobalijo čez njih ...«

Pri istem užitku ostaja Makuc tudi v svoji zadnji knjigi iz jeseni 2010 z naslovom *Antigonce ali Kljini okljukčki*. Celo drugače: Makučev užitek je lahko še večji, saj v tem delu ne gre več le za kobaljenje, pač pa že za pravo ubijanje po njegovih plotovih!

Vprašajmo se, kakšne sposobnosti mora torej imeti tisti, ki se zavihti na Makučeve besedne ograje. To pomeni, da se sprašujemo, kakšna vedenja oz. videnja naj bi imel Makučev bralec, in odgovorjamo.

a) Poznal naj bi slovensko zgodovino, in sicer:

- čas 2. svetovne vojne (prisilno izsiljevanje Slovencev v Bosno, sodelovanje

Slovencev z okupatorjem);

- čas prvih let po 2. svetovni vojni (vračanje izseljenih, poveljni poboji);
 - slovensko osamosvojitveno vojno 1991 (kraje bojevanj, vojaške enote).
- b) Poznal naj bi jugoslovansko zgodovino (narodnoosvobodilni boj v Bosni in Hercegovini; odnose med bratskimi narodi).
- c) Poznal naj bi grško mitologijo (muza zgodovine Clio in eno od nosilnih osebnosti tebenskega mita Antigono).
- d) Zaželeno je, da bi Makučev bralec poznal nekatere znamenite Slovenjgradčane. To pravico mu daje avtor sam, saj jih navaja s prvim imenom (Soklič, Murko, Golovi npr.).
- e) Makučev bralec naj bi kar dobro obvladal srbohrvaščino, saj je v zadnji noveli pretežen zapis v tem jeziku, poleg tega vsaj še osnove nemščine (teh dveh jezikov avtor za razliko od maše v latinščini ne prevaja).
- f) Da bi lahko v delu razbiral še kakšne posebne učinke, naj bi bralec poznal še tipične besedne zveze nekaterih slovenskih in tujih avtorjev (npr. Ivana Pregelja, Lorca), saj jih Makuc mimogrede zapiše v svoje besedilo.
- g) In ne nazadnje naj bi bil bralec Antigonc večč prepoznavati in razumeti serijo Makučevih nadvse izvirnih prispodob, koroške narečne besede, tujke, starinski besedni red (povezava s preteklostjo!) in predvsem avtorjeve novoskovanke. Te se začnejo že v naslovu, ko so Antigonce sodobne Antigone, ki se bojujejo za cilje, za katere se je bojevala ta grška junakinja, okljukčki pa so pomanjševalnica besede okljuk oz. ovinek, zavoj oz. rokav pri reki.

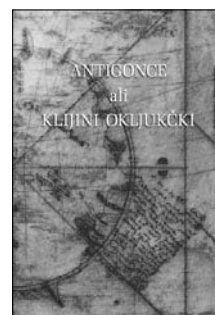
II. KAJ ODNESTI OD KNJIGE

ali

ČESA NE ODNESTI

Vprašajmo se, kaj bi torej od Makučevih Antigonc odnesel bralec, ki bi imel našeta vedenja, oz. kaj vse bi bralcu, ki teh vedenj ne bi imel, ostalo prikrito v tem (po mojem)

ESEJISTIKA

Faksimile naslovnice

»grozno lepo izdelanem koroškem plotu«.

Izhajajoč iz grškega mita o Antigoni, so Antigonce tiste ženske, ki spoštujejo umrle, ki so jim Božji zakoni (npr. vsak človek si zasluži dostojen pokop) več kot človeški (npr. v Grčiji vladarjev zakon, da izdajalcev ne smejo pokopavati, pač pa jih morajo prepustiti propasti) ali v splošnem: Antigonce so tiste ženske, katerih življenjski moto je: »Ne da sovražim – da ljubim, sem na svetu!« So pa seveda to tudi ženske, ki se v imenu teh svojih prepričanj upirajo oblasti (Antigona vladarju – stricu Kreonu).

Katere naslednice Antigone (torej Antigonce) spoznamo v knjigi?

Prva je mati Turnarca, ki na pokopališču ne pusti poravnati vrst, kot terja lokalna oblast. Ne dovoli, da bi zaradi prestavljene steze ljudje hodili po glavi njenih moža in sina, ki nista prišla živa iz izgnanstva v Bosni, pač so jima ona in hčere takoj po vojni organizirale prevoz v domači kraj. Možačo Turnarco spoznamo v prvi zgodbi z naslovom **Turnarca ali Hoja po glavi**.

Druga ženska – v drugi pripovedi z naslovom **Antonija ali A si ti Logova?** – je tudi branilka časti umrlih (svojih staršev, pokončanih v poveljskih pobojih), a je njen lik že z novo razsežnostjo, saj se za to čast ne žrtvuje, pač pa maščuje popolnoma psihično uničenemu Šemastemu Poldanu (Makuc zapiše narečno sklonsko obliko!), v vojni izdajalcu, po vojni krvniku »sovražnikov ljudstva«. Kot medicinska sestra ga namreč Antonija »na interni štiri na enki« pusti umreti v nečloveških mukah, ko je »s poslednjimi močmi ubežala dobremu v sebi«, v epilogu pa izvemo, da je svojo življenjsko pot končala tako, da se je obesila z lasmi – prav tako, kot je storila originalna Antigona.

Ista Antigona se pojavi tudi v tretji zgodbi z naslovom **Ga. A. ali Opasno po životu**. Tu tudi njo, kot prej Poldana, srečamo zblaznelo. Vsako leto na posebne datume obiskuje svoja starša na območju strelišča (od tod podnaslov *Življenjsko nevarno!*), na grobu iz svoje domišljije, in opravlja tam svoje obrede, s to razliko, da je Antigona svojega brata Polinejka pokopavala, ona pa zemljo na starših na množičnem poveljskem grobišču odkriva, da bi našla kakšno znamenje, da sta res tam zasuta.

Ti dve zgodbi z go. Antonijo človeka presuneta zaradi vojno-poveljskih travm, ki jih imata in storilec (Polda) in žrtev (Antonija). Makucu uspe te travme z ironično-grotesknimi prijemi narediti več kot pošastne (npr. Poldanove prikazni pobitih v oknu ali grm, ki ga Antonija oblači v materino obleko).

Travma kot posledica zgodovinskih dogajanj oz. Kljinih okljukčkov pa je opazna tudi v četrti pripovedi v Makučevih Antigonah z naslovom **Rade En ali Nikolinič** (ste že opazili, da so vsi naslovi novel, vključno z naslovom knjige, dvojni; v prvem delu pri vseh z osebnim imenom, trikrat z ženskim in trikrat z moškim, v drugem s pojasnilom iz vsebine ali kot podnaslov; to kaže, da v Makučevi knjigi ničesar ni prepuščeno naključju oz. da je vse do potankosti premišljeno, da imajo zgodbe mnoge skupne imenovalce in knjiga kot celota trdno zgradbo; bogve, koliko rdečih niti se še prepleta v teh šestih zgodbah, pa jih poprečen bralec ni sposoben nagledati?!).

Rade (Nikolič, znameniti slovenjgraški kipar) je posebež, ker ga je zaznamovalo »hajduštvo« oz. vojne grozote v njegovi rodni Bosni oz. na Kozari. Zaradi svoje talentiranosti, skrivnostnosti in norih podvigov (delati salte po gostilni, ponoči v snegu iti za stavo na pol nag na Kremžarico ...) je prava mestna atrakcija, predvsem »bifejskim novopristopnikom«, »zablodelim iskalcem še kaj odprtega«, »Radetovim pivskim kolegom«, »bifejčanom«, »bifejskim inventarcem«, »dobro obveščenim o stanju bifejskih zalog«.

Kot že v nekaterih prejšnjih delih (npr. v *Norcih*) se tudi tu potrjuje, da je Makuc pravi mojster beleženja gostilniških »urnebes«. Ta zgodba je po mojem »najčudovitejši primer ročno izdelanega koroškega plotu« oz. slogovni biser, v katerem mrgoli izvirnosti (in si zato zasluži čisto posebno obravnavo; če bi bila mlajša, si upam iz takšnih Makučevih zapisov doktorirati!). Kako je že rekel slovenski pesnik Aleš Debeljak o umetniškem cilju literature? »... kako učinkovito pahne ... besede iz njihovih utečenih kolesnic, pošiljajoč jih v sladostrastna nova parčkanja, ki so toliko nepričakovana, kot so tudi prepričljiva. Polnokrvna umetnost nam svet pokaže skozi nova očala ... (Delo, sobota, 9. oktobra 2010, *Pomisleki, Dve domovini*).

Travme iz 2., 3., in 4. pripovedi v zadnjih

dveh nadomeščajo drugi motivi.

V peti zgodbi z naslovom **Gol ali Poskusi po Lazarju** je Golov Grega (sin lastnika hotela Gol) še travmatična oseba, saj so mu očeta odstranili udbovci, a v ospredje prihajajo avtorjevi spomini na zgodnje otroštvo, ko si je z ministriranjem služil denar za filmske matinee. Film je »obujal« ljudi, kot je Kristus obudil Lazarja. Ta zapis je po mojem mnenju v celi knjigi najbolj drugačen, saj je v prvi osebi in zaradi avtorjevih lepih spominov na vznemirljivi čas otroštva tudi »najlepši« (travma se umakne v ozadje, saj hlapca rabi avtor le zato, da otrokom dovoli po bližnjici do kina ...).

V zadnji zgodbi **Antigonc** z naslovom **Krušič-Alibegović ali Balkanski triptih** pa Makuc spet odide od sebe k drugim, tokrat v tridelno pripoved. V prvi s podatkom Kraljevina 1941 in 28. junij govori o tem, kako so starega Turnarja izselili v Bosno k Alibegovićem (očitno tudi okvirna zgodba, navezana na prvo!). V drugem delu s podatkom Federacija 1971 in 28. junij govori o tem, kako se vojaka Emir in Alojz, spet Krušič in Alibegović, ki sta kot študenta zamenjala identiteti, srečata v JLA, v enoti na Vrhniku, in v hotelu izzivata Slovence. V tretjem delu s podatkom Republika 1991 in 28. junij pa spoznamo (spet) devetnajstletna Krušiča in Alibegovića, a tokrat v osvoboditveni vojni na mejnem prehodu z Avstrijo, ko prvi ubije drugega. »So bili iste krvi oni s sarajevskih ulic leta 41, tista iz vrhniške Mantove 71 in vojaka za zaklonilnikoma nad Hribcem leta 91? Edino, kar vzdrži kritično presojo, je datum 28. junij. Ah, naključja, naključja,« konča zadnjo zgodbo avtor sam.

III. ANTIGONCE SAME

ali

ANTIGONCE DRUGIM

Po večkrat prebrani in premišljeni knjigi Andreja Makuca *Antigonc ali Kljini okljukčki* oz. po »prekobaljenju čez ta čudno lep Makučev besedni plot« (po moje) je možno reči, da nam hoče avtor z njim povedati, da je zgodovina muhasta gospa ter da je človekova (ne)sreča odvisna od razmer, v katere se rodi (po Preglju!), in od tega, ali ima ob tem svojo Antigono oz. dobro vilo ali je nima. V knjigi imajo svoje Antigonce – tiste, ki jih

ljubijo – Turnarja, Logova, celo Nikolinič in Alibegović (ta v nadnaravni podobi vedomca, ki se dviguje nad Uno v rodni mu Bosni!) in to je sreča. »Zakaj če bi bilo drugače, ne bi imeli obstanka na tem svetu,« konča svojo knjigo Makuc.

IV. PISATI ZA BRALCE

ali

PISATI ZA SEBE

Na koncu svojega zapisa naj se Makucu opravičim za grob izraz »ubijati se«. Ampak saj vemo: večji je napor, večji je končni užitek! Prav to velja zame za predstavljeno knjigo.

Gotovo pa ob tem zadnjem Makučevem delu ostaja odprto vprašanje razmerja med pisateljem in bralcem. Za razmislek naj navedem dva sodobna pogleda nanj.

Na *SLO 1* je nekega večera slovenska pisateljica Janja Vidmar izjavila, da se je v začetku svojega pisanja še ozirala na bralca, sčasoma pa ji ta postaja vse manj pomemben; zdaj piše, da pove, kar ima povedati, in to tako, kot zna povedati.

V reviji *ONA* z 19. oktobra 2010 (*Skupinski avtoportret z gospodom, Ker mi tujke niso tuje*) pa je publicist Marko Crnković zapisal: »Ljudje ne opažajo ne dobrega ne slabega stila. ... Ljudem gre za to, da tekst razumejo – pa če je napisan še v tako zanič stilu. ... A kakor koli, kar me zares jezi, je to, da ljudje kar naenkrat poskočijo od nejevolje, ko zagledajo kakšno tujko (preveč). Od kod se kar na lepem vzame ta občutljivost za stil? Zakaj opazijo tujke, drugih stilnih prijemov pa ne? Slovenščina je krasen instrument, na katerega se da kar koli zaigrati. Problem je samo v tem, da se publika zgraža nad melodijami, ki jih še ne pozna.«

Helena Merkač

P. S.

Knjiga je izšla pri slovenjgraški založbi *Cerdonis*, zanjo Andrej Golob, lektorirala jo je Nina Vožič Makuc, uredil in grafično pa jo je oblikoval Blaž Prapótnik, ki je za likovno opremo uporabil *Načrt za grafiko št. 63* (1971, jedkanica in barvna akvatinta, 65 x 50 cm) Bogdana Borčiča ter o tem v knjigi objavil *Itinerar oblikovalskega potovanja od A do B ali tokrat malo več o zasnovi knjižne opreme*. Druge spremne besede knjiga nima.

ŽE TRETJIČ Z MARGINALCI

Slovenjgraški gimnazijci z režiserjem Andrejem Makucem naštudirali igro *5fantkov.si*

ESEJISTIKA

Če se ženska pri petdesetih ne zbudi s skrbjo na novi dan, z mislijo na Boga ali na to, kaj jo boli, pač pa je njena prva misel dogodek prejšnjega dne, mora biti ta dogodek res poseben.

In je res bil: predpremiere nove gledališke predstave v režiji Andreja Makuca, zaigrana učiteljskemu zboru Srednje zdravstvene šole Slovenj Gradec, v petek, 14. januarja, v Kulturnem domu Slovenj Gradec, pred polletno konferenco, pod pretvezo, da bo »neko psihološko predavanje«.

To, da igre nihče ni pričakoval, je gotovo vplivalo na globino doživetja, a ne toliko kot sam igralski ansambel in Makučevi režijski prijemi.

V 13-letni zgodovini *SPUNK*, kulturnega društva Gimnazije Slovenj Gradec, je to Makučeva tretja gledališka predstava, ki govori o mladih z obrobja. Prva je bil leta 1999 *Razredni sovražnik* Nigela Williamsa, druga leta 2003 *Hrošč* Mladena Popoviča in letošnja *5fantkov.si* mlade slovenske avtorice Simone Semenič.

»Skozi dramsko dogajanje se izluščijo podobe njihovih socialno zaznamovanih okolij in težkih, morebiti celo usodnih doživetij: njihova družinska stvarnost in družbeno okolje so zaznamovani z alkoholizmom, s prostitucijo, s prišlekovstvom ...« je zapisal Makuc sam v predstavitvi prve igre (v publikaciji *SPUNK od 1997 do 2007*), a prav to velja tudi za obe drugi.

Je pa med vsemi tremi moč najti še več skupnih imenovalcev, največ med prvo in zadnjo.

V treh igrah je režiser pred gledalce postavil tri generacije mladih z obrobja, t. i. marginalcev. V prvi so bili to srednješolci, v drugi »starejši mladi«, v novi so to otroci na prehodu iz prve v drugo dekadno. Vsem trem generacijam je skupno, spet z Makučevimi besedami, da se želijo zaznamovanosti okolja rešiti »na način in s sredstvi, ki jih edine poznajo in ki imajo moč v okolju, od koder prihajajo: to je z uporabo, agresijo, atako. Izkazuje pa se, da je njihov temeljni konflikt spopad s samim seboj, da so v permanentni vojni z zasebnim, ki ga ne morejo preseči, zato iščejo objekt za sprostitev agresije v prfoksih, socialnih delavcih, sodnikih, v svojih sotrpinih« (6 fantov v *Razrednem sovražniku*), »v intenzivnih in usodnih medsebojnih razmerjih«, npr. prostituciji, homoseksualnosti, mafijstvu, gangstrstvu (v *Hrošču*) ter v nasilni otroški igri (5 fantov v *5fantkov.si*). Ta igra je najprej realna med sodobnimi ravbarji in žandarji (batmani ...), nato pa začnejo osebe igrati svoje domače odnose, skri-

te za štiri stene: može in žene, mame in očete, mame in sinove, očete in hčerke ...

Če izvajamo *Hrošča*, ki so ga uprizarjali na odru slovenjgraškega Kulturnega doma, imata *Razredni sovražnik* in *5fantkov.si* tudi podoben uprizoritveni prostor. S klasičnega odra se spustita v avtentično okolje: Sovražnik v Viatorjeve garaže na Celjski cesti in Fantki v kletno masko slovenjgraškega Kulturnega doma, v majhen, star, zanemarjen prostor, katerega edina hiba je, da lahko sprejme samo do 30 gledalcev. Četudi, so pa zato njihova doživetja toliko silovitejša!

Rdeča nit vsem trem Makučevim predstavam o obrobju so tudi dobri igralci oz. v Fantkih dobre igralke. Ta sodobna slovenska drama namreč preseneti tudi s tem, da igrajo dečke gimnazijke, ki na začetku povejo, katerega katera igra, ga opiše na zunaj in na znotraj, na koncu pa še razkrije, kako je deček živel kot odrasel in kako umrl. To, da je v igri dvojna igra (dekleta igrajo fante, ti pa se sebe, očete, mame ... v igri, ki jo redno vadijo in sproti popravljajo v garaži, v kateri se zbirajo ob sobotnih popoldnevih), je gotovo nekaj novega v repertoarju gimnazijskih gledališčnikov.

Stalnica vseh treh predstav pa je seveda tudi vulgarno besedišče.

Na začetku predstave *5fantkov.si* se nam je učiteljem zdravstvene šole po šestih urah pouka zdelo odveč spet biti v nepopisnem razgrajanju in kričanju, a vse bolj smo nemeli ob odlični igri deklet, izvirnih režiserjevih prijemih in ob grozljivem sporočilu, ki se je vse bolj izrisovalo: ne le dednost, predvsem okolje, v katerem zrastemo, je naša življenjska popotnica.

Spoznanje je bilo šokantno in aplavz mogočen.

In po predstavi je res bila kar v Kulturnem domu redovalna konferenca zdravstvene šole, ki je prvič v njeni zgodovini postregla z manj kot polovičnim polletnim uspehom. Zlovešče informacije, ki so že kdaj pricurljale s kakšne druge šole, so bile kar naenkrat tudi naša realnost. Še pod vtisom predstave smo verjeli, da je uspeh slab tudi zato, ker kar nekaj naših dijakov prihaja iz okolij, prej odigranih v kleti.

Spoznanje je bilo naše, kdo pa ima moč, da bo začel svet spreminjati?

Ali tudi nam učiteljem ostaja vendarle samo igra?

Helena Merkač

DOGOVORJENO IN SPONTANO

ESEJISTIKA

Sedimo v prostoru pod odrom, imenovanem podpodje *Kulturnega doma* v S. G., na nekaj improviziranih klopih in zasilno postavljenih vrstah stolov, za največ okoli 30 do 35 gledalcev. Drugič spet v sami dvorani KD in odrom pred nami, v družbi številnih gledalcev. Obakrat isto dogajanje, isto uprizarjenje, vendar vsakič iz različnega zornega kota. Gledamo igro Simone Semenič **5 fantkov.si** v postavitvi *SPUNK Talijinega hrama* slovenjegraške gimnazije in v režiji Andreja Makuca. Dogajanje se začne z avizo: »Fantje imajo skrivno shajališče, zapušče-no kamnito hišo, v katero je vstop strogo prepovedan. To je v centru velikega mesta čisto blizu šole, tam se igrajo ob sobotah popoldan, ko se ne udeležujejo v obšolskih dejavnostih ...« Še prej pa se vsak sam predstavi: »Jaz igram Denisa, Denis je star 10 let, je edinec ... Jaz igram Vida, Vid je star 11 let ... in tako naprej. Ko se vsi predstavijo, zvemo, da zdaj pa: »Dejmo se igrati to pa to« ... In že smo *in medias res* igre, ki se jo igrajo pet fantkov. Iluzija naj bi bila popolna, zdaj vemo, kje smo: v stari zapuščeni hiši. Podpodje naj bi to iluzijo (nepospravljen prostor, kanta za smeti, razmetane mize in kakšen stol, nekaj železa in lesa) še podkrepilo. Ko je igra predstavljena na oder KD, nam to iluzijo pričara ista aviza: Fantje imajo skrivno shajališče... In to je dovolj, da smo spet *in medias res*, le da zdaj udobno posajeni v veliko dvorano. In da je predstava **5 fantkov.si** bolj gledališko uokvirjena in kot taka tudi sprejeta. Meni osebno se je dogodilo tole: ne prej ne zdaj, ne v improviziranem podpodju ne v gledališki dvorani, nisem imel občutka, da bi se s spremembo prostora predstavi kaj dodalo ali

odvzelo. Oboje me je navdušilo. Obakrat, tudi v podpodju, smo gledali pravo gledališko predstavo. Vendar je treba dodati, da smo v podpodju z dogajanjem bolj soočeni, bolj angažirani, izpostavljeni. Bolj znotraj, kot del predstave. Skoraj bi se nam zgodil hepening. O tem in o gledališkem pristopu bom skušal kaj več povedati na koncu.

Makuc je zasedel 5 fantkov z dekleti (kar ponuja kot možnost tudi avtorica drame). V njih je našel dovolj uporaben material za igrivo transformacijo punc v fantke. Tako je evocirana kar večkratna preobrazba, iz punc naravnost v osnovnošolske fantke in nato, po medsebojnem dogovoru teh fantkov, še v vloge, ki si jih ti fantki sproti izmišljajo. Mimezis je radikalno vzpostavljen, nič ni prikrito, ublaženo, cenzurirano.

Dogaja se tako kot zares. Igrivost postane gola stvarnost. Prav to je presenetljivo. So ti fantki, ki nam jih avtorica Simona Semenič predstavi, iztrgani iz nedolžnega otroštva ali je čas tak, da nikomur ne prizanaša? Grobo, nasilno, hrupno je. To hrupno še kako poznamo. Tu smo! Vstopamo v svet odraslih, slišite nas! Tudi mi hočemo svoj prostor pod soncem! Pa četudi sonca nikjer ni videti. Svet je grob, nasilen, pa če ga hočemo ali nočemo. Grejo se batmane, ironmane, junake iz stripov, TV stripovskih priredb, nato družinsko okolje, očeta pijanca, maltretirano mamo in mamo nasilnico, pedre, neonacije, hare krišne, sočno vulgarno govorico, kakršno pač slišijo in preizkušajo s svojo otroško zvočnostjo. Nič ponižujočega ni v tem, nič jih ne degradira v potencialne nadaljevalce banalnega življenja, kakršno jih obkroža. Ali pač? Posnemanje obstane na mrtvi točki. Odvzeto jim je bistveno, kar bi v njihovo igro vneslo pravega ustvarjalnega duha. Poustvarjenje se ne premakne dlje od posnemanja vzorcev. Ali nas hoče igra prav na to opozoriti? Je v njej kaj takega, da bi morali o tem razmišljati? ...

Pa se podajmo v svet odraslih, v medije, ki nas nenehno bombardirajo s svojim balastom. Če vzamemo samo model mehiških žajfnerc. Stereotipi brez domišljije, ki jih je pobrala celo ugledna BBC televizija z izvrstno igralsko zasedbo 5 igralk v nadaljevanki *Mistressis, Ljubice*. Že nekaj serialk z isto zasedbo se je zvrstilo. Žajfnerca na visokem nivoju, boljši igralci, boljša režija, več eksterierja, več denarja vloženega. Ni treba imeti izurjenega očesa, da najdeš paralelo med mehiško in angleško produkcijo. Nič

5fantkov.si (foto Jure Horvat)

5fantkov.si – igrajo jih dekleta (foto Jure Horvat)

ti ni treba razmišljati, vse ti je že povedano, nič ne ostane za premislek, nobenega preostanka za lastno uporabo, ničesar za bogatenje duha, pameti, nič ti ni dano za popotnico od rojstva do smrti.

Kakšno sporočilo nam daje igra **5 fantkov.si**? Praviloma dramsko delo, če je dobro, ne vsebuje očitnega sporočila. Kaj za premislek? V poduk? Prav v tem je odlika te predstave. Ni deklarativna. Ni podučljiva. Ali je potrebno na koncu še kaj reči? Da mladi, ki to gledajo, ne bi odšli praznih rok? Saj ne grejo. Dobra predstava se vseh dotakne. Ali nas ob tem gledanju ne obide misel, četudi le za hip, da bi nas lahko ti fantki še drugače presenetili, postavili v svet čiste domišljije, lastnega bogatenja duha, brez posnemanja revnih vzorcev, v svet ustvarjalnega zagona, v svet resničnega otroštva? To bi bila alternativa, ki si jo moramo zastaviti. Mislim, da je avtorica prav to hotela. Da nam skrito sporočilo te igre govori prav o tem. Še o nečem drugem. Kar nam ni bilo prikazano.

Šokantno je. Zelo blizu hepeningu. Pritegne nas. Angažira. Nekaj se bo tem fantkom pripetilo. Dogodek, kakor tudi je le igran, se ne bo končal gladko. Grejo predaleč? Nekaj kratkih in hitrih postankov prinese olajšanje. Kar se je prej (po nareku dogovora grobo in nasilno) s komentarji in dikcijo igranega prepletalo in dopolnjevalo, se nenadoma prekine. »Gremo se še kaj drugega.« in »Domov moram, avemarijo zvoní.« To so rahli toni, umirjajo, nenadoma nas prevzame nekaj kot nostalgija. Vrnitev v začetek. Ko da se to ni zgodilo. Da je še nekaj drugega. Potem pa nas živost doživetega s temi mladimi igralci na koncu še pretrese, ko zvemo o samomoru enega od nastopajočih, sicer v daljni prihodnosti. Igra nas vsrka vase, če hočemo ali ne. Nič ni zlagano, narejeno. Vsak podatek je pristno podan. Nenehno nas prestavlja v realnost, v krogotok življenja, ki mu nihče ne uide.

Igralci v **5 fantkov.si** ne pišejo didaskalij, govorijo jih. Dejmo se ito pa to, ti si zdaj to, jaz to. Dogovoru potem sledi dogodek po lastni intu-

iciji, improvizaciji. Hopening? Ne, še vedno le dogodek v okviru gledališke predstave. Hopening ni gledališka predstava, ni omejen z začetkom in koncem, odprt in zaprt z gledališko zaveso. Hopening bi bil vstop prav tako in medias res, prav tako dogovorjen, vendar tega dogovora ne bi slišali, ne bi imel komentarja. Padli bi vanj nepripravljeni, brez opozorila, zapuščen kraj bi bil sam na sebi že dan, brez pojasnila, kje smo. Bili bi čisti voajerji. Ko da smo jih zalotili nepripravljene. In še sami nepripravljene.

Spontano v teh mladih igralkah v **5 fantkih.si** sicer ukinja dogovorjeno in nas približa hepeningu, vendar še vedno v okviru gledališke predstave. Če bi jo še drugače uprizarjali, kot čisti hepening, brez občutka, da smo v gledališču, bi nam bržčas bilo podano na enak način. Le še bolj kruto. Še bolj zares. To, da se želimo vračati prav k tej predstavi, jo še enkrat videti, pove, da pa je izpolnila vsa pričakovanja.

Umetnino kot tako določa občutek, da bi jo moral ponovno videti, še enkrat doživeti. Slika je dobra, če se lahko vračam k njej, če mi vedno kaj novega pove, če je ne odkrijem do kraja. (Ni v ljubezni prav tako?) Predstava je dobra, igralci dobri, če se ne morem upreti miku, da bi se jim pridružil kar na odru. Prav to se mi dogaja v uprizoritvah *Talijinega hrama* slovenjegraške gimnazije in v režiji Andreja Makuca, v njegovih predstavah, ki prihajajo za mano, z očarljivimi igralci v igri *Dentiden*, z nepozabno Ano Javornik v *NLP*, *Neznani Ljubi Prenner*, v odkritosrčnih pesmih Zale Kranjc in še in še, v njihovi glasbi, literaturi, likovnem svetu.

Ob obveznem šolskem delu pišejo živopisne šolske letopise zdaj še igralko **5 fantkov.si**: nadarjene Miša Blažek Kanovnik, Nika Lušnic, Helena Žužel, Katja Dornik in Tjaša Pogorevcnik. Njim in vsem, ki nas na tej gimnaziji bogatijo s svojim ustvarjalnim delom, velja ta zapis in vsa hvala.

Janez Žmavc

Dramska iskanja Janeza Žmavca bralca vedno znova (pre)vzamejo v svoj ris

ESEJISTIKA

Prva bralska konstatacija po absolviranih dramskih besedilih, zbranih v pričujoči knjižni ediciji, bi lahko bila naslednja: za dramsko pisavo Janeza Žmavca je povsem zadostna tista dosežena razvojna stopnja dramatike, ki jo je ta literarna zvrst razvila do Sofokleja in z njim, to je pred dvema tisočletjema in pol. Mislim na zahtevo Poetike po enotnosti kraja, časa in dogajanja (tri!) ter uvedbo tretjega (!) igralca. Ta samo na videz doseženi in zahtevani minimalizem pa v resnici od dramskega pisca terja vsaj enako kulminacijo odrske prezentacije kot marsikateri sodobni neznosno lahek multi kolaž, ki gradi bolj na zunanjem šovu kot na notranji dramatičnosti. Na tako rekoč antične uprizorjalne poliloške temelje torej zлага avtor gradnike svojih dramskih besedil v sferi intimnega ter skozenj zasebnemu in družabnemu podrži ogledalo z v tej knjižici natisnjenimi besedili. Janez Žmavc je v slovenski dramski prostor kot dramatik, dramaturg, gledališki upravitelj in še kaj vpet že šest desetletij in takoj je potrebno dodati, da se s svojo dramsko pisavo v tematskem prostoru aktualnega in nadčasovnega, to je vsečasnega, dobrega pol veka giblje prepričljivo, provokativno, lucidno, suvereno, pravzaprav kar žmavčevsko.

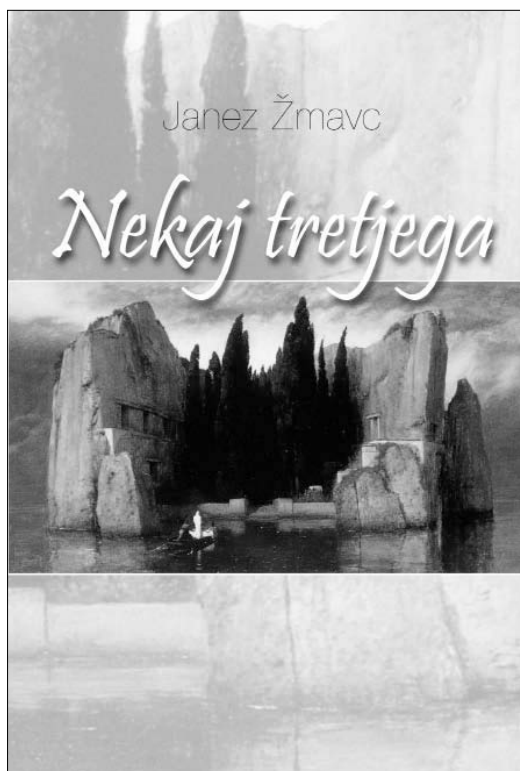
V Žmavčevem četvorčku enodejank določajo aristotelovsko **enotnost prostora** ali hotelska terasa, pa meščanska dnevna soba, potem prebivalni enoprostorec (kuhinja, dnevna soba in spalnica v enem) ali pa taisti namenski prostor služi za začasno preddverje mrliške vežice. Ob tem je nujno pridati, da je v tem dramskem paketu enodejanka zagotovo tudi besedilo *Nekaj tretjega*, čeprav je avtor dramo prepolovil z odmorom, vendar je ta ponujen v funkciji bralčevega/gledalčevega oddiha, zakaj dogajalni lok obdrži Žmavc napet s podvojitvijo replike *Kako je zdaj vse tiho*, ki je napoved začetka odmora, z repetitijo po njegovem koncu pa pomeni nadaljevanje dramskega dogajanja. Dramsko besedilo bi namreč bilo mogoče brez škode uprizoriti tudi v enem zamahu.

Dogajalni čas v enodejankah je ali starogrško klasično predpisano dolg v *Njeni ljubezni* (režijsko se mora zgoditi ujet v dogajanje od poldneva prvega do konca naslednjega dne in je torej zaokrožen v Aristotelovi zahtevi po dramskem trajanju) ali pa mu je odmerjeno trajanje od (najbrž) dopoldneva do polnoči (*Nekaj tretjega za dva igralca in dve igralki*; mimogrede opozarjam

na trojko v naslovu) pa od polnoči do zgodnjega jutra (*Sveta prežavka*) ali pa zgoščen v natančno tolikšen časovni okvir, kot ga zahteva branje ali pa odrska uprizoritev enodejanke *Kaj se gresta Cenc pa Cenka*.

Enotnost dogajanja je zavezana temi stalnici naših tu in zdaj – ljubezni. Žmavc jo z natančnim skalpelom gledališkega nevrokirurga razplastuje in analizira v njenih različnih legah: vzpostavljanju (*Njena ljubezen*), ljubezenskem trikotniku (*Nekaj tretjega*), v soočenju s končnostjo (*Kaj se gresta ...*) pa še s posthumno usodno vpetostjo v tostransko (*Sveta prežavka*). V tem poskusu zgoščenega prereza je seveda mogoče samo opozoriti na siceršnjo Žmavčevo mikroskopiranje skritih in tudi nevidnih niti, ki ustvarjajo odrešitve in nevarne bližine dvojnin ter ostrih robov duhovno-čutnih trikotnikov.

Sofoklejeva zahteva po **tretjem igralcu** je v dveh besedilih konkretizirana dobesedno (Ona, On, Natakari; Cenc, Cenka, Tereza; Ruda, Ana, Ema), v *Nekaj tretjega* pa se trojčku Bogomir, Zlata, Kazimir, ki se manifestira skozi dvojine Bogomir – Zlata, Zlata – Kazimir, Kazimir

Knjiga je izšla pri Cerdonisu, Slovenj Gradec, 2011

– Bogomir (zakon, prešuštvo, literarno ustvarjanje) kot tretja vzpostavlja Ines v vlogi matere, tašče in ženske. Tako sicer kot četrta ustvarja piramido, za katero seveda vemo, da jo gradijo štiri trikotne ploskve, vendar spodnje, na kateri od situacije do situacije bazira dogajanje, v dramskem podoživljanju praviloma ne zaznavamo.

Dramatik Janez Žmavc ljubezen, to v tukajšnjosti človeškega zagotovo najpogosteje uporabljano (v vseh legah) čustvo in čut pa čud, s svojimi dramskimi osebami preizkuša, preverja in analizira v različnih zgodovinskih, socialnih in zasebnih okoljih oz. legah. Tako je navidezna lahkotnost ali samoumevnost ljubezenskega razmerja dana na preizkušnjo kot primerjalni člen B v pripravljajočem se vojnem obsednem stanju (*Njena ljubezen*), lahko je v svoji deviantnosti v službi prebuditve umetniškega ustvarjalnega vzgiba z vsemi svojimi obrazi (*Nekaj tretjega*), v soočenju z minljivostjo oz. poslednjim (*Kaj se gresta Cenc in Cenka*), v spopadu za materialno, v kar se po akterjevi smrti preobrazi ljubezen: ali hčerinska ali pa ona druga, ženska (*Sveta prežavka*). Vendar je vse gornje le drugotno preseganje temeljnega, to je dvojinskega, ljubezenskega odnosa, torej razmerja med dvema, ki se imata rada, se skušata imeti ali sta se imela rada (če ljubezen uravnili z njeno najbolj splošno rabo).

Ta register pravzaprav usodnih poskusov in trendovskih vzvišenih dvojinskih razmerij, ki pa se vedno znova preigravajo v registru banalnosti, torej prizemljenosti, to je vsakdanosti in slehernosti, pa Žmavc prikazuje skozi zlahtni humor, duhovito ironijo, briljantno lucidnost, besedno igrivost, v držah plemenitega čustvovanja in zdrave čutnosti, v mejah popolne predanosti in poskusov prestopanja še toliko varnih robov, da je mogoča vrnitev v zapuščeno še varno, torej na tisto stran, ko je ljubezni še omogočeno videti (in zato tudi vedeti) več.

Žmavc daje ljubezni, ki od nekdaj zmora diapazon občutij od najplemenitejših do najstrašnejših, v upravljanje in preizkušanje posameznikom iz vseh družbenih plasti: umetniku, intelektualcu, izobražencu, (brezposelnemu) delavcu, ljubici, prešuštnici, ženi, materi, očetu, hčeri ... V tem konglomeratu spletenih dvojin pa je dramatik vedno na strani žensk. Kot da bi se avtor namenil povedati, da v tem najbolj elementarnem družbenem in družabnem odnosu – na obeh skrajnih legah in povsod vmes – največ dajejo, dobijo ali izgubijo prav one. Za svoj navdih in promocijo jo – žensko – uporabi in izrabi umetnik, z njo se skuša vzpostaviti moški, ki je že na drugi strani zrelih (najboljših?) let, nekateri med njimi skušajo s preverjanjem ženske zvestobe hraniti svojo nečimrnost, spet druge se izkaže za sitno in

ogrožujočo tostransko ostalino pokojnega.

Ob tem pa je potrebno izpostaviti, da so Žmavčevi ženski liki kljub pasivni vlogi, v katero jih protagonisti skušajo marsikdaj potisniti, polnokrvne osebe: sposobne so mogočnega čustvovanja, radožive so v čutnosti, v imenu samopodreditve in polnosti (do)živetega so pripravljene iskati tudi v coni zunaj dvojinskega konsenza, praviloma so tiste, ki vlečejo niti, a tega oni na drugi strani igralnega polja pogosto ne prepoznavajo.

Janez Žmavc v svojih enodejankah ne odpira velikih tem. Moram takoj pojasniti, kam s to opredelitvijo merim: ugotavljam le, da njegova dramatika ni poligon za velike revolucionarne, svet na glavo postavljajoče, prekucniške ideološke teme in preigravanja. Tudi zategadelj ne, ker pričujoče žmavčevske miniature v komajda uri ali uri in nekaj več svojega trajanja takšnih kardinalnih preobratov v tako široko zastavljenem horizontu tudi ne morejo demontirati in prenovljenih (v njihovi spet usodni minljivosti) znova vzpostaviti. Pa tudi sicer to ni njihov namen. Slednjemu v prid govori tudi dejstvo, da je dramatik že od svojih prvih zastavkov pred 60 leti s svojimi iskanji in prikazovanji obrnjen k posamezniku, ki je praviloma takojimenovani mali človek (pa ne kot repeticijski samosmilečnega in zaznamovanega obrobneža iz socialnokritičnega realizma), toda zanj – paradoksalno glede na gornjo utemeljevanje – za dramatika in konzumenta vendar velikim temam: dvojina, zvestoba, čustva, čutnost, sožitje, skupnost, minljivost, vztrajanje, to- in onostranskost ...

Po soočenju z Žmavčevimi dramskimi liki se bralcu zgodi tisto najboljše: nemalokrat nam je žal, da nismo besedila poznali že prej, zakaj doživetje identifikacije z dramskimi liki je bilo polno: v konflikatih, iskanjih in odreditvah samo na videz preprostih tem pogosto najdevamo sebe. Ko smo sposobni primerjalnega soočenja med svojo realnostjo in dramskimi razrešitvami, se znajdemo povsem nemočni in hkrati očarani pred blagostjo, lahkotnostjo, igrivostjo in odprtostjo, s katero Žmavc vodi svoje like skozi (njihove, posredno pa ne prav poredko tudi naše) na videz nerešljive probleme. Slednje ne pomeni, da je Žmavc v svojih preigravanjih površinski in posledično neprepričljiv – nasprotno, odpira nam vpoglede, ki so konstantno na razpolago, a so v splošni domeni človeškega pogosto slepa pega stalnica.

Žmavc preigrava sleherniške teme, a prav zato, ker so naše, so velike.

Andrej Makuc

v Mariboru in Selovcu zložil, januarja 2011

Urbani prostor kot ogledalo naše res(nič)ne (ne)kulture

O urbanizmu v Mestni občini Slovenj Gradec v luči gostovanja Evropske prestolnice kulture – o tem, ali smo res pripravljeni

Pred vami so razmišljanja, ki so sinteza večletnega spremljanja problematike prostorskega razvoja *Mestne občine Slovenj Gradec* (v nadaljevanju *MOSG*). Za njihovo vsebino sem dolžan zahvalo številnim somišljenikom, a tudi antagonistom, ki so me kadarkoli uspeli prepričati v svoj prav. Motivacijo za dokončanje tega v prvi vrsti apolitičnega palimpsesta sem črpal iz vsakodnevnega srečevanja z ljudmi različnih pogledov in stanov, ki imajo nad politiko urejanja prostora v Slovenj Gradcu vedno kaj pripomniti, nimajo pa poguma, da bi svoje mnenje širše javno izpostavili in podpisali. Medijski prostor revije za leposlovje in kulturo *Odsevanja* je sicer majhen, a hkrati edino zares delujoče torišče izmenjav različnih mnenj in pogledov v našem mestu. Ta korespondenčna dihotomija mnenj je izrednega pomena tudi z vidika deficita resnega raziskovalnega novinarstva, ki ga je pri nas zelo malo ali pa ga sploh ni. Resnih urbanoprostorskih tem se le-ti dotikajo največkrat v satiričnih kolumnah in jih s tem zbanalizirajo tako, da jih niti bralci, še manj politiki, ne jemljejo resno. Že zdavnaj več namreč ne živimo v času, ko bi se kdo zaradi prepoznanja svoje bornirane vloge v satiri spreobrnil kot Savel, ko je padel s konja in postal Pavel.

Veliko je kriterijev oziroma področij, po katerih se da oceniti širšo kulturo nekega mesta in njegovega zaledja, vendar pa obstaja samo en kriterij, ki nam v hipu razkrije resnično stopnjo kulturne zrelosti in zavesti tamkajšnjih prebivalcev. Ta kriterij je prav gotovo javni urbani prostor. Kot v prisposodbi za gostilne ali restavracije pravijo, da so sanitarni prostori ogledalo njihovih kuhinj, lahko za odprt javni prostor rečemo, da je ogledalo vsega tistega, kar se skriva za fasadnimi ovoji stavb in obrazi ljudi, ki v teh stavbah prebivajo. Ker sta prostor in človek simptomatsko ali, bolje, kavzalno povezana, je dovolj, da (s)poznam enega, pa vem skoraj vse o drugem. Hkrati pa je potrebno takoj dodati, da nima vsak človek kot tudi ne vsak urbani prostor enake mere odgovornosti, vpliva ali teže na celokupno kulturno podobo, zato je celostno spoznanje kulture prostora in človeka zmeraj večplastno.

Kot v vsaki lokalni skupnosti lahko tudi prebivalce Slovenj Gradca, po njihovih relacijah do komune, v grobem razdelim v štiri skupine. In sicer: na množico ali večino tistih, ki so zaradi svoje neaktivnosti in vdanosti v usodo že zdavnaj prestopili na stran odrinjenih in pasivnih; na skupino stanovsko ali kako drugače privilegiranih in pasivnih, ki vztrajajo v družbeni pasivnosti ravno zaradi permanentno pridobljenih bonitet; na manjšino privilegiranih in aktivnih, ki v imenu vseh kreirajo podobo določenega mesta in prostora; in na razredčeno manjšino odrinjenih in aktivnih, ki skušajo opozarjati na nepravilnosti in ponujati alternativno pot¹. Če še razumem nemoč in vdanost v usodo trenutka delavskega razreda, ne razumem množice prosvete, zdravstva, šolstva in drugih slovenjegraških izobražencev/intelektualcev, ki jih tangira zgolj še mikrolokacija kraja bivanja in dela. Za vse, kar se prostorsko planskega dogaja med tema dvema točkama, pa jim je malo mar. O tem, kakšno pripadnost čutijo do širšega prostora, kjer živijo in delajo, veliko povedo tudi z vznesenostjo, s katero razlagajo, na kakšnih položajih so po študiju ostali v Ljubljani njihovi sinovi in hčere. Ne zavedajo pa se širših posledic, ki iz tega izhajajo. Slednje izpostavljam zato, ker smo urbanizem pravzaprav ljudje, in vsepovsod tam, kjer izginja aktivni srednji razred, se mestnemu urbanizmu v prihodnosti ne obeta nič dobrega.

Tem heterogenim skupinam, ki sem jih naštel uvodoma, predstavlja mesto Slovenj Gradec kot kraj bivanja ali lažjega zadovoljevanja skupnih potreb najprimernejši skupni imenovalac. Ker morfologija mesta ni nikoli dokončno določena, ampak je kot živ organizem v nenehnem spreminjanju, je urbanizem mesta ene vrste katalizator in amortizer hkrati, ki s svojimi grajenimi strukturami in z odnosi med njimi usmerja, blaži in uravnoveša odnose znotraj skupnosti. **Pri širjenju in prenavljanju mest je že zdavnaj dokazano, da je kakovost urbanih struktur in posledično življenja v mestu tem višja, čim višja je stopnja demokra-**

ESEJISTIKA

¹ Nadalje bi bilo nadvse zanimivo opisati delovni dan vsakega od teh štirih predstavnikov slovenjegraške družbene realnosti, ker bi s tem v dobršni meri razkril oziroma razgalil razredno antinomijo in pokazal na urbane probleme, ki iz nje izhajajo. Ker pa obravnavana tematika zahteva kar se da resen in pragmatičen pristop, bom skušal do omenjenih anomalij priti po drugi poti.

tičnosti, etičnosti, transparentnosti in v končni fazi predvsem strokovnosti pri pripravi in implementaciji za mesto strateških investicij. Zato je pomembno vedno znova na najrazličnejše načine poizkušati involvirati in participirati čim širši možni krog občank in občanov, tudi tiste, ki izgledajo že od daleč nezainteresirani². V kolikor je takšne želje po zagotavljanju in vzpostavljanju pravil igre in širšega konsenza glede razvoja mesta v prihodnosti premalo, obstaja velika nevarnost, da določene skupine prirejajo definicijo javnega interesa v prid privatnemu. V takih primerih kapital³, četudi je formalno reguliran s prostorskimi predpisi in odloki, praviloma pogosto pozablja na neekonomske kvalitete mesta. Ker so številne lokalne skupnosti na srečo še pravočasno uvidele nevarnost v dolgočasnosti in pustosti uniformirane urbane globalizacije in ker so na področju urejanja prostora svojih mest rekly jasen NE t.i. »ozkim ekonomskim načelom«⁴, stopa danes vedno bolj v ospredje trajnostni urbani razvoj, ki postavlja na prvo mesto rast mesta z nadomeščanjem, kontinuiteto mestne identitete ter ohranjanje in nadgrajevanje regionalnih arhitekturnih tipologij.

Preden pa prestopim v jedro razprave, še nekaj sugestij. Vse tiste, ki bi mi znali na koncu očitati, da sem s širino zajete problematike prekoračil meje svojih kompetenc in znanja, naj že uvodoma spomnim na vseobsegajočo funkcijo urbanističnega planiranja, ki se v svoji končni izgrajeni obliki dotakne slehernega področja človekovega udejstvovanja in si s tem vzame pravico vplivati na slehernega izmed nas, ne glede na to, kje živimo ali s čim si služimo kruh. Nadalje, če sem se kje vendarle obregnil ob za koga minoren problem, sem to storil zaradi pomena, ki ga tako esencialno oriše parafraza o »mestnih terminih« prof. Karla Pečka, ki pravi: »Termit je majh-

na žival, če pa jih je veliko na kupu, ti požrejo celo mesto.« Koliko resnice premore ta stavek, ve vsak, ki je vsaj malo likovno-prostorsko občutljiv in hodi po mestu Slovenj Gradec z odprtimi očmi. Če boste ob koncu iz zapisanega vendarle kaj vzeli v zakup, pa naj se z menoj strinjate ali ne, je bil moj namen dosežen.

Tranzijski urbanizem – trk javnega in zasebnega interesa

Značilnost poselitvenega vzorca Slovenije je, da imamo zelo veliko število naselij⁵ in malo velikih mest, kar nas uvršča med tiste države, kjer prevladuje t. i. koncept vrtnega mesta. Glavne značilnosti vrtnih mest so njihova nižja zazidalna gostota in iz njih izhajajoča večja razpršenost grajenih struktur, povezanost z naravnim okoljem oziroma podeželjem ter posebna vrednota, ki jo predstavlja lasten vrt. Ta prepletenost urbanih in ruralnih prostorskih tipov je tudi vzrok, da na Slovenskem nimamo ne pravih kmetov ne pravih meščanov. Z vidika humanih kvalitet bivanja ima naš sistem poselitve veliko prednosti, a postaja z vidika celotnih družbenih stroškov vse manj konkurenčen⁶.

Večje spremembe so se pričele v slovenskem urbanizmu dogajati po nastopu samostojnosti ob vpeljavi novega političnega in gospodarskega sistema. Na prizorišče urbanega planiranja stopi igralec, ki ga prej nismo poznali – to je zasebni kapital oziroma interes. V zadnjih dvajsetih letih, ko je pri nas trajala in danes še vedno izveneva doba t.i. tranzicijskega urbanizma, je zasebni interes močno zaznamoval in vplival na podobo naših mest. Žal vse prevečkrat v negativnem smislu. Pojavi se ekonomska uravnalovka, ki se ne méni več za posebnosti naravnih danosti in iz njih izhajajočih posebnosti regionalne stavbene tipologije. V takem okolju, kjer je zmagovalce začel izbirati prosti trg, je tekmovanje dobilo prednost pred sodelovanjem, politika izključevanja in prevlada individualnih ciljev je dobila prednost pred družbenimi cilji, kvantiteta in potrošnja sta dobili prednost pred kvaliteto in zmernostjo. Privatna lastnina in posedovanje⁷

2 V nasprotnem primeru se težave na dolgi rok vselej vračajo kot bumerangi.

3 Privatni in seveda tudi javni, če z njim upravljajo neodgovorni nosilci javnih funkcij.

4 Trg naj bi vse urejal sam, vsesplošna privatizacija, minimalni vpliv skupnosti – mesta in države itd. To so bile med drugimi ene glavnih premis ameriškega ekonomista Milтона Friedmana, idejnega očeta zahodnega neoliberalizma, sistema, ki smo ga v Sloveniji pred 20 leti prevzeli kot rešilnega in ga na krilih sramovanja do svoje gospodarske ureditve v preteklosti še dodatno nehumano nadgradili. Hvala Bogu, pa tej ureditvi tako v Sloveniji kot v svetu počasi, a vztrajno jenjuje sapa. Po besedah prof. Rudija Rizmana si bo zgodovina neoliberalni model tržne ekonomije zapomnila po tem, da je proizvedel globalni razred super bogatih ljudi na račun osiromašenja tradicionalnega srednjega razreda in da ni ne znal ne hotel rešiti problema lakote, revščine in neenakosti.

5 Okoli 6000.

6 Tu je predvsem v ospredju strošek prevoza in praviloma nedelujoča mreža javnega potniškega prometa; v Sloveniji imamo 210 občin, več kot 25 % vseh delovnih mest pa imamo v eni sami občini – Ljubljani.

7 »Privatna lastnina nas je tako poneumila in naredila tako enostranske, da je neki predmet naš šele tedaj, ko ga imamo ... Vse fizične in duhovne čute je zatorej zamenjala enostavna odtujitev vseh teh čutov, čut posedovanja.« (Marx, *Pariški rokopisi*, I. zvezek, str. 337)

sta postala sodobna urbana imperativa slehernega posameznika⁸. Najbolj vidno in (pre)držno je zasebni kapital zaznamoval mesta na področju trgovine. Trgovski hangarski kompleksi so skupaj z novonastalimi obvoznicami po tekočem traku obkolili vsa mesta in večja naselja. Ena od posledic tega pa je bila tudi hitro izčrpavanje starih mestnih jeder. To je bilo obdobje, ko smo prvo vrstno obdelovalno zemljo pozidavali s hitrostjo pet hektarjev na dan in ko smo z 880 kvadratnimi metri obdelane zemlje na prebivalca pristali na repu držav v Evropi.

Na srečo so države, regije in lokalne skupnosti pričele katarzično spoznavati usodne napake svojih preteklih dejanj in so na podlagi vzpenja joče se zavesti o okoljski etiki pričele vedno večjo pozornost posvečati trajnostni viziji napredka. **Trajnostnemu urbanemu razvoju ne gre več zgolj za maksimiranje stavbnega fonda, povečevanje BDP-ja ni več sveto merilo razvitosti.** Trajnost pomeni zavedati se pomena prostora kot omejene dobrine, trajnost pomeni imeti v mislih tudi kvaliteto življenja prihodnjih generacij, trajnost pomeni dolgoročno planiranje in načrtovanje s poudarkom na varovanju dobrin in naravnih vrednot, trajnost pomeni redefiniranje odnosa zasebnega in javnega v korist slednjemu⁹. Vse te spremembe so postala temeljna vodila pri pripravi novih prostorskih načrtov, ki so jih nekatere občine že sprejele, ostale pa so bolj ali manj zagnano v fazi sprejemanja.

Saga o novem občinskem prostorskem načrtu v MOSG

Prostorski načrt je temeljni dokument na področju urbanističnega planiranja in načrtovanja vsake občine. Zaradi hitrega tempa urbanizacije ga občine radikalneje posodablajo in sprejmejo vsakih 20 do 25 let. Z občinskim prostorskim načrtom (OPN) občina planira¹⁰, načrtuje in zasleduje številne za lokalno skupnost strateške prostorske cilje, med katere v današnjem času prav gotovo spadajo: dokončanje urbanizacije znotraj določenih območij (zaključevanje in zgoščanje navznoter), valorizacija in določanje namembnosti mestnih površin (namenska raba površin), določanje splošnih prostorsko izvedbe-

nih pogojev¹¹, planiranje širitev bivalno-spalnih, rekreacijskih, industrijskih in drugih con, planiranje rabe prostora za izgradnjo ali rekonstrukcijo prometne infrastrukture, ohranjanje narave in varstvo kulturne dediščine itd. Skratka, kar se prostorskega razvoja tiče, v občinskem prostorskem načrtu naj ne bi bilo ničesar prepuščeno naključju. In ravno naključje in stihija sta tisti metodi dela, po katerih urbano planira večina tistih občin, kjer so v veljavi 20 in 30 let stari prostorski akti. Da je Slovenj Gradec žal med njimi, se boste lahko na konkretnih primerih prepričali v nadaljevanju.

MOSG je pričela resneje razmišljati o novem prostorskem načrtu že davnega leta 1995, a je vse do danes leto sprejetja spretno odmikala v neoprijemljivo prihodnost. Minevala so leta bolj ali manj zavzetega dela z bolj ali manj opravičenimi vzroki stagniranja¹². S spretnim izgovarjanjem na slabo in spreminjajočo se prostorsko zakonodajo je oddelek za urejanje prostora in varstvo okolja¹³ uspešno prepričeval tako mestne svetnike kot zainteresirano javnost. Med tem časom pa smo v prostor *MOSG* preko sprememb in dopolnitev raznih planov in odlokov pospešeno vnašali parcialne rešitve, ne da bi imeli pred seboj celotno dolgoročno sliko občine. Ker apetiti po širjenju na prvovrstna kmetijska zemljišča še kar naprej naraščajo in ker pri tem občina popolnoma zanemara smernice sodobnega urbanizma, obstaja velika nevarnost, da za vedno spremeni planimetrijo mesta v degradirano brezimno disperzijo¹⁴. Za potrditev mojih navedb sem v razpravo v nadaljevanju vključil več strokovnih pasaž, ki so bile objavljene v posebni prilogi *Urbanizem* v časniku *Delo* z dne 22. 11. 2010 in iz članka *Posledice in izzivi gospodarske krize za prostorsko načrtovanje v Sloveniji*, avtorja prof. dr. Andreja Pogačnika, ravno tako iz časopisa *Delo* (16. 12. 2010, str. 25).

Občine bi morale najprej sprejeti nove prostorske akte za njihov nadaljnji prostorski razvoj

8 »... opraviti imamo z razmerji med »svobodnimi« ljudmi, ki vsi sledijo svojemu lastnemu egoističnemu interesu.« (Slavoj Žižek, *Začeti od začetka*, str. 16)

9 Za več o omenjeni tematiki glej: *KAM PO KRIZI? Prispevek k oblikovanju trajnostne vizije prihodnosti Slovenije*, (več avtorjev), UMAR.

10 Poudarek je na planiranju, saj občina s samim prostorskim načrtom še ne gradi, ampak zgolj načrtuje tam, kjer si mesto želi.

11 Kot so npr.: vrste objektov glede na namen, dopustne gradnje, tipologija in oblikovanje objektov, gabariti objektov, parcelacija stavbnih zemljišč, nezahtevni in enostavni objekti, zelene površine, parkirne površine, razpršena gradnja, objekti za oglaševanje itd.

12 Zadnja obljuba je, da bo nov OPN sprejet leta 2013.

13 V kolikor naziv oddelka zaradi števila zaposlenih sploh še lahko nosi.

14 Ob tolikšnem dviganju pomena trajnostnega planiranja, ob medijski poplavi seminarjev, okroglih miz in strokovnih časopisnih člankov o tej tematiki je obnašanje *MOSG* in njenega oddelka za urejanje prostora in varstvo okolja res nenavadno. Kot da ne bi vedeli, da tudi njihovi občani, katerim zaupanja vreden servis naj bi bili, prebirajo dnevno časopisje in spremljajo razvoj ostalih občin.

do leta 2006. Napovedana sprememba *Zakona o prostorskem načrtovanju* je veliko kje postopke upočasnila ali povsem ustavila. Konec aprila 2007, ko je omenjena sprememba zakona stopila v veljavo, je bil občinam dan nov rok, in sicer do leta 2010.

»Ne vem, ali je za večino občin to prezapleteno ali predrago, toda najhuje je, da za nesprejetje aktov ni nobenih sankcij. Takšen prostorski akt je namreč prvi pogoj za razvoj, gospodarski in drugi subjekti pa se morajo po njem ravhati. Večina večjih občin je že ugotovila, da lahko brez prostorskih aktov še naprej ribarijo v kalnem, da jih torej niti ne potrebujejo,« razlaga arhitekt Nande Korpnik in nadaljuje, »takšno stanje županu omogoča, da vsako pobudo, ki pride s strani investitorjev, lahko prepreči, lahko pa jo s podjetnikom začne tudi kupčkati. Če bi mesto imelo sodoben in javen prostorski plan, bi ga lahko tržili, licitirali. A namesto da bi občina vodila prostorski razvoj in ga usmerjala, to prepušča kapitalu in uveljavljanju zasebnih interesov, ki pa niso vselej niti dobri niti dobronamerni.«¹⁵

Za primerjavo naj povem, da je *Mestna občina Ljubljana*, ki je po obsegu in zahtevnosti urbanega območja z območjem *MOSG* sploh ni mogoče primerjati, pričela z izdelavo svojega prostorskega načrta leta 2007, ga v roku treh let izdelala, sprejela in spravila v veljavo 23. oktobra 2010. Novi prostorski načrt je nadomestil dolgoročni načrt mesta Ljubljana za obdobje od leta 1986 do 2000, ki je bil sprejet pred skoraj četrt stoletja¹⁶. Tudi *Mestna občina Novo mesto* je svoj četrt stoletja star prostorski akt zamenjala med prvimi že konec leta 2009.

15 Več o tem glej v: *Križa slovenskega urbanizma – Slovenski urbanizem določajo interesi zasebnega kapitala*, časopis *Delo*, 22. 11. 2010 (priloga urbanizem), Brane Piano.

16 »Sestavljen je iz strateškega in izvedbenega dela. Pri prvem gre za strateški prostorski akt, ki določa izhodišča, cilje in zasnovo prostorskega razvoja v *MOL*, usmeritve za razvoj poselitve in razvoj v krajini ter usmeritve za prostorske ureditve lokalnega pomena in za umeščanje objektov v prostor. V strateškem delu prostorskega načrta sta podana vizija in strategija razvoja *MOL* v naslednjih petnajstih do dvajsetih letih, ki bosta omogočali njen skladen prostorski razvoj, kar pomeni, da bo treba kakovostno nadgraditi že urbanizirana območja, sanirati razpršeno gradnjo ali drugače neustrezno izrabljene površine, dopolniti družbeno in gospodarsko javno infrastrukturo, racionalno širiti poselitve, kjer je to za razvoj *MOL* nujno potrebno, in spodbujati trajnostno rabo prostora, tako da bodo pri vseh novih prostorskih ureditvah in prenovah že obstoječih mestnih območij upoštevana načela racionalne rabe prostora, učinkovite rabe energije, spodbujanja uporabe javnega mestnega prometa in ohranjanja zelenih površin.« Več o tem glej v: *Prostorski načrt Mestne občine Ljubljana (MOL) – Načrt za skladen prostorski razvoj*, časopis *Delo*, 22. 11. 2010 (priloga *Urbanizem*), Cveto Pavlin.

»Sprejeti prostorski načrt daje pravni temelj in zagotovila, da se dejavnosti umeščajo v prostor z večjo stopnjo predvidljivosti in jih je zato mogoče časovno in finančno načrtovati.«¹⁷ Priznanje za posebne dosežke na področju urbanizma, ki so ga dobili urbanisti na novomeški občinski upravi s strani *Društva urbanistov in prostorskih planerjev Slovenije* in *Ustanove Maksa Fabianija* priča, da je moč v treh letih pripraviti kvaliteten prostorski načrt, če je le dovolj smelosti in volje. *Občina Novo mesto* je po sprejetju OPN pospešila pripravo občinskih podrobnih prostorskih načrtov (OPPN) in jih že leta 2010 pripravila več kot 20, od tega večina za razvoj gospodarskih dejavnosti.

Kot vidimo, se v Novem mestu zavedajo, da je dober urbanizem predpogoj dobrega gospodarstva in uspešne občine. Pa še nekaj velja enkrat izpostaviti, namreč to, da so svoj prostorski načrt izdelali novomeščani sami. Kdo drug bo bolje poznal njihove potrebe, kdo drug bo čutil večjo zaračunatost z njihovo zemljo, kdo drug se bo bolj zavedal nujnosti vzgoje lastnega strokovnega kadra? Temu se ne pravi protekcionizem, prej vizionizem.

Za razliko mi vse strokovne podlage naročamo zunaj regije, zadnja leta najrajši na Štajerskem. Uradno zaradi referenc, neuradno zaradi velike poslušnosti tamkajšnjih izvajalcev. Slednje se je kot črno na belem manifestiralo že večkrat, a najočitneje lanskega decembra, ko smo občanke in občani v javno razgrnitev in obravnavo dobili predlog *Sprememb in dopolnitev prostorskih sestavin dolgoročnega in srednjeročnega plana v MOSG za 2009*. Tistega popoldneva je bila sejna soba v graščini Rotenturn premajhna za vse, ki so želeli na javni obravnavi sodelovati, kar je presenetilo tako pripravljavce kot udeležence. Kot kaže, se bo morala *MOSG* sprijazniti s tem, da so minili časi, ko na javno razgrnitev ni bilo nikogar in ko so lahko po mili volji sprejemali strokovno dvomljive odločitve. Da bi bila stvar že na prvi pogled malo meglena, so pod isti predlog sprememb uvrstili tri pobude, in sicer: industrijsko cono Pameče 2, naselje Sonce na

17 »Temelji na strokovnih rešitvah o rabi površin v mestu, zlasti o razmestitvi površin, namenjenih intenzivni rabi, in površin, kjer se raba omejuje ali celo prepušča naravnim procesom. Novi načrt je nadgradnja prejšnjih, saj je urbanizacija mesta kontinuiran proces, ki se ne začne z vsakim urbanističnim načrtom na novo, ampak je poseg v živo in spreminjajoče se mestno tkivo,« sta pojasnila vodja novomeškega občinskega oddelka za prostor Mojca Tavčar in njen pomočnik Izidor Jerala. Več o tem glej v: *Urbanistični načrt Novega mesta – Nagrada za poseben dosežek*, časopis *Delo*, 22. 11. 2010 (priloga *Urbanizem*), Zdenka Lindič – Dragaš.

Legnu in deželo škratov na Gmajni¹⁸. Predlog pobude industrijske cone Pameče 2 je bil, da bi industrijsko cono Pameče 1 v treh fazah širili še na desno stran ceste Slovenj Gradec–Dravograd, kjer je trenutno še eno zadnjih večjih območij prvovrstne obdelovalne zemlje v občini. Edini argumenti, ki so jih znali enostavno povedati, so bili, da te površine nujno potrebujemo, ker da odrešilni investitorji našega gospodarstva čakajo pred vrati, da za širitev ni prostora nikjer drugje in da zgolj nadaljujejo politiko preseljevanja industrije iz mestnega jedra in vaških središč¹⁹. Po ledenem tušu, ki pa so ga, kot se je izkazalo kasneje, vsaj malo pričakovali, je vrhunec sledil na 4. seji občinskega sveta, ko se je predstavnik oddelka za urejanje prostora in varstvo okolja v svojem nastopu za trenutek spozabila, v vlogi koga nastopa, in je v nekaj stavkih jasno razgalila svoje in izvajalčeve metode dela. Rečeno je bilo, da so tako veliko območje prvovrstnega kmetijskega zemljišča pošrafirali in ga predlagali v spremembo namembnosti, da bi po pričakovanem revoltu dobili vsaj del teh zemljišč. Tako so že na tej seji svetnikom predstavili skrčeno obliko industrijske cone Pameče 2. To šahovnico mešane rabe so, kot so rekli, dobili tako, da so izločili vsa zemljišča, za katera so prijeli pripombe z nestrinjanjem lastnikov, vse ostale površine, za katere pa so vloge za spremembe namembnosti vložili lastniki sami²⁰, pa so pustili. Ne vem, na kateri fakulteti za arhitekturo poučujejo take metode planiranja, na ljubljanski prav gotovo ne.

Če je to vse, kar znate, zakaj niste potem pričeli s šrafiranjem že od gostilne Murko, pa bi dobili celotno v prvem predlogu predlagano območje? Če niste znali ne pred občinski svet ne pred matični odbor za urejanje in gospodarjenje s prostorom, kaj šele pred občanke in občane, priti s celovito študijo²¹ o obstoječih industrijskih conah,

njenih degradiranih priveskih in manjših »ilegalnih« zametkih razpršenih po celi občini, zakaj ste potem sploh šli v ta projekt? Če ste že obelodanili vaše metode dela, bi nas vsaj prikrajšali za imbecilno idejo o nadomestnih zemljiščih na vrhu Pohorja.

Zakaj raje ne pridete na dan s podatki o že skoraj šest let delujoči poslovni coni Pameče 1, za katero pravite, da je uspešno zaživel? Če pogledamo, kaj imamo od pravih proizvodnih dejavnosti tam danes, ne moremo ravno trditi, da je cona dosegla zastavljene cilje. Za primer: občina Slovenska Bistrica je sočasno z nami leta 2006 komunalno uredila novo podjetniško cono Bistrica, ki jo je ravno tako kot našo sofinanciral *ESRR (Evropski sklad za regionalni razvoj)*. Celotna podjetniška cona, ki se razprostira na 20 ha zemljišč, je v kratkem času zagotovila 230 novih delovnih mest in preko 25 milijonov evrov investicij tamkajšnjih podjetij.

Problem urbanistične stroke, na katero se pri izvedbi naslanjate in ki je na proračun *MOSG* že skoraj rentno navezana, je, da hoče biti samo strokovna, ne pa tudi etično-moralna in življenjska hkrati. Primarij Plešivčnik ima prav, ko je ob priložnosti v kavarni dejal, da je dandanes žalostno to, da lahko dobiš kakršno koli strokovno mnenje. Slednje je verjetno izkusil na lastni koži tudi v svoji borbi za lokaliteto *Bellevue*²². Ker je tako, je mestna politika že pred časom prišla na idejo, da dolgoročno svojih urbanistov sploh ne potrebujemo²³ in to kljub temu da bi lahko ekvivalentno izdatkom, ki jih vsako leto namenimo za zunanje izvajalce za področje urejanja prostora, za polni delovni čas zaposlili kar nekaj urbanistov.

Nerazumno je, da ista oblast, ki si na vse kriplje prizadeva za ohranitev (kot jim pravijo) regijotvornih institucij na domačem teritoriju²⁴, brez pomislekov in slabe vesti krni domačo urbanistično in projektivno stroko. Stroko, ki je prvi steber vsake regionalizacije. Posledice tega pa so žal vsak dan bolj vidne.

18 Na tem primeru se je jasno pokazala diskrepanca v hitrosti vodenja postopkov. Isti izvajalec, ki se muči z *OPN-jem* že desetletje, pripravi predlog sprememb in dopolnitev prostorskih sestavin (ki bi elementarno vplivale na končni *OPN*), v treh mesecih.

19 Nič od naštetega pa preverljivo na terenu ne drži.

20 Dedič ali občan, ki se odloči, da bi rad prodal prvovrstno kmetijsko zemljišče, naj ga kar proda brez spremenjene namembnosti kmetu, ki bo to zemljo obdeloval. Poleg zgrešenega urbanizma je »največji krivec za pozidavo kmetijskih zemljišč, žal, prav kmet ali polkmet ali urbani lastnik kmetijske zemlje. S prodajo želi iztržiti čim več in zato pritiska na spremembo namembnosti parcel – iz nezazidljivih v zazidljive.« Več o tem glej v: *Posledice in izživi gospodarske krize za prostorsko načrtovanje v Sloveniji – Prostor ne sme biti ovira za razvoj, temveč spodbuda*, časopis *Delo*, 16. 12. 2010, str. 25, prof. dr. Andrej Pogačnik, udia.

21 Mimogrede – takšno študijo zna narediti vsak malo boljši študent 2. letnika fakultete za arhitekturo.

22 Zanimivo je to, da občina skoraj praviloma ne posluša modrih nasvetov mož, ki jih je sama odlikovala z najvišjimi občinskimi odlikovanji, ne prof. Pečka, ne akad. slikarja Borčiča, ne prim. Plešivčnika, kaj šele, da bi se dala kaj podučiti od generacije mlajših od njih.

23 Da je temu že nekaj časa tako, potrjuje tudi statistika, ki govori o številu zaposlenih na oddelku za urbanizem na tisoč prebivalcev po različnih slovenskih občinah: *Velenje 0.27; Slovenska Bistrica 0.28; Škofja Loka 0.22; Ravne na Koroškem 0.26; Novo mesto 0.33; Slovenj Gradec 0.12.*

24 Primer sedeža policijske uprave.

Ali res imamo dolgoročno prostorsko strategijo?

Če boste to vprašanje zastavili občinski upravi ali njenemu oddelku za urejanje prostora, vam bodo malce nejevoljno prikimali, kot dokaz pa hitro omenili dokument, ki mu pravijo *Strateški razvojni program MOSG za obdobje 2008–2013*. Kako strateški, predvsem pa daljnosežen ta dokument v resnici je, se lahko prepriča vsak, ki zna uporabljati spletni brskalnik *Google*. Ker vam bo brskalnik v vpogled ponudil številne razvojne strategije drugih občin, boste imeli neomejene možnosti primerjav. Ko sem sam naredil kar nekaj takšnih soočenj, sem ugotovil, da je naš strateški razvojni program bolj spisek želja posameznikov kot pa resen metodološko – sistematično pripravljen – prostorskoplanski dokument. Manjka poglavje o namenu in metodologiji sprejetja strategije, manjka celotna družbenoprostorska, gospodarska in okoljska inventarizacija stanja v občini, manjkajo strokovne analize in ostale primerjave prednosti in slabosti predlaganih rešitev, dokument pa tudi nima vizije in iz nje izhajajoče hierarhije potrebnih prioritet.

Kot lahko vidimo, dokumentu manjkajo standardna poglavja, ki v takšnem dokumentu enostavno morajo biti, in da je bil napisan in sprejet mimo večine načel dobre prakse, ki za takšne razvojne dokumente veljajo v uspešnejših občinah.

Če v predpripravo takšnih programov ne želite vključevati širše populacije svojih občanov in občanov, društev, iniciativ, podjetij, javnih zavodov in ostalih, potem si vzemite vsaj čas za korektno javno predstavitev predloga, preden ga pošljete v proceduro na mestni svet. Dobro in celostno pripravljene strateške dokumente prav gotovo dvigajo nivo kvalitete prostorskega planiranja in načrtovanja ter zmanjšujejo možnost stihijskega razvoja ali stagnacije. Pa poglejmo nekatere urbane probleme na ožji in širši urbanistični ravni.

Največjo grožnjo mestu prav gotovo predstavlja statični promet. Pri tem ni razlike, ali gre za mestno jedro, spalna naselja ali trgovsko-industrijske cone. Kljub temu da smo razsežnost površin, namenjenih parkiranju, v zadnjem desetletju močno povečali (žal vse na račun mestnih zelenih površin), problematike nismo uspeli rešiti. Z nedelujočo redarsko službo, prenizkimi cenami parkiranja, izsiljevanji lastnikov lokalov in stanovanj, predvsem pa z našo prirojeno lenobnostjo, da bi tristo metrov stopili peš ali s kolesom, smo trge, ulice in zelenice našega mesta spremenili v pločevinaste preproge. Jančič, ali bolje – njegova desna roka prof. Janez

Koželj, je zaprl staro Ljubljano, Tromostovje in nekatera nabrežja Ljubljane, še predno so pričeli z gradnjo garažne hiše pod Kongresnim trgom. Upor je bil sprva velik, a so kmalu tudi stanovalci in lastniki lokalov ugotovili, da gre ukrep, kjer velja pravilo 9.30 ure, na roko predvsem njim. Do te ure je možno z avtom priti do stavb v strogem centru. Po tej uri pa ni možna niti nujna dostava, če za to nimate posebnega dovoljenja mestnih oblasti.

Kdor si ne more predstavljati jedra mesta Slovenj Gradec zaprtega oziroma za promet močno selekcioniranega, naj se sprehodi po Wolfovi ulici ali vzporednem Hribarjevem nabrežju, pa bo dovolj, da bo dobil učno uro sodobnemu človeku prijaznega urbanizma. Da mi ne boste očitali neprimerljivosti, še primer Pirana. Piran je že nekaj let prometno zaprt. Z izgradnjo dveh garaž pred vstopom v mesto je v samem centru na voljo samo nekaj parkirnih mest za 5 €/h. Zaposleni v mestu imajo v garažnih hišah zakupljen mesečni abonma po 8,35 €, prebivalci oziroma občani pa za 20–50 €. Lastniki nepremičnin lahko v mestu parkirajo brezplačno največ 10 ur na mesec, kar je namenjeno nemoteni dostavi. Za občane, ki vozijo v center v šolo otroke, pa je na voljo mesečni abonma za vstop brez parkiranja za 3 €. V Slovenj Gradcu bomo na takšno smelost očitno čakali še kar nekaj let, čeprav bi lahko, na primer, brez pretirane podražitve revitalizacije, okoli 60 novih parkirnih mest dobili v enem platuju pod Trgom svobode z uvozom z Meškove ulice. S pametnejšimi pogajanji bi lahko pred prodajo zemljišča trgovskemu podjetju Hofer dosegli vsaj to, da ta ne bi zaščitil svojih parkirnih prostorov po vzoru ameriškega Pentagona.

Pred avtomobili se v starem mestnem pritličju ne moremo zateči praktično nikamor, saj so naslednja posebna unikatnost našega mesta neizkoriščeni, mrtvi, zaklenjeni ali kako drugače privatizirani atriji, pasaže in dvorišča. Občina tudi tu prebivalcem starega jedra popušča. Slednji se namreč še vedno nočejo zavedati, da je živeti v starem jedru privilegij, a hkrati tudi obveza in omejitev. Obveza, da si v času prireditve, ki so v javnem interesu, razumevajoč, in omejitev, da ne moreš početi ravno vsega, kar počno tvoji znanci na podeželju.

Kako je dolgoročno urbanistično planiranje še bolj pomembno na makro ravni, bom na kratko skušal pojasniti s primerom, ki se je že zgodil, in z enim, ki se še bo v oddaljenejši prihodnosti. Umestitev *Koceroda*²⁵ je za marsikoga na prvi

25 Regijske sortirnice komunalnih odpadkov.

pogled neproblematična in korektna, predvsem iz gledišča, da dejavnost širimo tam, kjer je že od vseh začetkov bila. Ko pa pogledamo širše območje, ugotovimo, da imamo tam v bližini namen razvijati veliko termalno turistično destinacijo, za katero smo že odkupili zemljišča in jim spremenili namembnost. Bližina dveh tako nezdružljivih vsebin se prav gotovo ne more vzajemno podpirati. Drugi, še pomembnejši razlog, so transportne poti. Te so iz vseh treh koroških dolin do zdajšnje lokacije daljše in imajo na naše okolje večji negativen vpliv, kot če bi bila sortirnica na robu občine skupaj z današnjo *Komunalo*.²⁶

Projekt 3. razvojne osi bo ključno »zacementiral«²⁷ prostorsko prihodnost naše občine. Od naše odločitve o poteku mikro lokacij trase bo odvisno, ali bo cesta razvojna vzpodbuda ali prostorsko breme. Ne gre zanemariti dejstva, da imamo v Mislinjski dolini še vedno vse dispozicije, da razvijamo turizem v sami dolini in ne zgolj na obronkih Pohorja, na to pa ima potek trase bistven vpliv. Zato naj hitra cesta dolino ne prečka med naseljema Šmartno in Slovenj Gradec (v bližini Homca²⁷). Za prihodnji razvoj mesta in vpliv tranzitne polucije je veliko bolj sprejemljiva varianta, ki mi jo je ob priložnosti predstavil nekdanji župan gospod Janez Komljanec. Cesta naj prečka dolino pravokotno po najkrajši možni poti v bližini naselja Tomaška vas po sistemu delnih in celovitih vkopov.

Leta 2011 ni več v ospredju zgolj vprašanje KAJ še moramo zgraditi, ampak predvsem KAKO in KJE. Namesto da bi se zavzemali za dolgoročno kvaliteto v prostor umeščenih projektov, nam je danes še vedno pomembnejša kratkoročna količina z evropskih skladov načrpanega denarja, iz katerega pa ne znamo iztisniti presežkov. Hvalimo se z vsakoletnim višanjem proračunskega deleža za investicije, ne povemo pa, da smo v dvajsetih letih bili sposobni (v duhu dobre prakse, ki bi morala veljati vedno) izpeljati zgolj en pravi javni arhitekturni natečaj²⁸. Vse ostalo smo naročali direktno in mesto prikrajšali za kvalitetnejše in cenejše rešitve.

Če želimo prekiniti s permanentnimi anomalijami obstoječe prakse planiranja, projektiranja in grajenja arhitekture in druge infrastrukture, moramo večji poudarek dati ravno ukrepom, ki izboljšujejo postopke predpriprave na same investicije in večajo moralno-etično integriteto ljudi, ki te postopke vodijo. Privilegiranece namreč moralne spornosti svojih koristi nikoli ne bo hotel videti in priznati. Monopoli, ki so se in se še ustvarjajo na verigi javnega naročanja, gredo praviloma vedno v škodo javnega interesa. Javni interes pa je – za določeno ceno – najvišja možna kvaliteta. To pa lahko zagotovi le zdrava konkurenca.

V preteklosti smo kljub možnosti, da se kaj naučimo iz urbanih scenarijev mest, ki so v t. i. urbanem razvoju dvajset in več let pred nami, slepo prenašali prav vse vzorce. Slovenj Gradec vsiljujemo planimetrijo vseh treh obvoznic (t. i. ringa) z vso trgovsko nesnago, ki sodi zraven, za katerega je že kar nekaj časa znano, da vsaj v merilu manjših in srednje velikih mest nima kaj iskati. Dokazano je, da cestnemu obroču vedno sledi komercialni obroč.

Implementirati hočemo scenarij globalnega mesta, mesta z razpršeno aglomeracijo brez jasnega duktusa, če hočete mesta brez silhuite, kjer so vse vpadnice v mesto enako dolgečasne in anonimne.

Medtem ko se *Mestna občina Kranj* v svoji *Strategiji trajnostnega razvoja 2009–2023*, ki zame tako po metodološkem pristopu same izdelave kot strokovnosti predstavlja minimalni standard vsake mestne občine²⁹, že sprašuje o ukrepih za revitalizacijo v preteklosti narejenih napak, hočemo mi slednje neobhodno izkusiti na lastni koži. Z drugimi (bolj oprijemljivimi) besedami slednje pomeni – ne širimo mesta izven obroča obstoječe mestne meje³⁰, vse dokler ne izkoristimo vseh drugih možnosti, med katerimi so v ospredju predvsem zgoščanja, transformacije in revitalizacije (sivih con). Na negativne posledice urbanizacije ruralnega prostora, ki je v prvi vrsti namenjen kmetijskim dejavnostim, glejmo tudi v luči vse bolj pomembne lokalne samooskrbe s hrano.

26 Vse pametne občine in države (npr. italijanski plinski terminali) potiskajo podobno infrastrukturo na svoje meje, nikakor pa ne v sklop prihodnje turistične ponudbe.

27 Danes Homec še leži na šmarškem polju kakor blejski otok.

28 Nasploh je pridobivanje projektne dokumentacije mimo javno odprtih arhitekturnih natečajev v občini Slovenj Gradec ustaljena praksa. Pri tem ne igra vloge, ali je projekt vreden sto tisoč ali več milijonov €. Povabljenca sta v najboljšem primeru vedno dva, ena in ista ponudnika, ki si izmenično izmenjujeta glavne in tolažilne projekte.

29 – le pogledajte si vsaj kazalo.

30 »Ne graditi na ... skrajnem robu mesta, dokler ne zapolnimo vseh vrzeli in degradiranih območij znotraj mesta.«, Janez Koželj, *V mestu živimo po vaško*, Delo, Sobotna priloga, 21. 9. 2009, str. 26

Slovenjegraški urbani termitnjak?

ESEJISTIKA

Glavni trg že dolgo več ne ustreza arhitekturni definiciji trga, prej definiciji novoletne jelke, na katero brez okusa obešamo vse, kar se nam zljubi. Medtem ko so druga mesta že zdavnaj zaprla svoje centre za promet in ta čas že revitalizirajo svoja obrobja in sive cone, imamo mi, kot kaže, ob takem tempu v starem mestnem jedru dela še vsaj za nadaljnjih 20 let. Kot kaže še vsaj toliko let mestnega jedra ne bomo razbremeniti jeklene pločevine, v vmesnem času pa bomo še naprej kozmetično spreminjali prometni režim zavoljo lastnikov lokalov. Sledni slepo vidijo krivca za svoj propad samo v občini, ne pa tudi v svoji vsebini in ponudbi. Prometno zaprto jedro bi najprej koristilo njim. Že prvi stik turista z nulto točko kulture mestnega središča je dovolj, da spozna trenutno stopnjo razvoja ali domet naše prostorske kulture. Ulično opremo, spomenike, hortikulturo, pločevino, vse smo postavili na urbani oder po likovni logiki »*horror vacui*« straha pred praznoto. Ko ta isti zvedavi turist nadaljuje pot in vstopi v turistično pisarno, da bi se tam poučil o pomenu našega osrednjega oltarja, na katerem stoji *Venetski konj*, presenečen ugotovi, da z več sto let bogato zgodovino mesta ta pravzaprav nima nič.

Kaj od atributov naše mestnosti je sploh še ostalo? Česar ne pokrijejo neurejeno obrezane krošnje dreves, pokrije pločevina. Prometni kaos in anarhija v času kontroliranega odprtja mesta za tranzitni promet. Mar mora biti res tako? Da je mera polna, so prebivalci mestnega jedra pred kratkim na dan prišli z idejo, da jim eno parkirno mesto tako rekoč pripada. Po katerem pravilniku ne vem, upam pa, da tega niso slišali stanovalci Ronkove in Tomšičeve ulice.

Slovenjegraški urbani termitnjak?

ESEJISTIKA

Celotno staro jedro je urbanistični spomenik. Na fasade pa lahko praktično pribijemo vse, vgradimo praktično kakršna koli okna, montiramo kakršne koli izveske, nadstreške, izložbe in vitrine. Misleč, da kar je vrednega tako ali tako varuje spomeniško varstvo, iz dneva v dan izgubljammo dragocene detajle v desetletjih dragocene celote.

Pri postavljanju reklamnih tabel in drugih znakov, ki služijo vizualnemu komuniciranju, vlada v starem mestnem jedru popolno brezvladje. Pravila igre so prepuščena posamezniku ali podjetju. Če bi količina reklamnih izveskov predstavljala resnično vabo za obiskovalce in bi bila premo sorazmerna s količino prometa, potem bi moralo biti jedro Slovenj Gradca že pravi ekonomski čudež. Občina mora nujno sprejeti odlok, ki bo varoval staro mestno jedro na področju vizualnega komuniciranja.

ESEJISTIKA

Meje med letnim vrtom, kioskom ali montažno stavbo, ki celo leto zaseda javno površino, mestni oddelek za urejanje prostora ne pozna. Kot tudi ne pozna formule za izračun letnega nadomestila, da bi vsaj pozimi maškarado letnih vrtov odstranili. Vendar na mesto tega vodja mestnega referata za promet celo pravi: »Pri tem jih nočemo ovirati, saj se od dejavnosti steka denar v občinski proračun.« Če vam anarhija prinaša denar, potem vam predlagam, da celotni Glavni trg spremenimo v promenado unikatnih letnih vrtov, bomo vsaj v čem prvi. Že zdavnaj bi lahko na področju uličnega pohištva po vzoru drugih mest vpeljali red s pomočjo kataloga poenotene ulične opreme.

Tudi to je staro mestno jedro. Obnova hiše v starem mestnem jedru ne sme biti enaka obnovi hiše na podeželju, pa četudi je fasada obrnjena na dvoriščno stran. Takih diletantskih primerov je v centru mesta že kar nekaj. Najbolj skrb vzbujajoči podatek pa je, da lastniki samo na podlagi priglasitve vzdrževalnih del rušijo celotne notranje stavbne ustroje. In to počno pri belem dnevu na očeh vseh nas, ki hodimo mimo. Kot je videti, so pri teh dveh primerih historično avtentični samo še temelji.

Slovenjegraški urbani termitnjak?

ESEJISTIKA

Tudi to je slovenjegraški turizem. Medtem ko so odgovorni mižali, so postali najemniki ali lastniki lokalov v starem mestnem jedru vedno bolj predrzni in agresivni. Popolnoma degradiran prostor nekdanje tržnice s propadajočim bivšim hotelom *Pohorje*, je priča temu. Čeprav smo prvi mestni park pred današnjo bolnišnico otvorili že davnega leta 1908, je dandanašnje hortikulturno urejanje mesta vedno bolj prepuščeno naključju in ljubiteljstvu. Žirija, ki podeljuje nagrade za najlepše urejeno srednje veliko mesto, mora biti slepa ali pa jo vozimo od ambienta do ambienta v blindiranih avtomobilih. Če mesto ne potrebuje urbanistov, zakaj bi potrebovali usluge krajinskega arhitekta?

Urbani blišč, beda in načelnost. V posmeh mestni načelnosti o selitvi industrije iz mesta je pravkar nastajajoči zeleni hangar. Medtem ko smo premaknili gradbeno linijo industrijske cone še bližje centru in s tem izničili najpomembnejšo vlogo *Kuharjevega parka* (hortikulture razmejnice med starim jedrom in industrijsko cono), degradirani stavbni kare na območju bivše *Nove opreme* že več kot desetletje kliče po revitalizaciji. »Lepšega« ozadja baročnemu pročelju *Rotenturna* res nismo mogli dati.

ESEJISTIKA

Po prenovi same fizične lupine *Koroške galerije likovnih umetnosti* veliko ljudi upravičeno pričakuje vzporedno prenovu njene duhovne vsebine in agensa. Nivo, ki ga je postavila pionirska generacija, bo seveda težko doseči, kaj šele preseči, a zapraviti ves njihov kapital brez boja in smelih ambicij bi bila nepopravljiva napaka, ki bi Slovenj Gradec (kar se galerije tiče) potisnila zopet nazaj v pozna petdeseta leta. Naša kultura odnosa do umetnin, ki jih čuva galerija, se je jasno pokazala na primeru, za mnoge najvrednejšega skulpturalnega kosa slovenske galeristike, kipa Ossipa Zadkina pesniku Guillaumeu Appollinairu, ki smo ga v času več kot enoletne prenove brezbrizno pustili vnemar nezaščitenega. Predstavljajmo si, da bi pariški *Luver* med beljenjem sten pozabil sneti Leonardovo *Mona Liso* ali da bi florenška *Galleria dell' Accademia* med menjavo kupole, pod katero stoji Michelangelov *David*, slednjega pustila nezaščitenega kot del gradbenega odra ali priročne površine za odlaganje orodja in malice. Očitno smo že pozabili, kako težko smo ta kip dobili.

Iz napak se ničesar ne naučimo. Nič drugače kot skulpturi Jožetu Tisnikarju se ni zgodilo z meditirajočim Gandhijem. Mislimo, da mora biti vse na glavni promenadni osi, obrnjeno proti gneči in hrupu, neoziraje se na samo sporočilo kipa. Navajeni slabega izložbenega aranžerstva in ponižnosti, izbor mesta postavitve ponavadi prepustimo kar donatorju. Čeprav smo vsaj likovniki ob revitalizaciji Trga svobode pričakovali predstavitev *Venetskega konja* (predlagam, da ta tranzicijski mestni tujek kot umetniški performans prestavimo ravno v letu EPK-ja na dvajseto obletnico njegove postavitve), smo, očitno za poskus, najprej predstavili Meška in Sokliča, za katera pa vsaj sam nisem podpisal nobene peticije. Barvno intenzivna historična fasada ni sprejela raznorodnih bist (to je portretirančevo doprsje na podstavku), tako kot jih je prej pročelje špitalske cerkve. Plehak je odgovor, ki pravi, da je to zato, ker se še na predstavitev nismo navadili. Oba primera sta dokaz, da se postavljanja kipov ne da preprosto naučiti iz učbenikov ali kopiranja zgledov. Poleg poznavanja vpliva makro urbanistične ravni pri umeščanju kiparstva med arhitekturo in komunikacijsko tkivo je potrebno imeti tudi posluš za mikro raven ožjega prostora postavitve in bistvenih lastnosti same skulpture.

Slovenjegraški urbani termitnjak?

ESEJISTIKA

Zgoraj polno, spodaj prazno. V stanovanjskem programu *MOSG* piše, da bo občina gradila vse vrste stanovanj na način, ki bo ustrežal finančnim sposobnostim občanov. V praksi občina dela ravno nasprotno. Podpira namreč gradnjo nadstandardnih stanovanj po 1600 € in več za kvadratni meter, ki si jih lahko privoščijo le peščica. Zaradi tega imamo v ČS Polje (pri *Katici*) že pol leta polovico bloka nevseljene. Enako je s parkirnimi prostori pod blokom: garažna hiša je prazna, medtem ko se soseska S8 duši pod težo statičnega prometa. Zeleni atriji med bloki, ki jih danes veselo tlakujemo ali posipamo z makadomom, so bili urbanistično tenkočutno odmerjeni in so predstavljali pozidavi uravnotežen del. Zgoščanje poselitve v naselju S8, brez vzporednih rešitev problema statičnega prometa, ne pride več v poštev.

Neprimeren odnos do mestnega zelenega pritličja. Občina je dolga leta zanemarjala problem parkiranja, ko pa so razmere postajale čedalje bolj nevzdržne, so se problema lotili po liniji najmanjšega napora in zgradili nova parkirna mesta na račun zmanjševanja zelenih površin, ukinjanja igrišč in uvajanja enosmernega prometa. Zadnji mestni trend so makadamske parkirne ploščadi od bloka do bloka, od vrat do vrat.

Slovenjegraški urbani termitnjak?

ESEJISTIKA

»Gremo v center« je bila akcija, ki jo je financirala občina in ki je potekala sočasno z rezanji trakov na novi slovenjegraški tristo metrov dolgi promenadi. »Dolgoročno najslabša možnost pa je razprodaja industrijskih con za novo stanovanjsko gradnjo ali – še slabše – za nova nakupovalna središča. Namesto da se na neki lokaciji proizvaja, se zdaj troši!« ... »Z razpadom velikih podjetij lahko razkosamo nekoč enotne industrijske cone v nove parcele za mala podjetja, ki se lahko vselijo v zapuščene hale propadlih gigantov.« (Prof. dr. Andrej Pogačnik, udia, časopis *Delo*, 16. 12. 2010, str. 25.) Ne napravimo iste napake, kot smo jo naredili na prostoru bivše *Tovarne meril* še na prostoru bivše tovarne *Prevent*.

Popolno negiranje standardov trajnostne rabe prostora. Kljub praznim in vsebinsko neustrezno izkoriščenim parcelam poslovne cone Pameče, prostorskim špekulantom že dišijo sveže brazde pameškega polja na desni strani ceste Slovenj Gradec–Dravograd. Namesto da bi mesto zgoščali navznoter, skušamo urbanizirati zadnjo prvovrstno obdelovalno zemljo.

ESEJISTIKA

Z eno potezo dotolčeno mesto in naselje. Ena glavnih nalog mestnih urbanistov naj bi bila tudi ta, da čuvajo glavne naselbinske in mestne vedute. S poceni stavbno tipologijo vizualno uničujemo tipološko identitetno ožjih območij občine. Oba primera sta jasen dokaz prevlade logike zasebnega kapitala ali interesa – na podlagi minimalnega vložka maksimirati dobiček, ne glede na posledice. Marsikje bo potrebno v času nove gospodarske konjunktore z bistveno več sredstvi in napora popravljati stare grehe.

Mestna sramota *Bellevue* ne bi nastala, niti v podobi kot jo poznamo danes niti v podobi kot si jo je predstavljal lastnik parcele, če bi mestni urbanizem pravočasno prepoznal pomen same lokacije in bi (če mesto ne bi izkoristilo možnosti predkupne pravice) vsaj zasebnemu investitorju dal jasno vedeti, kaj se na tem območju sme in kaj ne. Ker je država z zasebno lastnino preveč zaščitila zgolj pravico, ne pa tudi odgovornosti lastnika do lastnine (še posebej, če ta leži na območju javnega interesa), mora ta manjko s pomočjo odlokov uveljaviti lokalna skupnost sama.

Za vedno izgubljeni pogled. Da tudi na periferiji na področju urbanega planiranja nekaj ni v redu, pričajo neumnosti, ki jih počnemo eno za drugo. Če v času socializma še razumem izdajanje gradbenih dovoljenj na pragu sakralnih spomenikov (primer: sv. Pankracij nad Starim trgom), potem danes tega početja enostavno ne razumem več. Kaj lahko se namreč zgodi, da zvedavi EPK-jevski turist namenjen po dakarjevski cesti na Kope, našega sakralno-arheološkega bisera sploh ne bo opazil. Lastnik parcele seveda ni nič kriv (razen tega, da je malo pretiraval z vrsto in višino ograje – kar pa bi morali urejati ravno tako mestni odloki), kriv je mestni urbanizem, ki takih lokacij ne prepozna in zaščiti.

Smo v tednih, ko se je kulturno zaspani Slovenj Gradec počasi začel zavedati, da se čas priprav na sogostovanje evropske prestolnice kulture počasi izteka. Da v letu 2012 ne bi izpadli podobno kot smo v letu sv. Elizabete in letu skladatelja Huga Wolfa, smo v zadnjem mesecu in pol napeli prav vse sile, aktivirali vse razpoložljive kadre, da bi vsaj pol leta pred pričetkom imeli na papirju scenarij, vreden našega mesta. **Čeprav smo dokaj pozno spoznali, da EPK ne more biti en sam človek, niti ena sama ustanova, zadnja rivalstva in na zunaj nevidna prerivanja med posameznimi nosilci projektov kažejo tisti imago, ki je zadnja leta kriv, da kulturne blagovne znamke našega mesta ne sežejo več dosti naprej od Velenja in Pliberka.** Podobno kot pri urbanizmu mesta je tudi pri naši kulturni ponudbi namesto učinka celote že dolgo v ospredju učinek nesodelovanja, soliranja in povprečja.

Da smo najbolj kulturni od vseh partnerskih mest, ki v EPK sodelujejo, smo samozadostno vedeli že na začetku. Glavno vprašanje³¹ je tako bilo, kaj naj vendar zgradimo, da bo ob nas zbledel sam nosilec Maribor in da bo Evropa pravzaprav spoznala, da smo mi tisti, ki smo že od nekdanj center kulture vzhodne kohezijske regije. In padla je ideja o mogočni dograditvi *Kulturnega doma* s sodobnim multimedijским centrom.³² Nad idejo smo bili tako ponosni,

da smo 12 milijonov € vredno investicijo brez obotavljanja razglasili za našo osrednjo infrastrukturno pridobitev projekta EPK. Ker nismo hoteli izgubljati časa, smo dali projektno dokumentacijo po naši znani praksi²⁸ nemudoma v izdelavo, in to kljub temu, da smo sočasno na mariborskem primeru imeli občanke in občani Slovenj Gradca možnost spremljati, kako se te reči vodijo, če mesto razmišlja dolgoročno. *Reka Drava 2012* je bila razstava mednarodnega arhitekturnega natečaja, ki ga je mesto Maribor razpisalo v sodelovanju z *Društvom arhitektov Maribor, Zbornico za arhitekturo in prostor Slovenije* in *Mednarodno zvezo arhitektov*. Mednarodno zastopana komisija je med prispelemi 440 idejnimi rešitvami izbrala tri arhitekturne biroje, ki so predlagali najboljše rešitve za novo *Umetnostno galerijo Maribor*, novo brv čez reko Dravo in novo celostno ureditev njenega nabrežja. **Mislim, da mi ni potrebno posebej poudarjati, kakšen je pristop arhitekta, ki vnaprej ve, da je edini in bo tako ali tako gradil, in arhitekta, ki svoj idejni predlog odda med štiristoštiridesetimi. S takim pristopom potiskamo mesto Slovenj Gradec v vedno večjo prostorsko stihijo in anonimnost povprečja, prebivalcem pa sporočamo, da si kaj boljšega niti ne zaslužijo.** V epilog temu se je danes izkazalo, da projekt od vsega začetka ni imel realne finančne konstrukcije in da bo (kot kaže) ostala mestu v trajen spomin zgolj drago plačana projektna dokumentacija.

V minulih letih se nam je na področju kulturne politike, po logiki kvantitete »več je več«, izoblikovalo stališče, da nam emblemi, kot so mesto glasnik miru, mirovniški festival, *KGLU*, Tisnikar in Berneker, niso več zadosti. Tako smo pospešeno začeli iskati nove identitete in jih našli v Noordungu in Wolfu.³³ Tu gre za vprašanje, ali smo sposobni promovirati in v končni fazi tržiti do določene mere v tujini s Slovenj Gradcem že prepoznane in poistovetene blagovne znamke ali pa moramo res vsako leto poskusiti z nečim novim in staro opustiti. Seveda imajo vsa večja mesta plejado velikih imen, katerim se priklanjajo in jim posvečajo pozornost, vendar nobeno ne skuša biti prvo po številu, ampak predvsem po učinku istovetnosti z mestom. V 50-ih letih prejšnjega stoletja se je

31 Ki je pred dvema letoma zaposlovalo domišljijo peščice odgovornih.

32 V fazi izgradnje ali načrtovanja je še pred kratkim bilo kar lepo število novih dvoran, ki naj bi vse bile pretežno namenjene izvajanju kulturnih vsebin (novi *MKC* (2), novi *Kulturni dom* (3), *Glasbena šola* (1), *Muzej Huga Wolfa* (1), *Večnamenska dvorana Pameče* (1)). Tu sta še obstoječi dvorani *Kulturnega doma Stari trg* (1) in *Kulturnega doma Slovenj Gradec* (1). K tej statistiki bi mirne vesti lahko prištel (pa jih nisem) še eno največjih razstavnih dvoran v Sloveniji, ki jo imamo v *KGLU* in še nekaj dvoran po ostalih vaških skupnostih (Šmartno, Podgorje), ki jih ravno tako mora vzdrževati občina. Skupaj bi torej Slovenj Gradec v bližji ali malo manj bližnji prihodnosti lahko imel 10 dvoran, katerih skupna kapaciteta bi bila cca. 1500 sedežnih mest (88 sedišč na 1000 prebivalcev). Pri ohranitvi tega razmerja bi potemtakem morala Ljubljana imeti več kot 25000 sedišč, namenjenih za kulturne vsebine. Če pa bi k tem dvoranam prištel še planirane štiri za t. i. kongresni turizem (s 1275 sedežnimi mesti) v projektu *Termalna centra*, bi bile številke še bolj nerazumne. Večina te infrastrukture, ki jo danes že imamo, večidel časa neogrevano sameva. Z izgradnjo novih kapacitet pa se bo, ob naši enaki programski angažiranosti in višini sredstev, stanje pri vseh le še poslabšalo.

33 Za katera pa je dokazano, da jima je bilo slovenstvo prej v breme kot v ponos.

napredna skupina slovenjgraških humanistov odločila, da zapiše naše mesto likovni umetnosti in kulturi miru. V treh desetletjih jim je uspelo postaviti Slovenj Gradec iz podeželske periferije Slovenije na likovni umetnostni zemljevid sveta. Dodana vrednost ustanoviteljev *KGLU* je bila velika, zato je bil velik tudi njihov rezultat. Žal se kljub pohvalam, ki jih dnevno izrekamo zaslužnim tega kulturnega preboja, od slednjih nismo ničesar naučili. Tako danes žal več nimamo likovne razstave ali katere druge prireditve, za katero bi bilo RTV vredno truda, da pripelje najmodernejši oddajni kombi. Rekli boste: drugi časi – jaz pa pravim: predvsem drugi ljudje.

Ali je kulturna mrzlica, ki se je pred kratkim pojavila v mestu, začetek novega kulturnega obdobja ali pa je zgolj posledica enormnih financ, ki jih je potrebno porabiti in k čemu bi rad vsak pristavil svoj piskrček³⁴, bo jasno kmalu. Pravi obraz slovenjgraške kulture se bo namreč zopet pokazal leta 2013, ko bodo na prizorišču ostali in obstali zopet samo tisti promotorji in zanesenjaki, ki so kulturo tudi pred *EPK* ustvarjali predvsem iz entuziazma. **Danes, ko pripravljamo *EPK*, se ne zavedamo, da z denarjem sicer lahko kupimo tuje ali domače artiste in producente, ki nas bodo nekako vsaj navzven kozmetično predstavili kot kulturno mesto, ne moremo pa z denarjem kupiti domačega kulturnega občestva in čez noč zamenjati kulis, ki so ogledalo našega kulturnega delovanja v preteklosti.** Publike potrebne kulture ali bolje rečeno – občinstva, ki ji predstavlja kulturno participiranje načina življenja, se ne da ustvariti čez noč. To je dolgotrajen proces. Nazoren primer je publika, ki jo je v dolgih letih vzgojil prof. Karel Pečko. Struktura ljudi, ki v veliki večini še danes obiskuje otvoritve v *Koroški galeriji likovnih umetnosti*, izhaja še iz časov resničnega kulturnega razcveta mesta Slovenj Gradec, to je iz 60. in 70. let. Kar pomeni, da brez te generacije, ki je rasla in odrasla v dobi slovenjgraškega kulturnega preboja, kulturne publike v Slovenj Gradcu sploh ni. In slejkoprej se ob nadaljnjem nepomlajevanju publike zna tudi v *KGLU* zgoditi, da bodo, tako kot že marsikje drugod po Sloveniji, na otvoritvah prisostvovali zgolj še avtorji s svojim najožjim sorodstvom in tisti, ki morajo biti tam po svoji funkciji.

Kot smo imeli možnost videti v celotni razpravi, je problem Slovenj Gradca tudi v tem, da misleč, da rešujemo velike probleme, večkrat pozabljamo na majhne. Dober urbanizem pa je gotovo vsota dobro rešenih mestnih detajlov. Dokazano je, da je višja kakovost življenja

meščanov lažje dosegljiva v manjših mestih prav takšnega merila, kot je Slovenj Gradec. **Da Slovenj Gradec spada med tiste občine, kjer prebivalci nimamo pravega odnosa do tega, kaj v resnici mesto je, smo krivi predvsem mi sami.**³⁵ Ker je tako, imamo dan za dnem možnost in priložnost, **da z našim odnosom do kulture prostora »začnemo od začetka«.**³⁶ Na novo se bomo morali vprašati, katere so urbanistične, arhitekturne, krajinske in zgodovinske (identitetne) kvalitete našega mesta, kvalitete, ki smo jih podedovali od naših prednikov in jih bomo čuvali za prihodnje generacije. Ko bomo temu zemljevidu identitetnih prostorskih kvalitet dodali še hierarhično valoriziran ostali poseljen mestni prostor in razumen ter strokovno argumentiran spisek naših potreb (ne želja), bomo dobili zemljevid Slovenj Gradca naše bližnje prihodnosti. In verjamem, da če bomo znali stopiti skupaj, bo to zagotovo lepo mesto.

Če bi me ob koncu branja pričujoče razprave vprašali, kar me večkrat vprašajo moji najbližji, ali je bilo vredno zapraviti čas za pisanje tega teksta, ki ga bo komaj kdo prebral, bi si v bran smiselno postavil naslednjo Marxovo misel, ki v *Razmišljanjih mladeniča ob izbiri poklica* pravi takole: »Človekova narava je urejena tako, da lahko človek doseže svojo popolnost samo, če deluje za spolnitev, za blagor sveta, v katerem živi. Če kdo dela le zase, lahko pač postane znamenit učenjak, velik modrec, odličen pesnik, toda nikoli popoln, resnično velik človek.«³⁷

Boštjan Temnik, udia

Legen, marec 2011

(Fotografije: Boštjan Temnik)

35 »To se kaže tudi v tem, da ljudje uporabljajo javne prostore, kot da niso njihovi. Za večino javni prostor ni skupna dnevna soba, javna domena, ki si jo delimo, kjer se pokažemo, ampak prostor, ki ga trošimo, smetimo, uničujemo. Brez pravega odnosa, da bi spoštovali, varovali opremo, se ulic, trgov in parkov ne da lepo vzdrževati.«, Janez Koželj, *V mestu živimo po vaško*, Delo, Sobotna priloga, 21. 9. 2009, str. 25

36 »Treba je začeti od začetka, ne od tam, do koder smo se povzpeli v zadnjem poskusu.« (Slavoj Žižek, *Začeti od začetka*, str. 160)

37 (Marx, *Pariški rokopisi*, I. zvezek, (*Razmišljanja mladeniča ob izbiri poklica*), str. 15)

34 *EPK*, kdo pa ne bi tvojih novcev ljubil?

TJA IN NAZAJ

PRILOGA

01/07/09/sre

... zvečer sem se poslovil od prijateljev_ spili smo tri runde, ki so trajale tri minute_ če bi jih spili sto, ne bi trajalo dlje od petih minut_ bili so skoraj vsi_

zjutraj me je ata pokrižal na čelo, v solzah sem ga objel, potem mamu, ki je zmogla le »srečno«_

zadnja fotka pred bajto, drvim_ prvo noč mi odregljajo žabe malo naprej od Lentija ...

... Madžarska ... Ukrajina ... Rusija ...

13/08/09/čet

... pomolil sem nos v Novosibirsk_ obšlo me je omamno žgečkljanje po lagodju, po hotelski sobi, po tušu, po urejenem, po štercanju po mestu med vsemi temi lepo dišečimi ljudmi_ malo sem tako zasanjano stal, potem sem se odtrgal, zehast in brezvoljen_ streljaj pred gnezdenjem vidim tablo »Irkutsk 1820 km«, zdaj vsaj vem_ obstanem, lagodje kljub vsej mokroti_ komarji so nekam šli_ zaspan sem, grem spat ...

16/08/09/ned

... ponavljajo se mi podobne sanje_ dogodek doma, nazaj sem s ture, prekinjene predčasno, razloga ne vem, želim si nazaj, prične se komplirati ... zbudim se_ veliko veselje, so le sanje_ potem bo že prav to, kar se odvija, a ne?! lokalci mi začinijo malico, vedo povedati, da cesta za Krasnojarskom ni več kar tako_ osveščen planiram dalje ...

21/08/09/pet

... zmeraj doživljam izjemne občutke na mestih prihajanja in odhajanja, pričenanja in jenjanja_ posrkan od razburjenja, hrepenenja, pričakovanja množice, katere opazovanje zavrti filme o daljnih krajih, kamor želiš, da so namenjeni_ izdatno sem potoval na ploščadi pred železniško Krasnojarsk_ nenasitno me vleče v daljno in nepoznano, ki sem tu, v daljnem in nepoznanem_ bil sem na netu, poslal, predvsem pa bral_ vesel stika ... sem otožen ... s polno glavo vprašanj brez odgovorov_ ne več tako prazen_ grem naprej_ urejena in simpatična »Gospa z vrečkami«, ki mi je zadnjič ponudila pest borovničk in sem jih sit vljudno odklonil, je brezdomka_ ko

sem danes zvečer na isti klopci kadil in srebal pivo, se je ona odela s plaščem in zvila v klobčič na klopec nasproti moje_ glavo si je podprla z vrečkami_ oba osamljena, ona neštetokrat bolj_ ali bi prevzel nase del njenega bremena, če bi lahko?!? »keep on rocking in a free world!« ...

29/08/09

... ko potuješ s kolesom, se te lahko vse bolj dotakne in ti se lahko vsega bolj dotakneš_ to mi zveni kot krasen povzetek_ še ena stvar, ki se tako lepo odvija, mi je danes šinila v glavo_ že nekaj časa več ne vrednotim dni_ sedem imen je izginilo_ eno samo dogajanje, vpeto med naravno danost dneva in noči_ zelo osvobajajoče tako, z eno spono manj_ gonil sem do mraka ... da se čim bolj približam Irkutsku, kamor bi rad prispel jutri_ spim na smetišču ...

... Mongolija ...

22/09/09

... zjutraj malo oblačno in vetrovno_ zmerom bolj je ravno in suho_ popoldne prispem do Chaira_ založim se s hrano in vodo_ 6l_ kilometer za mestom se asfalt konča_ malo rabim, da nagruntam preplet puščavskih cest, zedinjenih v eno smer_ makadam je kombinacija peska, reber in tu pa tam nekoliko trdega_ tempo je upočasnjeno na peš hojo_ in tako do Kitajske! zlo- mrim Alu palčko šotora_ improviziram s špago_ pomembno je, da domek stoji_ fejest je mrzlo_ zvezdni svod nad mano je neskončen, Mlečno cesto bi lahko pil_ pa sem tu, kjer se odvijajo stvari najbolj počasi ...

... Kitajska ...

04/10/09

... nenehno pričakovanje te izžame, navdušeno razmišljanje in planiranje te izprazni_ že dva dni sem nekoliko votel, težko mi gredo misli in besede_ so pa tu kot polnilo zmerom fakti_ zgodnji, jutranji defekt, na obeh gumah hkrati_ in sem zapeljal, barbar, ožganega obraza, peščenih lasi, sprijete brade, večnosti neumit, skozi ... zid, ki me še loči od cilja_ kljub nepopisnem drenju me zid ne pusti hladnega, prezenca je veličastna,

zgodba brezčasna_ rad bi ga doživel v miru, bližje, dlje časa_ rad bi spal poleg_ nočim na robu pekingške ravnice_ jutri bom tam ...

11/10/09_Peking

... nemega me tare melanholija pod težo odločitve, kam naprej in nepriliko dejstev PSB oficirjev in bližajoče se zime_ plansko bazo si uredim v olimpijskem parku in določim dve opciji: A - Tibet in B - jug_ z vsem srcem sem za A, če bodo le informacije na moji strani_ drugače pa je danes nedelja, dan brez uradov, trgovin in naglih korakov ...

16/10/09_Peking

... v sled enkratnega zbližanja z najlepšim spolom so se globoko v meni zopet zganila otopela, okorna, že lep čas speča čustva, strasti in hkrati sprožila refleksija minulih poškodb in nedavnih ran v nebo vpijoče senzibilnosti_ vsa sreča, da je količina drv, naloženih na ogenj, pičila in slabe kvalitete ... tokrat_ še zadnjič sem obiskal ljuba mesta, ptičje gnezdo, park nebeškega templja, kostanje_ počutim se bolje_ menda pa jutri res krenem?! to bo štart, podoben tistemu od doma ...

26/10/09

... nemiren spanec ... vso noč sem se grozno potil ... navlažil spalko ... vstal s svinčeno glavo_ nisem več vedel, ali sem to jaz oz. zdravje ali klima_ sivih misli zapeljem na enega bridkejših odsekov poti vse od doma_ izločki najtežje industrije so ugasnili sonce, zalizali pokrajino, zamazali pljuča, razdrli cesto_ narava joče, solze pogoltneta prah in pepel_ kje si, sonce?!? drvim za soncem_ iz pekla, kjer vpliva zelena name, po doživetem, kot edina prava rajska barva_ Kitajska je krasna, čudovito nasmejani so ljudje_ a je ignoranca do bolj trajnostne rabe bivalnega okolja tako grob kontrast, da v trenutku jeze preglasi vso sladko žvrgolenje pretežnega izkustva_ ves dan držim pesti za zdravje_ s prijaznim dovoljenjem poživim skrbno urejen vrtniček_ nad gnezdodom domačno šelesti_ noč bo mirna ...

07/11/09_Chengdu

... prvi prosti dan_ vzamem si ves mali užitek v pranju in obešanju perila ... na bogati platformi nad mestom_ ah, te drobne radosti_ drobni, mokri kamenčki, najbolj čudovitih barv, v mirni vodi, ko se deroči tok brzenja malo, za trenutek,

umiri_ srkam čaj v čajnici samostana_ izvisel sem »dumpling party« v hostlu, šel ven in mi je tako nažgal nudlne, da sem ...

08/11/09_Chengdu

... Chengdu je danes mrk, zavit v značilni smog in koprenasto oblačnost_ kraj mi še bo prirasel k srcu_ povsod me spremlja občutek trohnobe, ki sproža malodušje, ki dirigira mrakobnemu orkestru neizbežnih emocij v tesnobni simfoniji vprašajev_ kakšno odbito družčino sem srečal zvečer! »Dirty Sanchez« ...

15/11/09_Chengdu

... zjutraj si zaspim v deževen dan_ nastopi dilema_ zabubljen v tako prijetnem gnezdú Kristof in Viktor se selita v drug hostel in eden glavnih razlogov, zakaj bi še ostal, je mir, ki ga želim, potrebujem, preden krenem_ popoldanski film, večerno branje, kakšen pišček ... po dneh nenehnega druženja_ samotni ptiček, ki ne zna biti drugačen_ fanta, srečno na Tibetu, doživljajta še zame, ki me tja ne bo! ...

18/11/09

... jako nervozen dan_ kilometri in kilometri dela na cesti, dež, blato, obupen makadam_ šofer busa tuli name, jaz nazaj_ s kolesom sva usrana kot še ne_ spokana, betonska cesta, moča, mraz ... negotovost glede stanja nadaljnje ceste, razmišljam o drugih variantah_ gonim v mrak, najdem parcelo med drevjem tik ceste_ noč je na moji strani_ nujno moram zrihtat zadnji blatnik_ blato je metalo vrh glave in čez_ poštepam hlače_ nad mano bdi pajek ...

23/11/09

... po kratkem je cesta zopet degradirana v včerajšnjo! kot za mene_ pičim prelaz ... in potem, »payback« za vse dni ... spust brez konca, panorama, kot bi si jo izmislil_ pokrajina je dahnila vse na en mah ... in potrdila v meni žar za prvinskim načinom bivanja ... za najpreprostejšo srečo med preprostimi srečami_ z naivnim, romantičnim svojstvom sem vpiljal senzacijo s pleč in z od zemlje izsušenih izrazov mimobežnih staroselcev_ trda je ta sreča_ odklon čutim tako pravilen, da ga bom malikoval naprej in mislim ... da bo rasel ...

25/11/09_Kunming

... vau, noro danes_ no, laosko ambasado sem hitro našel, kjer so mi potrdili, da lahko staknem vizo na meji ... a dokler ne bo v rokah!!! potem na banko, tisto »ABC!!!« celo najdem, v drugem poskusu, angleško govorečega_ ma kak

telegrafski način, »only one way!« sprijaznim se z Western Unionom_ 30 USD + 100 CNY banki ... in takoj bo_ a pazi! pred transferjem je treba denar v dolarje spraviti in ker nisem čajnik, ne morem_ »only chinese friend!« pa saj, fant je kar prijazen in hiter, kot modri drekač_ sedim kakšni dve uri, nikamor se ne premakne, »this way, that way ...« in ko trmasto kar sedim, le najdejo način_ dolarji grejo v Prevalje_ zvečer ga malo popijemo ...

02/12/09

... tekma s časom in gravitacijo vse bolj kaže posledice_ prvo sem klance gonil, zdaj jih klejem_ po novem bi pasjemu laježu brez problema zavil vrat ali vsaj pritegnil nekam kolesarski čevelj_ kdaj jesti, koliko časa še bo jesti, kaj jesti, ali sploh jesti_ če se ne bi brez hrane zgrudil, bi jo mirno preskočil_ po petih urah imam še samo pet ur! kam pridem v petih urah?!? klanc, ura, spust, kilometri, klanc, jebemti, spust, ura, kilometri ... »pazi kolena« pravijo doma_ pazi kolena! ko pridem v Laos, bom ...

06/12/09

... po dobrih dveh mesecih sem zapustil Kitajsko_ šlo je gladko_ tokrat za spremembo niso imeli kaj komplicirat_ nekaj časa je nezaupljivo buljil v potni list, ga obračal, tuhtal ... pa spusti me že ven, človek_ Laos. Baraka, viza v dveh minutah, činčin 28 €_ piči_ zgrešim odcep za Vientiane_ aklimatizacijsko drvim 30 km tja ... aja ... in nazaj_ potem se prične pravi Laos, zmerne ceste in bambusove vasice, polne kuštravih otrok_ kot velik Predragov kamp na Nadiži, le bolje_ šotorim na polju, fašem obisk ... »sabai-dee! sabai-dee!« časa ima dovolj ... 30 dni! pridi Laos ...

... Laos ...

10/12/09

... sem mislil, da so mimo, da je to to do pavze_ danes so se šele prav začeli_ gate trgajoči vzponi_ dva, drug za drugim_ a je poplačano, z višine se vidi skoraj vse_ zver se potuhne, zaenkrat_ sled (nas!) bežnih prišlekov iz daljnih dežel je jugoma vse bolj groba in neizprosna, pogledi narejeni_ na tem ovinku bolj, na drugem manj_ tam se skrijem v šotor ... za noč v višavju Laosa ...

20/12/09_Vientiane

... zajtrk, kavica, časopis, tempelj ... menih ... knjiga (Saga o Volsungih) ... obala Mekonga ... ribiča ... barve ... mir, miren dan_ razmišljam o

Tajski, Indiji ... prijetne, razburljive misli_ nerad razmišljam naprej_ kdaj me odnese ... in če se počutim z mislimi dobro, brez posledic, jim pustim biti, nekaj časa_ zakaj ne ...

23/12/09_Vientiane

... ko z dnevi splahni zvedavost prvega obiska, ko spoznaš, kar je za spoznati, ko prodreš, kamor te je volja ... ostaneš sam, okolica postane podobna okolicam, brezpredmetna ... postaneš sam, z nerešenim, kot povsod, kjer si že bil_ bolj in bolj spoznaš, kje je dom, fronta_ brez vse prežemajočega motiva ne gre, ne tu, ne tam_ umečnost brezdelja, že res, a ne brez konstantnega, neskončno subtilnega brnenja večnega traktorja_ vsa vprašanja ostajajo vsa vprašanja_ morda je le en strah več_ dokončnost zavesti, da si le sam s sabo_ kjer si bil, kjer si in kamor boš šel_ skoraj brez okolice, le sam s sabo ...

24/12/09_Vientiane

... tokrat ne bom krasil domačega drevesa_ misel na božič je tu abstraktna_ recimo, da sem dobil v dar indijsko vizo in lahko krenem naprej ... po desetih dneh čakanja_ ata, mama ... lep božič, čeprav vaju jezim ...

... Tajska ...

03/01/10

... nebo zakrito, ugodno_ peljem skozi odsek dežele, sfrizirane za tujce, s polno tujci, na motorčkih, zzzm sem ... tja_ ustrašim se in hitreje gonim_ na večer najdem domačo obalo_ nad morjem divjajo nevihte, horizont je umetnina strel ... pod dogajanjem namakam ritko ... edini gledalec ekstravagantne produkcije_ Puket je za vogalom ...

04/01/10_Puket

... dospem ... info ... marine_ ustrezljiva gospa mi razloži ... da je težko ... barka in Indija_ lahko poskusim_ obiščem par marin_ volja hitro plahni ... in Puket ... da ne govorim_ ribi na suhem gre dobro_ cel dan tako lovim luft_ in plaže ... ki niso plaže, ampak so nekaj ... odvod nečesa ... kar je davno poznalo plažo_ v temi postavim šotor v parku ... okoli »fensi« gradnje_ he, ko bi vedeli, da jim smradim pod nosom_ dežuje ...

12/01/10

... bližam se prelomnici_ brzdam čustva, jih moram, da ne izgorim_ vse preokretnice so potencial obeh polov, onega in drugega, ki sta si nevarno blizu_ odsvetujem kampiranje izven

Bangkoka, no, malo ven_ ni za dihat, kjer je zrak, so komarji ...

15/01/10_Bangkok

... pripravil sem kolo za servis_ čas je tu malo naprej ... ali nazaj_ kasen zajtrk, kavica, mir ... že skoraj zajeti bistvo Bangkoka_ kjer so stroški hitri in vsak vogal preseneča ... bo treba pazit_ globok čustven refleks je sprožil Ičanov mejl ... rad sem mu odgovoril ... še globlje piker, kratek odgovor na moje ekstravagance od doma_ sproženi so razmisleki, za čas maham po temnem_ počasi zgradim misli nazaj v podobo ...

... Indija ...

03/02/10

... ležal sem, navdahnjen z glasbo, razmišljal ... o domu ... družini ... prijateljih ... konjih ... kupčkal misli ... bilo je bolje_ nikoli ne bom pesnik, nikoli pisatelj, nikoli popotnik, nikoli svetnik ... nikoli skala ... samo kamenček ... ki ga tok časa lahko oblikuje, zgladi, zlošči, če mu je prepuščen_ fasal sem drisko, trebuh sploh ni v redu_ zvečer sem sedel pred Budovim drevesom, opazoval vernike pri masovni molitvi in jim zavidal globoko vero_ vedno bom samotar, vedno naiven, vedno spotakljiv_ Indija je vadba v potrpežljivosti ...

04/02/10_BodhGaya

... sedel sem na kamnu v templju_ pristopi mi postaren možak, odet v meniha, in me prijazno vpraša, od kod da sem in če je v moji deželi navada sedeti na grobovih! ... in mi ponudi stol_ tam čepim kot izpraznjena steklenica kokakole, ki sem jo malo prej zvrnil_ prazna embalaža globalnega konzumiranja in ignorance_ ali bi lahko vedel?! če bi bilo v meni žive kaj intuicije! ...

23/02/10_Delhi

... Pakistanec me je prvo poslal strojepiscu izpolnit vlogo, da sem plačal 50 rupij, preden je ponovil, da rabim priporočilno pismo_ mojih razlag ni slišal_ domači so bili prijazni in kooperativni_ pač imajo odlok vlade in tako to je_ Pakistancem so ponovno faksali dopis, poslan 2005_ da ne izdajajo (pa to bo ravno izdajstvo!!!)_ Jure, zaposleni, je izrazil povabilo na čaj, ob priliki_ toliko bo za danes_ jutri grem, morda zadnjič do Pakistancev_ trebuh! povratek popolne driske ... v precepu vsega sranja sem postal znova slab, črn_ jezen na vse, rikše, pešake, prosjake, oderuhe ... in žal normalne, prijazne ljudi_ kupil sem oglje, 5 rupij tabletk

od freh tipa z glanc kravžliji_ pljunec vstran je apoteka s tabletkami za 1 rupijo_ tako je to ...

26/02/10_Delhi

... danes sem še enkrat vprašal Pakistan, kaj da menijo o možnosti vsebovani v mailu našega MZZ_ odgovor je bil ... pakistanski_ bom prosil naše za pismo v ponedeljek ... bom slišal, kaj bodo rekli gospodje potem_ western union nakazila iz Indije niso možna, le prejemajo_ aktivirati sem moral dom_ po dolgem času sem slišal njun glas_ pljusk topline_ 57 evrov za potrdilno pismo iranski ambasadi je nakazanih v Turčijo_ čakam, kaj bo, kdaj bo_ še sem oblačen in siv, sikam z mislimi in zbadam s pogledi ... od sebe ne dam nič ... niti rupije_ veselim se vikenda brez ovratnikov ...

... Pakistan ...

25/03/10

... psihoza se je prijela, gonim brez potrebe počitka_ potem zopet, ob postanku za hrano, tip iz pakistanske vojske vpraša, da kje je spremstvo, pokliče nekoga, me fotografira ... grem, s težjo glavo_ ob večerji zapaničari nov model, da bi mu jajca odtrgal, priklič nadme spremstvo_ nimam šans, spim na policijski postaji s policaji, ki mi gredo na kurac, brez wc-ja, vode, elektrike, brez lufta za dihat, s komarji_ počutim se ujetnik ...

26/03/10

... ah, sedaj, ko sem v rokah PP-jev (PakistanPolis), lahko spim le uradno, povsod drugod je »very dangerous!!!«_ naslednji OK kraj je cca. 130 km naprej_ še crknjen od včeraj grizem pustinja, ujetih misli v brnenju motorja za mano, spredaj, levo ali desno_ končno Sibbi_ in hec je, da sploh nisem preveč zaupljiv do teh dvojnih P-jev_ kot mi pravijo, je povsod korupcija, vsak gleda na svojo rit_ me pelje eden PP na večerjo v mesto_ plačam čaj, ponudim cigareto, potem bi še celo škatlo_ oni drugi bi moje edine adidaske_ kaj pa vem_ jutri grem dalje ... nov težek dan, neki prelazi ... in pritisk spremstva, ki bi me vsak najraje popakiral in odpeljal do naslednje točke ... in se jaz ves počivalim v obrambo (mi je potem malo žal, se počutim bedasto) ...

... Iran ...

02/04/10

... oh, grozna borba z vojsko_ vzeli so nam

potne liste, nismo hoteli s koles na »pikap«, prerivanje, ruvanje, pošiljanje v ... morali smo popustiti, odpeljali so nas v Zahedan, kjer naj bi postali prosti! nak, »zaprejo« nas v hotel_ jutri gremo lahko naprej, spremstvo bo do Bama_ gonili nismo nič, izžet sem za 300 km_ če bomo hoteli naprej s kolesi, bo zopet vrela kri na obeh straneh! bomo videli_ rad bi poslal domov mejl, da je vse OK_ vem, da ju skrbi ...

09/04/10

... veter, od jutra_ sunek me vrže po tleh, s torbe odtrgal mapo z zemljevidom_ na večer malo bolje_ ob zidanici postavim šotor_ prične pršiti, močan veter, pobegnem pod streho, skušam podreti šotor ... napaka! veter polomi oba loka, oster aluminij predre zunanje platno, odtrga šnola klina_ skadim cigareto, omahnem v spanec_ Esfahan je nekje 200 km stran ...

... Turčija ...

24/04/10

... dež, sneg, Erzurum (1980 mnv!), bolje_ srečam Nemca, gre kontra ... pravi, da je gor in dol, tja do morja! zjasni se, ledeno piha po otrplih prstih_ mogoče bo jutri suho_ ma, seveda jim zavidam, ko gredo v drugo smer ... zjutraj sem jih videl še pet_ moj čas se izteka ... da le ne preveč turbulentno_ o tem bom še pisal_ še ima pot par strani ...

28/04/10

... ponoči me je obiskala miš, na štiri oči, hotela je moj kruh ... saj bi ga dal ... a je nastal direndaj in morala je ven_ šotor ima sedaj luknjo_ pozdravil sem dom, dobil €-info_ dovolj bo cvenka, za vse_ tam me povabijo na čaj, oni bencinkelnar mi odstopi karto, tisti postrešček prisloni jabolko, posije toplo sonce, pihne hrbtni veter_ misel se raztegne na vse blage konce_ Istanbul je 700 km stran ...

29/04/10

... zavlačujem kilometre po povprečni pokrajini_ po tem, ko sem videl in doživel vse, kar je bilo temu namenjeno_ bom videl, kako se bo razvijala misel okoli tega ... nategovanje za vsako ceno ... da smisel ves zvodeni ... bom videl_ kamp je čudovit ... čuje se cesta, vedno se je čula cesta ... ali bom sploh lahko spal, ko bo utihnila cesta?!? ...

01/05/10

... staknil sem se z avtocesto Ankara-Istanbul, obcestne romantike je konec, kontinuirana poselitev z redkimi predahi, močan promet_ srečam dva na kolesih, vznesen predam par informacij, pomislim, da pravzaprav vem dokaj koristnih, kolesarskih za tiste konce (ne spomnim se slovensko za »vanity«)_ fanta sta na začetku razburjivega, kje je šele Katmandu_ malo sem že sit smradu brisače, ki se ga je nalezlo vse telo_ lasje so nedefinirani, prej se mi je iz gošče pred nos spustil pajek, ... pa že_ počasi bodo trije tedni od zadnjega čiščenja ...

09/05/10_Istanbul

... vonj cvetja nad Bosporjem me je pobožal kot najmehkejša ženska dlan ... odjadral sem ob krivuljah najlepših oblin_ ah, Istanbul_ šel sem v kino, naenkrat, sredi filma, pavza_ hecno ...

... Bolgarija ... Romunija ... Madžarska ...

29/05/10

... slovo je vzela moja draga brisača! čistim odvečne sentimentalije_ bližje je, kot bi rad vedel_ zaključek bo kulminacija vsega ... kot se za tehtno reč spodobi ...

... Slovenija ...

01/06/10

... dež celo noč, tja do poldneva, v škropljenju spakiram ... tako ves dan_ trenutek razburjenja na pragu Slovenije_ vstopim »hladen kot špricer«_ skrbi me to_ dežuje_ zaključiti moram knjigo ...

03/06/10

... zavlačujem ... _ nič, to je zadnji počitek, zadnji vnos s poti_ grem domov, bo kar bo.

(Vse fotografije Boštjan Čas)

Ukrajina

Kursk

Pred Uralom

Rusija

Še ne Krasnojarsk

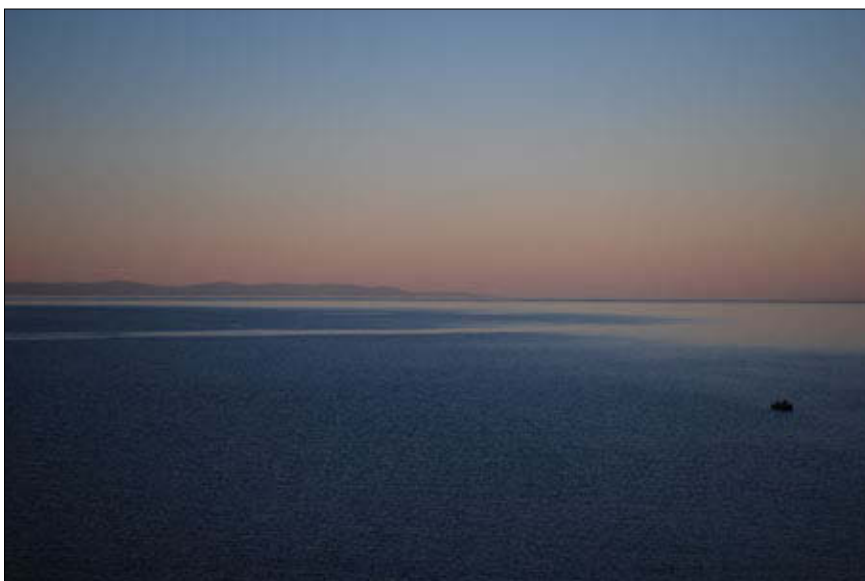
Transsibirska železnica

Sibirija

Irkutsk

Bajkalsko jezero

Zadnja Rusija

Nebesa

Ulaan Shankor

Byamba

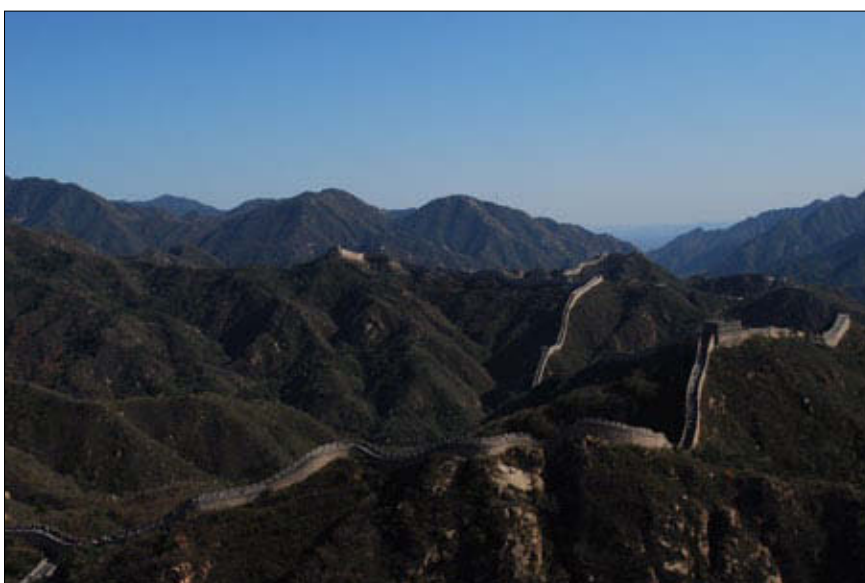
Edina družba

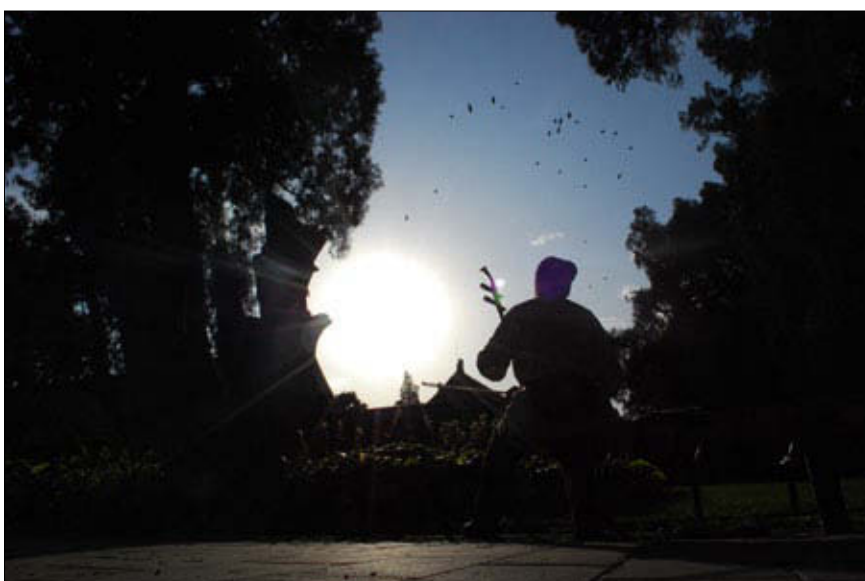
Gobi

Osamelec

Zid

Peking

Kontrast

Sicuan

Kunming

Laos

Vientiane

Tajika

Bos

Kalkuta

Ganga

Varanasi

Pakistan

Baludzistan

Postajališče

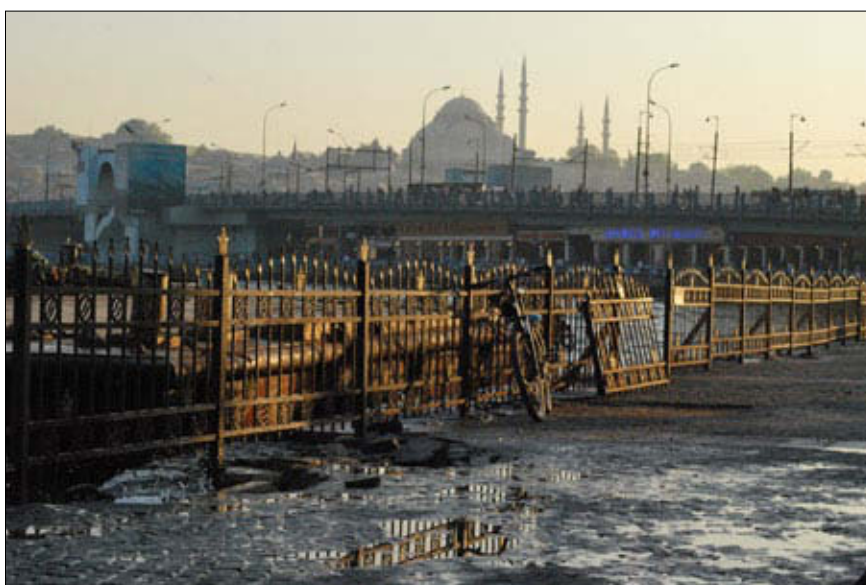
Iran

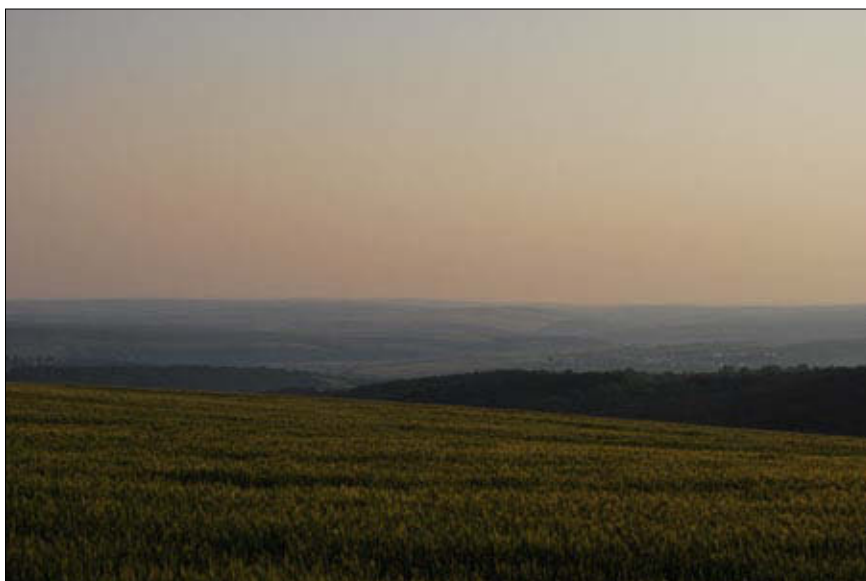
Esfahan

Rezvan

Istanbul

Bolgarija

A large roll of straw lies on the ground in a field. In the background, a tall power line tower stands against a dramatic sunset sky with orange and yellow clouds. The scene is dimly lit, suggesting dusk.

ODSEVANJA 81/82

Peter Hergold – Portreti učencev

LIKOVNA

Peter Hergold je diplomiral na *Akademiji za likovno umetnost* v Ljubljani leta 1996. Od leta 1995 poučuje likovni pouk na slovenjgraški gimnaziji. Poučevanje in ustvarjanje se pogosto dopolnjujeta, kar se kaže tudi v njegovem delu.

Hergold je v drugi polovici devetdesetih ustvaril nekaj monumentalnih postmodernističnih instalacij. Spomnimo se veličastne postavitve *Mamma* na Šrotneku leta 1995, tiste v *UGM* leta 1996 ali pa razstave *Interim* v *KGLU* 1997. V zadnjem desetletju se posveča predvsem slikarstvu. K temu tradicionalnemu likovnemu mediju se je prek krajinarstva in preprostih akvarelov vrnil po letih raziskovanj v drugih tehnikah.

Portreti učencev so nastali v zadnjem letu in pripovedujejo o posebnem odnosu med učencem in učiteljem. V šoli se učitelji včasih znajdejo pred vprašanjem, kako motivirati otroke, da prisluhnejo pouku. V obdobju najintenzivnejšega razvoja, ko se med odraščanjem odloča o njihovi prihodnosti, se morajo poleg vsega še učiti. Učitelj jih mora v tem kratkem času pripraviti do tega, da sodelujejo, saj je to njegova služba, četudi lahko večkrat dvomi v pravilnost in potrebnost učnega procesa. Ta je, kot dobro vemo, namenjen predvsem vzgoji in ukalupljanju mladih v sistem, v izdelavo dobrih kadrov, človeških virov, ki bodo nekoč lahko sodelovali v proizvodnem procesu. Peter Hergold osveži pedagoški proces z včasih preveč pozabljeno umetnostjo in rezultati, ki so pred nami, so presenetljivi.

Tako portretiranje se razlikuje od portretiranja za naročnike, saj je Hergold izbral otroke za poziranje po drugačnem ključu. A to ne pomeni, da ni vsak teh portretov natančna psihološka študija v grisailleu.

Izraz *grisaille* označuje tehniko skoraj monokromnega slikarstva v sivih tonih, s katerimi slikar doseže izrazito plastični videz upodobljenih. Portreti so naslikani s tempero na papirju. Oboje daje slutiti, da je slikar tehniko izbral namenoma, ker ta omogoča hitro slikanje.

Otroci so upodobljeni v sedečem položaju. Slikar je izbral kader, v katerem so portretiranci praviloma upodobljeni do kolen in tudi prste na rokah je le shematično nakazal. Kar se na prvi pogled zdi kot pomanjkljivost, se

kmalu izkaže kot slikarjev namen, saj vemo, da ravno položaj in oblika dlani določata psihološko stanje portretiranca. Hergold je notranjost portretiranca izrazil v njegovi drži ter seveda v obrazu, kjer se skoncentrira glavnina osebnih značilnosti.

Morda lahko tudi v tem prepoznamo potrebo po hitrosti, s katero je moral slikar delati, saj je večina del nastala v eni ali dveh šolskih urah, kolikor jih ima na voljo. Hitrost nas danes spremlja na vsakem koraku, pa naj bo to hitro menjavanje mode, modelov mobilnih telefonov ali pri hitrem internetu. Pri tem hitrem menjavanju ozadja se izgubi veliko detajlov in veliko dogodkov ostane izven spomina. Tako lahko tudi hitrost slikanja razumemo na več načinov. Hitrost kot način življenja, hitro menjavanje letnih časov, mladosti in pa seveda hitrost kot lastnost fotografije, ki je skoraj v vseh vidikih nadomestila slikarstvo.

Primerjava s fotografijo se ponuja sama. Fotografija je v preteklih desetletjih slikarstvu povsem odvzela primat portretiranja. Slikanje portretov je z modernizmom malodane povsem zamrlo in postalo nekakšna pozabljena spretnost. Se je to zgodilo, ker ni več mecenov, katerim bi se slikar moral oddolžiti na ta način? Za razliko od slikarstva pa kiparstvo portretiranje goji naprej. Predvsem v spomenikih pomembnih osebnosti. A še tu gre v večini za posthumne portrete tako, da o portretiranju v živo ne moremo govoriti.

Verjetno v ozadju stojijo velike družbene spremembe, ki so uničile kult osebnosti, kot so ga gojili režimi v dvajsetem stoletju. Titovih naslikanih portretov je bilo malo, več je bilo skulptur, največ pa seveda fotografij, ki so krasile vsako učilnico takratne Jugoslavije. V čemer lahko prepoznamo mehkejšo obliko diktature, saj je fotografija manj neposredna in govori o nekem racionalnem ozadju, ki portretiranca ne sekularizira v takšni meri kot naslikan, idealiziran portret. Kot smo lahko pred dnevi opazili na televiziji pri poročilih iz Egipta. Na zasedanjih egiptovske vlade smo v ozadju lahko videli velik naslikan Mubarakov portret.

Za razliko od Titovih portretov, ki so po večini le doprsni, se je Peter Hergold odločil, da da portretirancem na slikah več prostora. Otroci so seveda lahko sedeli, kar je bila že

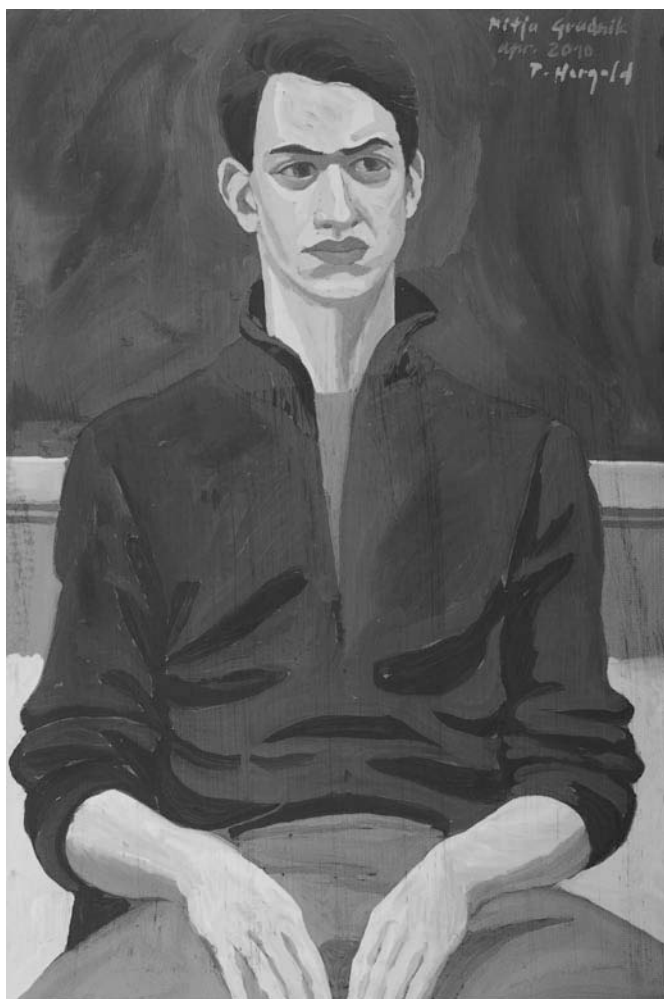
dovolj velika muka za njih, saj je bil to menda najtežji del procesa – ne toliko sedenje pri miru, kot pa občutek, da te pozorno opazuje toliko oči. Pri poziranju nas večina ne uživa, ker se pri tem dolgem opazovanju razkroji podoba, kot jo imamo sami o sebi in drugi o nas. Na dan pridejo vse drobne podrobnosti, iz katerih je sestavljen naš jaz in ki bi jih včasih radi skrili ali vsaj ne pokazali vsakomur, nanje kar pozabili, vse do tega, da se jih sploh ne zavedamo. Vsak opazovalec nas vidi malo drugače in ne želimo si, da bi bilo njegovo spoznanje določeno z naslikano podobo. Naša podoba v njegovih očeh je zgrajena iz tisoč kamenčkov, od katerih potem izbira dele, s katerimi sestavi našo podobo. Od tu takšna panika pred

poziranjem.

Zato tudi takšna razlika med fotografskim in naslikanim portretom. Fotografija nastane v trenutku in zabeleži le kratek trenutek, v katerem se nahaja naše telo. Za razliko od slike, ki upodablja našo postavo in vse, kar nas obdaja v nekem raztegnjenem času, v katerem se dogajajo spremembe na obrazu, v barvi kože, nenazadnje v svetlobi, v kateri sedimo. Slika je vsota teh detajlov, nastalih v času, ko je umetnik opazoval svoj model in v njegovo podobo vnesel svojo tankočutno interpretacijo.

Tudi zato vnašajo pričujoči portreti učencev novo svežino v likovno dogajanje na Koroškem.

Jernej Kožar

Peter Hergold, Portret Mitja Grudnika, april 2010, tempera na ovojnem papirju, kaširano na lesenitno ploščo, 60 x 88 cm

Matjaž Hanžek

FOTOGRAFSKI AVTOPORTRET

Družinsko sem na Mislinjsko dolino vezan preko mamine družine, ki je doma v Mislinjski Dobravi. Dedek se je pisal Dvorjak, po domače se še sedaj pravi pri Tišlerju. Na sliki Tišlerjevih, ki je bila narejena tam nekje pred drugo svetovno vojno, manjka stric Franc, ki se je že tedaj najraje potikal po gozdu. Tam pa ga fotograf ni uspel uloviti.

Kot mlada deklica je Cilka pomagala prijateljici Bučinekovi pri delu z otroki. Na sliki je z enoletno Treziko. Še sedaj jo včasih zapeljem tja na obisk k prijateljici iz mladosti.

13. avgusta 1949 se rodi Matjažek. Že takrat sem, vsaj po sliki sodeč, rad buljil v svet. In spraševal, spraševal. Nič mi ni bilo jasno. In ti poskusi razumevanje sveta s pomočjo spraševanja so mene, še večkrat pa okolico, spravljali v zadrego. Dedek mi je še čez leta govoril, da so ga moja vprašanja pogosto zmedla. Najhuje je bilo, ko sem ga vprašal, zakaj ima krava rep.

Cilka se poroči, Štefan Hanžek postane njen mož, Matjaž dobi še bratca in sestro. Najprej živijo v Mislinji v hiši nad tunelom. Radovednost me je zvlekla, da sem en dan preplezal ograjo tunela, ker sem hotel videti, kaj je zadaj. (Že takrat nisem verjel, kar so mi povedali.) Drugič sem šel iskat vlak po ozkotirni železnici proti Mislinjskemu grabnu. Želja po tem, da bi izvedel, kaj je v cisterni, je bila vzrok, da sem dobil vsebino cele greznice na glavo. Drugače pa je bilo vse v redu.

Matjaž Hanžek v petdesetih letih 20. stoletja.

Potem smo se preselili v Stari trg pri Slovenj Gradcu, v »kasarno«. V skladu s takratno modo smo bili bosi in oblečeni v kvačkane hlačke, tudi ko smo pozirali za družinski album. (Brat Jure, sestra Alenka in jaz. V ozadju fotografije mladostni prijatelj Rajni, 1956.)

V kasarni so bila najimenitnejša igrišča, ki si jih lahko človek zamisli. Brat Jure pri najlepši igri.

Grad je bil najpomembnejši prostor za življenje, učenje, igro, prosti čas in šport. Tam nas je nekoč celo uspela ujeti fotografska kamera. Na sliki Hanžkovi trije, Brečkovi trije in bratranec Dušan.

Grad, predvsem Roginатов hrib, je bilo priljubljeno slovenjgraško smučišče. Mi smo ga imeli kar za hišo in smo lahko bili na njem zjutraj prvi in zadnji odšli domov. V časih moje mladosti so bili najpopularnejši smučarski skoki. Na improvizirani skakalnici je bil moj osebni rekord 11 m in pol.

Najljubši poletni šport poleg plavanja je bilo obiskovanje planinskih postojank na Pohorju ali Uršlji gori. Takrat si tja lahko prišel samo peš. Na Kremžarco smo pogosti šli kar na dopoldanski sprehod, Partizanka pa je zahtevala že cel dan. Na sliki: Partizanska kočica pred požarom.

Poseben dogodek je bil obisk pri dedku. Tja smo se namreč lahko peljali z vlakom, kar tisti čas ni bila ravno pogosta praksa. Žal vlaka ni več. Nekateri namreč premalo sprašujejo in se prehitro odločajo. Na sliki z dedkom, starim 90 let, mamó Cilko, sestro Alenko, dvema tetama in bratranci in sestričnami.

V Kasarni smo zbirali star papir, železo in vse, kar se je dalo zamenjati za denar. S tem smo kupovali knjige (najraje Karla Maya). Jaz sem si kupil fotoaparat *Smena 2* in z njim veliko fotografiral, a je le malo slik ostalo (rezultat moje nerednosti). Za eno fotografijo domačega psa Barija, ki je plezal za mačko po lestvi, sem celo dobil nagrado – zavitek fotografskega papirja.

Na šolskem izletu v Logarsko dolino sem se slikal s sošolkami.

V osnovni šoli sem začel tudi pisati pesmi. (*Ime mi je Matjaž, sem velik razgrajač, ...*) in si s tem prislužil članstvo v literarnem krožku, ki ga je vodil Tone Turičnik. Največja čast me je doletela, ko naj bi na šolski proslavi prebral svojo pesem. A me je bilo tako sram, da jo je na mesto mene prebrala sošolka. Zato pa je mene doletela še večja čast: v prvi vrsti sem sedel ob pisatelju Leopoldu Suhodolčanu.

Osnovna šola, 3. razred, graščina Rotenturn v Slovenj Gradcu.

Leta 1963 smo se preselili iz Slovenj Gradca v Borovnico, kjer sem dokončal osmi razred. Ni mi bilo nič všeč v kraju, kjer so govorili komaj razumljeno slovenščino. Takrat sem tudi spoznal, da ima slovenski jezik mnogo narečij. Odhod so nam lajšali nekateri otroški prijatelji.

Že naslednje leto sem začel obiskovati Gimnazijo Bežigrad v Ljubljani, kjer sem imel mnogo kasneje znanih sošolcev. Naj ostanem samo pri umetnikih: v razredu kasnejši slikar Bard Iucundus (sedela sva skupaj v zadnji oslovski klopi, ker naju šola ni posebno zanimala), kiparka Duba Sambolec, režiser Boštjan Vrhovec, v sosednjih razredih pa kipar Jiři Bezlej in pesnika Miha Avanzo ter Chuby. V skupini ustvarjalcev, ki je delal probleme na gimnaziji, je bil tudi sedanja svetovna filozofska institucija Slavoj Žižek. Gimnazijo sem po drugem razredu zapustil, da sem lahko pasel dolgčas in delal »umetni-ne« v grupi OHO.

To je bilo tudi moje hipijevsko življenje. Leta 1969 sem se vpisal na FSPN, sedaj fakulteta za družbene vede. V študentskem domu nekaj časa delil usodo s Slovenjgradčanom pesnikom Marjanom Pungarnikom, ki je tudi avtor te »hipijevske« fotografije.

V času študija sem počel vse, najmanj pa študiral; bil urednik na radiu *Študent*, urednik ene številke *Tribune*, ker so me zaradi politične neprilagojenosti takoj odstavili, bil urednik revije *Problemi*, predsednik ŠKUCA in še kaj. Zato sem končal fakulteto zadnji dan pred odhodom k vojakom leta 1976. Od tam so me po dobrem mesecu nagnali – tudi za JLA sem bil neprilagodljiv in se niso hoteli pečati z mano. Leta 1971 sem se poročil s Polono. Na sliki s hčerko Bogomilo na dan pred odhodom k vojakom.

Izleti v naravo – Bohinj.

Po vrnitvi iz JLA sem se zaposlil na Inštitutu za sociologijo, kasneje na zavodu za družbeno planiranje, kjer sem še sedaj zaposlen, čeprav ima sedaj inštitucija drugo ime: *Urad za makro-ekonomske analize in razvoj*. Pisal ali lepil pesmi in razstavljal – fotografija z razstave v Kranju, Prešernova hiša, leto 1984.

Obiskoval pesniška srečanja – Kranj.

Na Zavodu SRS za družbeno planiranje sem se ukvarjal z razvojem, neenakostjo, revščino in podobnimi nepriljubljenimi temami. Imeli smo vsakoletna strokovna in športna srečanja s podobnimi zavodi iz drugih jugoslovanskih republik. Na tej fotografiji se prepiram s prihodnjim predsednikom vlade Ropom, ki je bil takrat pripravnik, kdo je pri odbojki naredil večjo neumnost.

A vseeno smo vedno pobrali največ medalj.

Dobil drugo hči Evo. Na sliki praznujemo njeno maturo skupaj s sedanjo partnerko Nado.

Z Nado sem dobil še sina Tadeja.

Dobil še tretjo hčer Hano. In še dve vnukinji: Laro in Zalo. Hana je pol leta mlajša od nečakinje Zale. Kdaj pa kdaj imamo tudi skupne počitnice. Tokrat v Bovcu.

Bica Cilka je praznovala 80 let, kar je bila priložnost, da smo se srečali njeni potomci in ostali pripadajoči družinski člani.

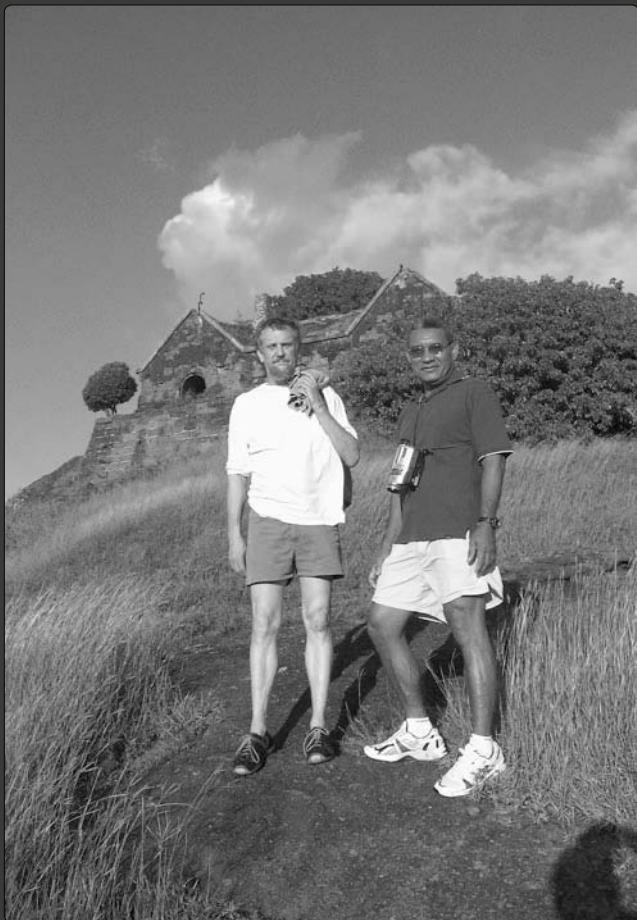
Leta 1998 sem za Združene narode izdelal *Poročilo o človekovem razvoju*, za katerega je namestnik generalnega sekretarja napisal takratnemu predsedniku vlade Drnovšku, da je eno najboljših na svetu. To poročilo sem šel tudi predstaviti v New York, ko sta dvojčka še stala.

Na Empire State Building, New York, ZDA.

Leta 1999 sem prejel Bob leta, ki ga bralci časopisa *Večer* podeljujejo za najbolj všečen izrek. Moja misel je že takrat nakazovala na kasneje odkrito takjunstvo: *»Nekdo postane bogat, ker je član neke politične stranke, medtem ko drugi cele dneve garajo za drobiž«*.

Leta 2000 sem postal *Varuh človekovih pravic* in si nadel kravato. Vsaj za fotografijo.

Kot varuh sem bil tudi predstavnik ombudsmanov iz srednje in vzhodne Evrope v Mednarodnem inštitutu ombudsmanov. Srečeval mnoge varuhe človekovih pravic iz vsega sveta. Na fotografiji z ombudsmanom Papue-Nove Gvineje Ila Geno, ko sva se neko jutro vzpenjala na nekdanjo angleško utrdbo na otoku Antigua v Karibih.

Poziram s ombudsmani Papue-Nove Gvineje, Združenih držav Amerike, Kitajske in njegovo prevajalko ter ombudsmanom iz Avstrije.

Srečanje vseh bratrancev in sestričen, ki izhajajo od Tišlerjevega roda, leto 2003.

Poslušalci Vala 202 so me izbrali za *Ime leta 2006*, s čimer sem tudi končal svojo avanturo varuha.

Na počitnicah na Antigui in Barbudi, majhni otoški državi na Karibih. Hana in Nada.

Leta 2009 me je *Fulbrightov sklad* povabil v Washington na konferenco miroljubnih držav. S slovenskim veleposlanikom sva iz rok predsednice prejela potrdilo, da je Slovenija ena izmed najmiroljubnejših držav na svetu.

Ker je bilo to ravno ob prazniku čarovnic, sem Amerikancem pomagal praznovati ta za človeštvo pomemben dan. Ker so Amerikanci zelo družabni, so me neznanci v pubu sprejeli medse.

Z očetom Tarasom Kermaunerjem malo pred njegovo smrtjo.

Bernekerjeve nagrada in plakete

KULTURA

Bernekerjeva Nagrada – Peter Valtl

Slovenjgradčani smo upravičeno ponosni na svoj pihalni orkester, saj z odlično zasedbo znova in znova dokazuje svojo vrednost ter kvaliteto, in ni naključje, da mu je zato bila zaupana vloga nosilca javne službe v kulturi na področju orkestralne glasbe v *Mestni občini Slovenj Gradec*.

Da je temu danes tako in da danes *Pihalni orkester Slovenj Gradec* spada med ožjo elito petih najboljših pihalnih orkestrov v Sloveniji, je nedvomno zasluga njegovega umetniškega vodje in dirigenta g. Petra Valtla.

Gospod **Peter Valtl**, rojen leta 1964 v Slovenj Gradcu, je umetniško vodenje orkestra prevzel leta 1988. Pod njegovo taktirko je orkester vseskozi pridobival na kvaliteti ter zrelosti in se po treh zaporedno osvojenih zlatih plaketah v drugi kakovostni skupini ter leta 1999 osvojeni zlati plaketi v prvi kakovostni skupini na tekmovanjih *Zveze slovenskih godb* vključil v ožjo elito najboljših orkestrov Slovenije. V tej elitni družbi se je orkester

dokazoval v letih 2000, 2003, 2006 in tu se nahaja še danes, kar je potrdil na zadnjem tekmovanju *Zveze slovenskih godb* v koncertni skupini maja 2009 v Mariboru, orkester pa je tudi na drugih festivalih in tekmovanjih doma in v tujini vedno osvojil najvišja odličja in priznanja v najvišjih kakovostnih skupinah.

Za orkester in dirigenta Petra Valtla niso pomembna le tekmovanja, kar dokazujejo tudi številna sodelovanja orkestra na različnih festivalih doma in na tujem. Peter Valtl in *Pihalni orkester Slovenj Gradec* sta ambasadorja glasnika mesta miru Slovenj Gradec, in ne samo to, večkrat tudi predstavnika naše države tudi na tujem. Najbolj odmevna so vseka kor gostovanja orkestra v Avstriji, Italiji ter na Češkem, Madžarskem in Poljskem, vseskozi pa je orkester aktiven tako na revialnih prireditvah orkestrov v regiji kot nenazadnje v domačem okolju, kjer je njegovo sodelovanje na vseh prireditvah in praznovanjih mesta in v kraju tako rekoč obveza.

Danes *Pihalni orkester Slovenj Gradec* pod

Župan predaja Bernekerjevo nagrado vodji Pihalnega orkestra Slovenj Gradec Petru Valtlu (foto Primafoto)

umetniškim vodenjem Petra Valta, ki orkester vodi že 23 let, obvladuje obsežen glasbeni repertoar skladb najrazličnejših žanrov: od klasike, popa, rocka, jazza, kar pa je vsekakor zasluga in dokaz dirigentove strokovne in kakovostne priprave orkestra.

Orkester letno dokazuje svojo glasbeno kakovost na odmevnih koncertih, ki jih izvaja v sodelovanju z *Mestno občino Slovenj Gradec*. Iz zabavnega žanra so danes s koncertov še posebej odmevna sodelovanja z drugimi društvi v občini, kot je izvedba koncerta s pevskim zborom *MePZ Carinthia Cantat*, ter sodelovanje z znamenitimi pevci in glasbenimi zvezdami slovenske pevske estrade, kot so Alfi Nipič, Elda Viler, Anika Horvat, Nuša Derenda in drugi.

V *Pihalnem orkestru Slovenj Gradec* se pod taktirko dirigenta Petra Valtla trenutno srečuje 70 aktivnih glasbenikov odličnega glasbenega znanja. Kadrovsko zasnovo ter rast kakovosti orkestra je Petru Valtlu uspelo kreativno graditi na kadrih, ki večinoma prihajajo iz domače glasbene šole, s katero orkester ves čas dobro sodeluje.

Dirigent Peter Valtl je v vseh letih vodenja orkestra uspel s svojim delom združiti mladost in izkušnje več generacij, ki se med seboj dopolnjujejo. Tako je med člani orkestra in širšo okolico spletel pristen medsebojni odnos, katerega osnovna vez je glasba.

S svojo energijo, vztrajnostjo ter strokovnostjo dirigenta Petra Valtla je v tem trenutku *Pihalni orkester Slovenj Gradec* celo presegel meje na področju ljubiteljske kulture in se po glasbeni interpretaciji približal profesionalnim glasbenim zasedbam v domačem prostoru.

Ravno slednje – novi glasbeni izzivi z izbiro dobrega glasbenega repertoarja, pravi način dela z mladimi, željnimi znanja, prava povezava mladosti in izkušenj, ki se medsebojno dopolnjujejo, kreativnost Petra Valtla v interpretaciji glasbe kot najpopolnejše umetnosti, ki seže v človekovo dušo, je prvina, nad katero so Slovenjgradčani ob poslušanju igranja pihalnega orkestra pod taktirko Petra Valtla ponosni in zaradi katere mu tako radi prisluhnejo.

Pihalni orkester je danes nepogrešljiv del kulturnega in družabnega življenja v Slovenj Gradcu in Mislinjski dolini. Doma in dru-

god predstavlja žlahtnost glasbenih dosežkov in strukturira kulturni utrip, ki ga Slovenj Gradec živi. Tako prepričljivo uveljavlja ugled svojega dela, našega kraja in občine v slovenskem prostoru in v tujini.

Peter Valtl pa ni dejaven samo na področju delovanja pihalnega orkestra. Kot požrtvovalen pedagoški delavec namreč že vrsto let poučuje osnovnošolke in osnovnošolce na *Osnovni šoli Podgorje*, kjer od leta 1992 vodi pevski zbor na matični šoli, s katerim se je vsakoletno udeleževal pevskih revij ter zmeraj presenetil poslušalce in žirijo s posebnostmi izvedbe, saj z manjšim številom otrok tako tudi kompenzira izvedbene možnosti. Od leta 2007 je prevzel še otroški pevski zbor na podružničnih šolah Razbor in Šmiklavž in z vsemi se družno predstavlja na revijah pevskih zborov še naprej. Pevskih zbori na podružnicah se veliko udeležujejo tudi na lokalnih prireditvah in Peter Valtl jih je tudi na tem področju razveselil s svojimi talenti muziciranja in vodenja glasbenih skupin. S svojim umetniškim čutom na glasbenem in likovnem področju bogati in, kot se za učitelja spodobi, celostno vzgaja učence šole Podgorje. Ena izmed zadnjih večjih stvari-tev je uglasbitev *Ekohimne OŠ Podgorje*, ki je bila prvič javno predstavljena ob podpisu *Ekolistine* aprila 2010.

Bernekerjeva nagrada zaslužnemu umetniškemu vodji pihalnega orkestra in predanemu pedagoškemu in prosvetnemu delavcu Petru Valtlu pa bodi potrditev njegovih prizadevanj in dodatna spodbuda za njegovo požrtvovalnost in predanost tudi v prihodnjih letih njegovega delovanja. Iskrene čestitke.

Bernekerjeva plaketa – Janja Kresnik

Janja Kresnik, rojena v Slovenj Gradcu, je leta 2004 diplomirala na *Univerzi v Ljubljani – Akademiji za glasbo*, smer glasbeno pedagogika.

Njena prva zaposlitev je bila v *Glasbeni šoli Slovenj Gradec*, kjer je bila zaposlena od leta 1991 do leta 2003, od tedaj dalje pa je zaposlena na *Prvi osnovni šoli Slovenj Gradec*.

Na šoli je zaposlena kot učiteljica glasbene vzgoje, vodi pa tudi otroški, mladinski in pevski zbor na podružnični šoli Sele-Vrhe.

S svojimi varovanci uspešno sodeluje na različnih tekmovanjih, projektih in srečanjih, kot so območna in medobčinska srečanja otroških in mladinskih pevskih zborov, sodelovanje pevskih zborov Mislinjske doline, sodeluje pa tudi v projektih *Evropska vas* in *UNESCO* in še marsikaj bi lahko našteali.

Janja Kresnik v svoje pedagoško delo z veliko pozitivne energije vnaša nove ideje in znanja. Tako so pod njenim mentorstvom v sodelovanju s skupino *STOP*, slovenskim tolkalnim projektom, premierno v Sloveniji uprizorili predstavo španskega avtorja z naslovom *Ure stavkajo*, ogleda kate se je udeležil tudi sam avtor muzikala. Ob 40-letnici *Prve osnovne šole* je pripravila glasbeni projekt, s katerim so na prireditvi sodelovali mladinski pevski zbor in ženska vokalna skupina *Nova*.

V letu 2008 je pod njenim somentorstvom nastal ekološki muzikal *Planet Smet*, s katerim so se predstavili na zaključni prireditvi šole ter na proslavi ob dnevu *OZN* v *Galeriji likovnih umetnosti*. Leta 2010 je kot somentorica sodelovala pri muzikalu *Prevzeta valeta*, ta je nastal kot priredba literarne predloge Andreja Rozmana - Roze, ki je Prešernovega *Povodnega moža* postavil v sodobni čas.

Janja Kresnik pa od leta 2006 dalje, s prevzemom mesta zborovodje v *Ženski vokalni skupini NOVA*, v naš kulturni prostor vnaša nov veter tudi na področju zborovske-

ga petja, saj je zbor vsako leto delovanja razveseljeval ljubitelje zborovskega petja z novimi izvirnimi glasbenimi projekti. Z zborom sodeluje tudi na mnogih prireditvah v *Mestni občini Slovenj Gradec*, na proslavah in sprejemih domačih in tujih gostov. S tem je zbor postal prepoznaven v domači regiji in širšem slovenskem prostoru, o čemer pričajo tudi uspehi na festivalih in nastopih. Zbor šteje 22 pevk in deluje na področju ljubiteljske kulturne dejavnosti in svoj program stalno dopolnjuje, pod Janjinim vodstvom in mentorstvom pa uspešno navezuje stike z drugimi društvi, ki delujejo na tem področju.

Prepričani smo, da si gospa Janja Kresnik, glede na svojo prizadevnost, ustvarjalno energijo in predanost svojemu poslanstvu, tako v strokovnem glasbenem kot tudi v človeškem pogledu odlične glasbene pedagoginje, zasluži *Bernekerjevo plaketo*, ki ji jo danes tudi podeljujemo. Iskrene čestitke.

Bernekerjeva plaketa – Maja Kastratovik

Maja Kastratovik je rojena v Skopju, Republiki Makedoniji. Od leta 2001 živi v Slovenj Gradcu, že deseto leto pa je zaposlena v *Glasbeni šoli Slovenj Gradec* kot profesorica klavirja.

Nižjo glasbeno šolo je končala v Skopju. Šolanje je nadaljevala v Moskvi, kjer je končala srednjo specialno glasbeno šolo. Študij je nadaljevala na *Moskovskem konservatoriju P. I. Čajkovski*, kjer je diplomirala leta 1993. Magistrirala je na *Fakulteti glasbenih umetnosti* v Skopju.

Od leta 2001 poučuje klavir v *Glasbeni šoli Slovenj Gradec*. V teh letih se je pod njenim mentorstvom izšolalo veliko učencev klavirja, ki pomembno prispevajo h glasbenemu poustvarjanju in širjenju glasbene literature. Poučuje tudi v *Glasbeni šoli Slovenske Konjice*. V novem okolju je Maja Kastratovik nadaljevala s svojim kakovostnim pedagoškim in koncertnim delom. Poleg širokega strokovnega glasbenega in pedagoškega znanja pridobivajo njeni učenci z nastopi koristne izkušnje tudi na družabnih področjih, kot na primer s skupinskim muziciranjem in nastopanjem z

Bernekerjeva plaketa Janji Kresnik (foto Primafoto)

Bernekerjevo plaketa je prejela Maja Kastratovik (foto Primafoto)

učenci glasbenih šol doma in v tujini.

Sama je kot pianistka zabeležila številne nastope v recitalih, z orkestri in v različnih komornih zasedbah z eminentnimi solistkami in solisti.

V minulem obdobju je aktivno koncertirala tudi v tujini: Rusiji, Italiji, Avstriji, Vatikanu, Angliji, Srbiji, Grčiji, Albaniji, Makedoniji, Združenih državah Amerike, Španiji, Belgiji, Črni gori in na Kosovu.

Tudi v Sloveniji je nastopala v vseh večjih koncertnih dvorinah in ob najrazličnejših priložnostih, na festivalih in tudi državnih proslavah. V Slovenj Gradcu nastopa na številnih koncertih v organizaciji *Društva Hugo Wolf*, *Glasbene šole Slovenj Gradec*, *KUD Carinthia cantat*, *Kulturnega doma*. Že

vrsto let je korepetitorica komornega zbora *Carinthia cantat*.

Maja Kastratovik že vrsto let aktivno deluje na območju *Mestne občine Slovenj Gradec* kot solistka, korepetitorica in profesorica klavirja. S številnimi vrhunsko izvedenimi nastopi in interpretacijami glasbenoumetniških del v *Mestni občini Slovenj Gradec* je pustila neizbrisen pečat na področju kulturnega ustvarjanja.

K temu je še posebej pripomogel odlično dovršen in nepozaben glasbeno-scenski dogodek *Obletnica*, posvečen skladatelju Hugu Wolfu ob 150-letnici njegovega rojstva, ki se je v mesecu februarju 2010 odvil v skladateljevi rojstni hiši. Koncert je Maja Kastratovik izvedla skupaj z Vanjo Mori, Tanjo Vogrin in režiserjem Aleksandrom Čaminskim.

Glede na aktivno koncertno in pedagoško dejavnost na območju *Mestne občine Slovenj Gradec*, dobro organizacijo dela in predstavitev *Glasbene šole Slovenj Gradec* in *Mestne občine Slovenj Gradec* je *Komisija za podelitev Bernekerjevih odličij* sklenila, da magistrica Maja Kastratovik prejme *Bernekerjevo plaketo* za leto 2011, ob čemer ji iskreno čestitamo.

Bernekerjeva plaketa – Marjan Areh

Marjan Areh se je že pri šestnajstih vključil v vrste aktivnih članov *Kulturnega društva Stari trg*. Od leta 1966 do 1972 je

Bernekerjeva plaketa za Marjana Areha (foto Primafoto)

Župan z letošnjimi Bernekerjevimi nagrajenci (foto Primafoto)

bil plesalec v folklorni skupini, vendar ga je kmalu potegnilo v gledališko skupino, kjer se je prvič predstavil leta 1970 z manjšo vlogo v Žižkovi *Miklovi Zali*, ki je bila ponovljena še leta 1981 in 1985. Ravno dovolj, da ga je opoj odrskih desk popolnoma zasvojil.

Skoraj ni bilo gledališke sezone, da se Marjan ne bi pojavil v kakšni od gledaliških predstav. Pridno je nabiral izkušnje, med drugimi v predstavah *Celjski grofje* in *Pod svobodnim soncem*, racvet duha amaterskega igralca v njem pa je prineslo leto 2002, ko je pod vodstvom režiserke Irene Knez odigral zahtevno vlogo v komediji *Štirje letni časi*, leta 2003 v predstavi *Zares čuden par*, leta 2004 v komediji *Mama je umrla dvakrat*, leta 2005 v predstavi *Poročil se bom s svojo ženo*, leta 2006 je odigral naslovno vlogo v komediji *Niti tat ne more pošteno krasti*, leta 2007 je nastopil v komediji *Minister v škripcih*, leta 2008 v burki *Denar z neba*, leta 2009 kot gostujoči igralec pri predstavi *Tunel* kulturnega društva Pameče, v sezoni 2010/11 pa ponovno igra v uspešni predstavi domačega kulturnega društva – *Bolje tič v roki kot tat na strehi*, ki si jo bomo danes tudi ogledali. S svojim talentom in spretnostjo v igranju je navdu-

ševal mnoge soigralce in predvsem gledalke in gledalce.

V vseh gledaliških projektih, v katerih sodeluje, uspešno prenaša svoje igralsko znanje in izkušnje tudi na mlade rodove starotrških gledališnikov. Gospod Marjan Areh zagotovo sodi med najboljše in najbolj iskane amaterske igralce v Mislinjski dolini.

Dokazoval pa se ni samo v gledaliških predstavah. Pomaga tudi v drugih aktivnostih domačega kulturnega društva, je član v njegovih upravnih organih, že drugi mandat je član nadzornega odbora društva, aktivno pa sodeluje tudi pri organizaciji pustnih karnevalov. S svojo predanostjo ljubiteljski kulturi že vrsto let pomaga pri delovanju in uveljavljanju *Kulturnega društva Stari trg* ter sodeluje z mnogimi drugimi kulturnimi društvi, skupinami in ustanovami.

Naj mu bo *Bernekerjeva plaketa*, ki jo prejema danes, priznanje za minulo in vzpodbuda za bodoče delo v ljubiteljski kulturi. Iskrene čestitke.

Zbral in uredil
Dušan Stojanović

Govor Miča Mičovića ob kulturnem prazniku

Spoštovani!

Pred letom sem rekel, da bom govoril. Premišljeval sem, kaj in o čem bi spregovoril pred to spoštovano publiko o tem mestu miru in kulture. Izbira je bila zelo težka. Odločil sem se, da se vrnem k izvoru – izvirnemu grehu – gledališču.

Gledališka dejavnost je zadnjih 20 let stopnjevala svojo navzočnost med kulturnimi dejavnostmi v naši občini. Zvrstile so se dobre predstave, številni nastopi in nagrade.

Za ilustracijo bom omenil. V letu 2010 so si regionalni in republiški selektorji ogledali in ocenili 160 predstav. Izbrali so jih 7 za osrednje republiško srečanje – *Linhartovo srečanje* v Postojni. Med 7 izbranimi sta bili dve predstavi iz Slovenj Gradca – hvale vredno.

Dobro delo, strokovni pristopi in ustvarjalna energija in vključevanje mladih talentov. Odlično delo prof. Makuca z gimnaziji, Stari trg, Pameče-Troblje, Šmiklavž, Šmartno in *Studio A*.

Predstavil bom nekatera svoja razmišljanja.

Norost zgodovinskega obdobja, kateremu sem bil priča s svojim obstojem, mi je razodevala kruto, v antičnem smislu – žlahtno nemoč posameznika znotraj orkana kolektivne poblazelosti. A ko sem se ozrl na zgodovinski obstoj svojih prednikov, sem ugotovil, da se ta orkan norosti, neumja in nesmisla vrtinči po našem življenjskem prostoru vsaj že dvesto let. Nekateri moji predniki so s svojim dihanjem temu mentalnemu vetru dodajali moč, se vrtinčili z milijoni drugih, vse dokler jih ni vrglo v nek začasno miren kraj ali v smrt. Nekateri so se mu, hote ali nehote, uprli in tisti, ki jih vrtinčenje ni zlomilo, so do konca življenja lebdeli v strahu, da jih bo zlomilo.

Seveda, življenjska izkušnja je zaznamovala tudi moj časovni in prostorski ustroj, mojo dušo, um in telo. Ker so bili vsi tehtni razlogi, skupaj z vso pozitivno ideologijo moje mladosti, razpihani in razmetani, sem si moral

izmisliti nove tehtne razloge za svoj obstoj. Eden teh razlogov je bilo gledališče.

Možnost, da na odru preizkušam vse možne verjetnosti in vanje polagam delce svojih neverjetnosti; da vse, česar v življenju ne razumem, skozi gledališko izkušnjo pripelem v stanje lažjega, stoičnega nerazumevanja; da izgovorim in zapišem najbolj žlahtne in pomensko vredne civilizacijske pojme in jih postavim v radikalno sozvočje z njihovo negacijo.

Pri tem pa gledališče ni nekakšen laboratorij, ki bi me s preizkušanjem različnih teorij pripeljal do objektivne slike obstoja človeštva, družbe ali civilizacije; ne, gledališče je postalo del moje življenjske prakse, s pomočjo katere poskušam priti le do samega sebe, karkoli že to pomeni; da kot človek obstanem nasproti človeštva.

Kakor igralec, ki ostane na odru sam in se zavesa zapre za njegovim hrbtom – ves svet je njegova publika, vsi ljudje so njegovi sodniki.

To priznanje je nekakšna potrditev, da v Sloveniji obstajam kot človek in umetnik – amaterski igralec in režiser (ta beseda – umetnik – se mi je vedno zdela neprijetna, dokler nisem dojel, da je prav v tej neprijetnosti srž njenega pomena). Priznanja mojega obstoja mi ni moglo dati ne državljanstvo ne status svobodnega umetnika in tudi ne občutek, da obstajam v določenem prostoru in med nekimi ljudmi.

Priznanje mojega obstoja me je razveselilo tudi zato, ker sem jezik svojega govora, mišljenja in petja, kulturo poslušanja in pisanja, skratka, materin jezik, zavestno poskušal zamenjati z nekim drugim jezikom.

V svoje asimiliranje v drugo kulturo sem vložil kar precej naporov. Slovenska kultura pa je, številnim podobnostim navkljub, vendarle druga kultura. Če me ne bi na tak način priznali, bi bil moj trud zaman in žalostno bi bilo moje početje. Že zdavnaj sem pre-

KULTURA

nehal verjeti v teorijo o jeziku kot o rodni grudi. Zdi se mi, da človek govori jezik, v katerem lahko molči in ki mu ponuja ključna vprašanja brez odgovorov, že zgolj s tem pa tudi svobodo, da ta vprašanja zastavlja, ne da bi nanje odgovarjal. Zato je tudi gruda tam nekje v mojih prsih, v kleti mojega bitja. Na to rodno grudo se občasno spustim, na sluznico nastavim tarčo, ošilim pogled in ga mečem v daljavo. Igram pikado, cilj te igre pa je zgrešiti cilj. Ko enkrat zgrešim vse – molčim in razmišljam o tem, kaj vse sem zgrešil.

Potem dolgo molčim in razmišljam o Bogu. Slovensko amatersko gledališče in način dela v njem, predvsem pa sodelovanje z različnimi režiserji, sta mi torej omogočila, da si zastavljam najstrašnejša možna vprašanja, da sem spoznal stvari, ki jih še vedno ne morem razumeti, da sem dojel, kako je vsaka resnost malce neresna in vsak um ukrojen iz norosti. Omogočeno mi je, da se ukvarjam z velikimi predstavami in temami, predvsem pa s preučevanjem štirih temeljnih postulatov eksistencializma: kdo sem, kaj sem, kje sem in zakaj sem. Ta vprašanja še vedno preučujem in od kakršnegakoli odgovora sem še zelo daleč. Za zdaj vem samo to, da obstajam.

Če bi lahko, bi o tem povprašal gospo Heleno Horvat, mag. Simona Dobernika, dr. Bogomirja Celcerja, prof. Toneta Turičnika, vendar so žal ... mrtvi.

Kljub temu sem njim in njihovim naslednikom hvaležen, da so tako lepo govorili o meni. Saj iskren človek o samem sebi le stežka lepo govori.

Drugi del govora namenjam mojim prijateljem soigralcem, drugim gledališkim delavcem, ljubljanskemu dramaturgu Nebojši Pop Tasiću, Petru Militarevu, Jerneju Novaku, številnim igralcem od Celovca do Ljubljane, Koroške in Maribora.

*Dame in gospodje,
stojim pred vami in ne morem drugače stati ...
In jaz, preden stopim pred vas,
zaspim.
In ko zaspim -
sanjam.
In ko sanjam, se zbudim.
In ko se zbudim, igram.
Ne znam več razlikovati
sanj od budnosti.
Ne znam več razlikovati
igre
od resničnosti.
Stojim pred vami.
Spim.
Sanjam.
Igram.
Naprej.*

Lanski nagrajenec Mičo Mičović (foto Primafoto)

*Dame in gospodje!
Stojim na tem odru,
brez domovine,
brez vere, brez Boga,
brez cerkva in mošej,
tudi sam farizej.
Spim, sanjam in igram naprej.*

*V svojih sanjah nikoli
nisem razumel besede: ljubezen.
Ljubili so me podolgem in počez,
živi in mrtvi,
moški,
ženske,
otroci,
sorodniki,
prijatelji,
sošolci,
sodelavci,
someščani,
sodržavljani,
zavarovalni agenti,
trgovci,
korporacije,
humanitarne organizacije,
visoki uradniki,
zavezniki in sovražniki,
tisti, ki sem jih tudi sam ljubil,
in tisti, ki sem jih sovražil.
In vsi, ki so v mojih sanjah
upodabljali to besedo,
so hoteli, da delam tisto,
česar nisem hotel delati.
Ljubili so me in me hoteli
udomačiti, kakor da bi bil
divja zver.
Ljubili so me in hoteli,
da molčim, kakor da ne bi znal govoriti.
Ljubili so me in govorili
tisto, kar so hoteli slišati,
da bi govoril.
Ljubili so me in hoteli
pokoriti, kakor da bi bil
uporen suženj.
Ljubili so me in hoteli,
da ljubim, kar ljubijo.
Ljubili so me in zaničevali,
kakor da ne bi bil vreden.
Ljubili so me in srce trgali,*

*kakor da ga ne bi imel.
Ljubili so me in sovražili,
kakor, da me ne bi ljubili.*

*Zaradi te besede sem v svojih sanjah
zares delal reči, katerih nisem hotel delati.
Jokal sem, takrat ko sem se hotel smejeti.
Kričal, ko sem hotel nežno šepetati.
Udrihal, ko sem hotel milovati.
Z nožem rezal, ko sem se hotel dotikati.
Tekel, ko sem se hotel sprehajati.
Padal, ko sem hotel stati.
Stokal, ko sem hotel peti.
Davil, ko sem hotel objeti.
In objemal, ko sem že zadavil.*

*In tako kot sem že povedal prej -
spim, sanjam in igram.
Naprej.*

*V svojih sanjah nikoli nisem razumel
zgodovine in vseh teh zgodb
o vélikih vojnah
in vélikih zmagah
in vélikih porazih
in vélikih klanjih
in posiljevanjih,
in korakanju
in jurišanju
in jahanju
in letenju
in zastavah
in bežanju
in mrtvem ležanju ...
Kot je to pametno rekel
neki človek:
sramota je biti premagan,
a še večja sramota je
biti zmagovalec.
Zgodovina bi si morala
zapisovati dogodke,
ki se nikoli niso zgodili.
Vélike vojne,
zmage, poraze,
klanja in posilstva,
ki jih nikoli ni bilo.
Morala bi govoriti
o ljudeh, ki so
korakali,*

jurišali,
jahali,
leteli,
prapor vihteli
in bežali
in mrtvi ležali,
also, torej, o ljudeh,
ki nikoli med nami
niso živeli in jih
nikoli
bilo
ni.

Torej, zgodba o bedakih,
ki nismo mi.
Iz njihove neumnosti
bi se lahko kaj naučili.

A na žalost
smo mi ti zgodovinski bedaki
in bedaku je težko pojasniti,
da je bedak,
če je bedarija njegova
pamet.
Zato ves čas sprašujemo:
koliko je ura?
Da ne bi zamudili
vlaka zgodovine.

Spim, sanjam in igram naprej.

Videl sem Jezusa,
kako z lahkoto hodi po vodi in govori:
Brat moj, voda je ustvarjena za hojo.
Po zemlji se težko hodi.
Videl sem Jezusa,
kako z eno samo štruco kruha
hrani na tisoče lačnih in govori:
Brat moj, nahraniti lačne, to znam.
Ne vem, kako naj nahranim site.
Videl sem Jezusa,
kako z enim dotikom zdravi bolne in govori:
brat moj, odpraviti bolezen je otroška igra.
Dati zdravje zdravemu – tega pa ne znam.
Videl sem Jezusa,
kako z lahkoto oživlja mrtve in govori:
Kako naj dam življenje živim?
In poslej ...
Spim, sanjam in igram naprej.

Videl sem veliko sranja,
nizkotnosti, pohlepa, neumnosti,
krvi, nesreče in druge vsakdanjosti
in če bi iz tega delal podobo sreče,
bi bil, tako kot vsi, velik čarodej.
Spim, sanjam in igram naprej.

Videl sem veliko vzvišenosti in zanosa
nabreklega patosa
in potem zdrse, brutalne padce,
očetomore, detomore, samomore,
razklenjene obraze v žalostni ekstazi ...

Videl sem veliko dobrih ljudi,
a to ne pomeni, da niso bili hudobni.
Dobri so najbolj človekoljubni,
nasmejani, radodarni, dobrodušni
in ponavadi najbolj hudobni.

Zato mi hudobija veliko pomeni.
Videl sem veliko pametnih ljudi,
a to ne pomeni, da niso bili neumni.
Biti neumen pomeni biti pogumen.

Zato mi strah veliko pomeni.
Gledal sem strahopetneže,
ki so iz svoje nizkotnosti junaško morili.
Poslušal lažnivce, ki so pridigali resnico.
Verjel poštenjakom,

ki so brez kančka slabe vesti kradli in varali.
Dolgočasno je to naštevanje ...
In kdo sem jaz,
in kdo sem jaz,
in kdo sem jaz,
da streljam prvi?
Zatorej,
spim, sanjam in igram naprej.

Verjel sem v metaforo,
prisposodob, gledališče,
umetnost in svobodo in
da resnično življenje v vsem tem
išče svoj smisel in vrednost.

Zdaj verujem le v dobesednost.
V prihodnost brez prihodnosti.
V očeta brez očeta.
V sina brez sina.
V mater brez matere.
V hčerko brez hčerke.
V dan brez dneva.

*V noč brez noči.
 V zemljo brez zemlje.
 V nebo brez neba.
 V življenje brez življenja.
 V smrt brez smrti.
 A vseeno, kakor doslej,
 a vseeno, kakor doslej,
 a vseeno, kakor doslej,
 spim, sanjam, igram,
 igram, igram, igram in igram.
 Naprej.*

*Stojim tukaj in ne morem drugače stati ...
 Vztrajam.
 Ostajam.
 Ne preneham.
 Obstajam.
 Stojim.
 Spim.
 Vztrajam.
 Sanjam.
 Ostajam.
 Igram.
 Obstajam.
 Naprej.
 Hvala.*

Mičo Mičović

*Peter Hergold, Portret Luke H., februar 2010, tempera
 na ovojnem papirju, kaširano na lesenitno ploščo, 60 x 88 cm*

HUGO WOLF IN SLOVENCİ

KULTURA

V letu 2011 bo v Slovenj Gradcu zaživel spominski muzej in mednarodni dokumentacijski center znamenitega poznoromantičnega skladatelja samospevov

Slovenj Gradec že od sredine šestdesetih let preteklega stoletja velja za sinonim majhnega kulturnega središča, ki utrip sodobnega življenja zna povezati z dediščino bogate kulturnozgodovinske tradicije. Žlahtni spodbujevalci, kakršna sta bila župnika Jakob Soklič in Ksaver Meško ter za njima zlasti Karel Pečko, so ustvarjali tukajšnjo kulturno podobo in vzgajali nove generacije strokovnjakov, navdušencev in izobražene hvaležne publike, ki v novjšem času prepoznavajo tudi tiste vrednote, ki so bile zaradi nesrečnih, zgodovinsko pogojenih okoliščin dalj časa odrinjene in v nekaterih obdobjih celo zamolčane. Mednje sodi tudi spomin na genialnega mojstra poznoromantičnega samospeva in čudovito samosvojo osebnost fin-de-sieclovskega Dunaja, v provincialnem mestecu na zahodnem robu nekdanje Spodnje Štajerske rojenega skladatelja Huga Wolfa (1860–1903). V zavest slovenskega kulturnega prostora je namreč znova vstopil šele leta 1990, z velikimi prireditvami (razstavo, koncerti, TV filmi in publikacijami) ob 130. obletnici rojstva, pot pa mu je nekaj let prej tlakovala peščica zanesenjakov, med njimi na prvem mestu takratni ravnatelj slovenjgraške glasbene šole in skrbnik skladateljeve rojstne hiše Jože Leskovar, tudi pobudnik *Društva Huga Wolfa Slovenj Gradec* in od ustanovitve leta 1993 njegov prvi predsednik. V letih, ki so sledila, je slovenjgraško društvo navezalo stike z mnogimi profesionalnimi in ljubiteljskimi institucijami po svetu, še zlasti ob 100-letnici skladateljeve smrti leta 2003, ko je partnersko sodelovanje na slavnostnih koncertih in festivalih v bližnjem Št. Pavlu in v Linzu, v bavarskem Freisingu, švicarskem Fribourgu in italijanskem Comu Slovenijo kot domovino mojstra samospeva dokončno postavilo na evropski in svetovni glasbeni zemljevid.

Prva *Društva Huga Wolfa* so nastala že

Skladatelj Hugo Wolf leta 1881

za časa skladateljevega življenja, najprej leta 1897 v Berlinu in nato še na Dunaju ter leto kasneje v Stuttgartu, njihovo delovanje pa je bilo osredotočeno na prizadevanja za izdajo Wolfovih glasbenih del in pridobivanje finančnih sredstev, s katerimi so člani, večinoma skladateljevi bližnji prijatelji iz kroga »wagnerjancev« in znanilcev modernističnega vzgona t. i. novonemške glasbe, plačevali Wolfovo oskrbo in mu lajšali zadnja, s strašljivo boleznijo zaznamovana leta življenja. Naloga današnjih društev, ki jih najdemo na vseh koncih sveta, tudi v Ameriki in na Japonskem, je navduševati publiko za izjemen glasbeni opus. Tako si je tudi slovenjgraško društvo zastavilo cilje za promocijo Wolfove glasbe v Sloveniji na način spodbujanja ansamblov in posameznih poustvarjalcev, da bi segali po Wolfovi glasbeni literaturi in jo uvrščali v svoje programe, predvsem pa si prizadeva, da bi Wolfova osebnost in delo v enaki meri kot je to običaj drugod po svetu dobila pravo veljavo in vstopila v zavest širše

Spominska plošča, 1903

slovenske kulturne javnosti. Čeprav se velikega potenciala, ki ga v enaki meri poosebljata Wolfovo izvirno glasbeno delo na pragu moderne dobe in njegova poznoromantična poza »prekletega« umetnika, brez preostanka zavezanega svojemu poslanstvu, še ne zavedamo v polni meri, je v rojstnem mestu težišče programa društva že tradicionalno in prepoznavno. Z rednimi koncerti – večeri samospelov v rojstni hiši, mednarodno solopevsko šolo, ki jo vrsto let uspešno vodi častna članica društva profesorica Breda Zakotnik s salzburškega *Mozarteuma*, izdajami spominskih zapisov o Wolfu, edicijami prevodov Wolfovih pesmaric in organizacijo mednarodnih muzikoloških simpozijev, se je izgradila podlaga, ki pripomore k slovenjgraški identiteti, da se ob nazivu mesto glasnik miru *Združenih narodov* v zadnjih letih samozavestno predstavlja tudi kot rojstni kraj znamenitega skladatelja, s čimer se uspešno spreminja pred leti ne samo v tujini, temveč tudi v Sloveniji uveljavljeno prepričanje, da je bil

Hugo Wolf rojen nekje na Avstrijskem. S tem pa se, kljub dokazom o slovenskih koreninah rodbine, noče vzbujati vtis, kot je nekoč zapisal pokojni profesor Marjan Lipovšek, da dvomimo v njegovo pripadnost nemškemu glasbenemu svetu, ki pomeni njegovo pravo izhodišče. Kot rojaki se tudi Slovenci klanjamo njegovemu spominu, v čast nam je, da lahko štejemo genialnega ustvarjalca med tiste, ki so izšli iz naših krajev, medtem ko sodi njegova glasba v zakladnico evropske glasbene kulture, ki v združeni Evropi postaja še bolj last vseh, ki v njej živijo, nam, ki živimo v srcu kontinenta, na križišču kulturnih in vsakršnih poti, pa celo več, saj nam lahko z univerzalnim jezikom glasbe predstavlja most k dobremu razumevanju in sodelovanju z bližnjimi in daljnimi sosedi skupne evropske družine.

Prizadevanje za objektivno recepcijo Wolfovega glasbenega genija in njegovo ustrezno vrednotenje kot podlaga uspešnim projektom kulturnega sodelovanja v širšem evropskem prostoru je za nas še kako pomembno, saj je bil odnos do Wolfove glasbe na Slovenskem v preteklosti vselej ambivalenten, odvisen od političnih in splošnih kulturnih okoliščin, v novejšem času pred ponovnim »odkritjem« pa celo sistematično prezrt in izgnan na rob slovenskega kulturnega samozavedanja. Kot izpostavljeni predstavnik nemške kulture na slovenskih tleh, zlasti še, ker ga je za takšnega v času pred prvo

Otvoritev spominske plošče 6. 9. 1903

svetovno vojno razglašala tukajšnja nemška skupnost, je bil za Slovence znotraj avstrijske monarhije zlasti v času bojev za narodnostne pravice vsaj sumljiv. A so mu kljub temu priznali umetniško vrednost, občudovali so njegovo inovativno mojstrstvo in ga postavljali za zgled. O tem priča članek pionirja slovenske modernistične glasbe Antona Gojmira Kreka v znameniti reviji *Novi akordi* iz leta 1910, ko ga navdušeno hvali: »Dovršeno je izrazil najbolj tenkočutna pesnikova občutja in čustva ... z individualno globino je za vsako pesnikovo razpoloženje našel značilno glasbeno formo ... kljub novostim ter sijajnemu bogastvu idej in izraznih sredstev nikjer ne najdemo površnega spogledovanja s cenenimi zunanji učinki ... pod zapleteno strukturo kompozicijskega tehničnega aparata je moč slutiti božansko preprostost intuicije – čudež za vsakogar, ki verjame!«

A Wolfova dela so bila zelo zgodaj, že pred njegovo tragično smrtjo, še bolj pogosto pa v prvih letih po njej, le na programu nemško orientirane *Filharmonične družbe* v Ljubljani in združenj *Musikvereina* v Mariboru in Celju, medtem ko jih na koncertih slovenske *Glasbene matice* in na koncertih slovenskih pevcev in pevk ni bilo mogoče najti. Navdušenje nad skladateljem Wolfom je bilo v domeni nemških ljubiteljev glasbe, ki so ga, resnici na ljubo, tudi povsem očitno zlorabljali z namenom, da bi na ta način dokazovali prevlado nemške kulture na slovenskih tleh. Med leti 1904 in 1910 je bil Wolf promoviran

Na dvorišču Wolfove hiše okoli leta 1905

kot pravi modni skladatelj, saj niso izvajali le njegovih samospevov, temveč z izjemo opere tudi njegove zborovske, komorne in simfonične skladbe.

Z nekoliko večjo uravnoteženostjo so Wolfa sprejemali v času po prvi svetovni vojni, ko je za strokovnjake ostal nesporna avtoriteta, medtem ko ga je zaradi starih zamer nekoliko težje sprejemala širša publika. Tudi v rojstnem mestu so se v nemale polemike ob ideji poimenovanja ulice po slavnem rojaku – številne pobude so tik pred realizacijo vselej propadle. V dvajsetih letih dvajsetega stoletja in po smrti Hugove sestre Adrienne je hišo na Glavnem trgu v Slovenj Gradcu kupil šoštanjski usnjar Woschnagg, njihov daljni sorodnik, bržkone zato, da bi ostala v nemških rokah, kot je zapisal Wolfov biograf Frank Walker, v njej pa je do smrti leta 1938 živel Hugov najmlajši brat Gilbert. Med drugo svetovno vojno se je v času okupacije in v servilnem raziskovanju vsega, kar je bilo v teh krajih nemškega, nad Wolfovo zapuščino navdušil glasbeni učitelj Hans Wamlek s Ptuja in se odločil, da v rojstni hiši postavi spominski muzej. Wolfa so prepoznavali kot »čistokrvnega« nemškega skladatelja, zato so

Koncertna dvorana v Wolfovi hiši leta 1943

idejo sprejeli z navdušenjem. Otvoritev zbirke in koncertne dvorane v nadstropju Wolfove družinske hiše na Glavnem trgu je bila 25. septembra 1943. Nacionalističnemu vzdušju so dvigovali temperaturo v lokalnih nacističnih organizacijah in slovesnost je v senci kljukastih križev in brezštevilnih nacionalsocialističnih zastav dobila politični predznak. Prav ta politični kontekst pa je bil bržkone tista kaplja čez rob, ki je že v pomladnih mesecih 1945 podžgala reakcijo tistih, ki so po osvoboditvi prevzeli oblast. V navalu jeze so uničevali vse, kar je bilo nemško, tudi v muzeju je ostalo le malo kaj. Spominsko ploščo iz leta 1903 so odstranili, nato pa jo je v kleti župnišča pod navlako dolga leta skrival svetovljanski župnik Jakob Soklič, da bi nazadnje po Leskovarjevi zaslugi našla spodobno, a zgolj zasilno mesto na notranjem dvorišču hiše. Nekaj dragocenega gradiva je prav tako za veliko let obležalo na zaprašenem podstrešju *Pokrajinskega arhiva* v Mariboru, ostalo pa se je izgubilo neznano kam. In le srečno naključje, povezano s publiciteto ob Leskovarjevem dokazu o slovenskih koreninah Wolfove rodbine, je pripeljalo do tega, da se je na nekem zapuščenem ptujskem podstrešju našel preostanek Wamlekovega arhiva, ki ga je najprej

hраниł Jože Leskovar, nato pa so ga uredili in strokovno zavarovali v *Koroškem pokrajinskem muzeju*.

Lanskoletno 150-letnico rojstva Huga Wolfa je Slovenj Gradec, resda z dragocenim obetom nove pomembne pridobitve, praznoval brez uveljavljenega prizorišča v dvorani za komorne koncerte v skladateljevi rojstni hiši, saj je bila od pomladi dalje zaradi temeljite in celostne prenove zaprta. Serija glasbenih dogodkov v okviru tradicionalnega koncertnega cikla *Wolf povezuje* je novi, začasni dom našla v dvorani *Elizabetinega doma* pri slovenjgraškem župnišču in v bližnji mestni župni cerkvi, kjer so se v bogatem programu zvrstili nastopi vrhunskih slovenskih in tujih interpretov Wolfove vokalne literature, med njimi švicarska mezzosopranistka Marie-Claude Chappuis, avstrijski baritonist Andreas Lebeda, *Komorni zbor* salzburškega *Mozarteuma* ter domači solisti na čelu z bas baritonistom Marcosom Finkom, sopranistkami Barbaro Jernejčič Fürst, Thereso Plut in Urško Arlič ter baritonistom Slavkom Savinškom. Wolfovo mesto je v slavnostnem letu gostilo tudi II. konferenco slovenskih glasbenikov iz sveta in Slovenije, ki jo je pripravil *Svetovni slovenski kongres*. Večerom

Odkritje spominske plošče, 1960

Glasbena šola pred prenovo, ok. 1970

samospevov so se pridružili tudi glasbeno-scenski dogodki z udeležbo domačih slovenjgraških ustvarjalcev. Pod vodstvom režiserja Aleksandra Čaminskega in v produkciji gledališkega *Studija A* so moči združile pianistka Maja Kastratovik ter solistki Tanja Vogrin in Vanja Mori, ki posebno pozorno študirajo Wolfov zahtevni repertoar in veliko prispevajo k vedno večji prepoznavnosti dela velikega mojstra samospeva v Sloveniji.

Slovenjgraško *Društvo Huga Wolfa* si v letu 2011 in v prihodnje obeta še boljše pogoje za uresničevanje poslanstva, ki je namenje-

Glasbena šola po prenovi, okolo leta 1985

no popularizaciji Wolfove glasbe v Sloveniji in širjenju vedenja o skladateljevi slovenski domovini in rojstnem mestu Slovenj Gradcu pri evropski in svetovni glasbeni publikii: po dolгих letih načrtovanja se končno uresničuje zamisel o ureditvi skladateljeve rojstne hiše v spominski muzej in mednarodni dokumentacijski center, v okviru projekta *Zrcaljenje podob - oživljeni zven preteklosti* pa ostaja tudi koncertna dvorana v skladateljevi hiši, ki je osrednje prizorišče programov uveljavljenega koncertnega cikla *Wolf povezuje*. Kot protislovna ironija, a z dobrim prizvokom, ki briše ideološka bremena preteklosti, se tako udeja nja tudi Wamlekova vizija iz leta 1943, ko je v neobjavljenem pismu Edmundu Hellmerju, Wolfovemu prijatelju, prvemu uredniku skladateljevih glasbenih del po smrti in soustanovitelju *Društva Huga Wolfa* na Dunaju, zapisal: »Vsi si vendar prizadevamo, da bi v Wolfovi rojstni hiši nastal ogleda vreden muzej. Takšne so moje sanje!«

V domovanju Wolfovih na robu srednjeveškega jedra ob nekdanjih severnih mestnih vratih se je od leta 1953 dalje v neprimernih in premajhnih prostorih stiskala slovenjgraška glasbena šola, s čimer se je na svojevrsten način sicer ohranjala vseprisotna glasbena kulisa skladateljevega spomina, a sodoben program glasbenega pouka v navezi z investicijo, ki je v teku, končno dobiva nove prostore in ustrezne pogoje za delo na novi lokaciji v neposredni sosesčini Cankarjeve ulice. Zadovoljivo ohranjeni ambient meščanske hiše na Glavnem trgu 40 pa ponuja imenitno iztočnico za postavitve spominske zbirke v interierju bivalnega okolja iz konca 19. stoletja: arhitekturni okvir v spomeniško zaščitnem mestnem jedru bo dobil zlahtno fasadno preobleko, v nadstropje med oknomi se bo zopet vrnila spominska plošča, ki so jo v letu skladateljeve smrti postavili prijatelji iz dunajskega *Društva Huga Wolfa*, na dvorišču bodo obnovili odprti mostovž (gank). Z manjšimi obnovitvenimi posegi v notranjščini bo nadstropje služilo postavitvi ambientalne spominske razstave, ki bo predstavila Wolfa skozi vse značilne etape njegovega intenzivnega, ekstravagantnega in tudi tragičnega življenja, s posebnim poudarkom na otroštvu v Slovenj Gradcu ter pripovedi o življenjskih okoliščinah v rojstnem mestu in v družini.

Družinska grobnica Wolf

Dokumentacijski center Huga Wolfa v pri-
tičju bo služil kot mednarodno vozlišče in
koordinacijska točka za številna društva
Huga Wolfa po svetu, podprt pa bo s central-
nim arhivom sproti nastajajoče dokumen-
tacije o Wolfu ter vstopno točko osrednjega
spletnega portala, knjižnico s čitalnico ter
predavalnico z audio-video dvorano in študij-
skim centrom arhivskega gradiva. Program
celovite promocije skladateljevega življenja in

dela ter ustreznega dolgoročno zasnovanega
marketinškega produkta v smislu kulturne-
ga turizma se v zamišljeni prvi fazi odvija v
časovnem obdobju od leta 2010 (prireditve
v Wolfovem slavnostnem letu ob 150-letnici
skladateljevega rojstva) do leta 2013, z vrhun-
cem v letu 2012 in programom mednarodnih
prireditev v okviru slovenjgraškega par-
nerskega sodelovanja pri projektu *Maribor - evropska prestolnica kulture 2012*. V tem
obdobju se bo izoblikovalo jedro nosilnih
in kasneje tudi tradicionalnih prireditev, ki
jih bodo koordinirali v *Društvu Huga Wolfa Slovenj Gradec* in v okviru dejavnosti nove
institucije spominskega muzeja Hugo Wolf
pod okriljem *Koroškega pokrajinskega muzeja*, morda pa se bo do tedaj pričel uresničevati
tudi največji investicijski projekt na področju
kulture v Slovenj Gradcu in na Koroškem:
izgradnja novega kulturnega doma s sodobno
koncertno dvorano, ki bo med drugim ponu-
dila tudi ustrezne pogoje za organizacijo in
izvedbo najambicioznejše zastavljenega cilja v
bližnji prihodnosti - organizacijo I. mednaro-
dnega solopevskega tekmovanja Hugo Wolf.

Marko Košan

Slavnostni koncert 13. marec 2010

MATKO (MATIJA) KREVIH (1890–1938)

DUHOVNIK, PISATELJ, DRAMATIK IN PESNIK

KULTURA

Rekonstrukcija njegovega življenja s pomočjo starih razglednic in drugih virov

Pri zbiranju starih razglednic Slovenj Gradca in okoliških krajev sem v letošnjem letu naletel na več takih, ki so bile v prvih štirih desetletjih prejšnjega stoletja poslane istemu naslovniku, to je Matku Krevhu. Postal sem pozoren nanje in s pomočjo preprodajalcev starih razglednic mi jih je uspelo zbrati več kot dvajset. Vse so bile poslane iz Slovenj Gradca, na njih pa so upodobljeni motivi tega mesta, Pameč, Starega trga in Uršlje gore. Ko sem jih razporedil kronološko, sem lahko v grobih obrisih sestavil življenjsko zgodbo Matka Krevha.

Prva, najstarejša razglednica je bila poslana 29. 9. 1906, ko je bil še kot dijak v knjezoškofijskem semenišču v Mariboru. Samo na tej je njegovo ime v prvotni obliki, to je Matija. Na vseh kasnejših se pojavlja ime Matko. Od leta 1913 dalje je pod imenom pripisano »bogoslovec«. Ena od takih je

Matko Krevh (1890–1938)

1. razglednica je bila poslana bogoslovcu Krevhu v Troblje, kjer je bil na počitnicah.

bila poslana v kraj Rottenbach pri Slovenj Gradcu, kar je nemško ime za Troblje oziroma ime graščine v tem kraju. Tam je Krevh kot bogoslovec očitno preživel poletne počitnice (razglednica št. 1). Iz tega sem sklepal, da je bil najverjetneje doma iz Trobelj. Potrditev sem našel pozneje v drugih virih. Na vseh razglednicah, ki so bile poslane po letu 1915, je že zapisano »kaplan«. Jeseni tega leta je bila prva od teh poslana na Remšnik, kjer je očitno bilo njegovo prvo službeno mesto. Kasnejše so potovale v ostale kraje, v katerih je Krevh služboval: Sv. Peter pri Mariboru (danes Malečnik), Ponikva ob južni železnici (danes Ponikva pri Šentjurju), Mala Nedelja pri Ljutomeru in Sv. Anton na Pohorju.

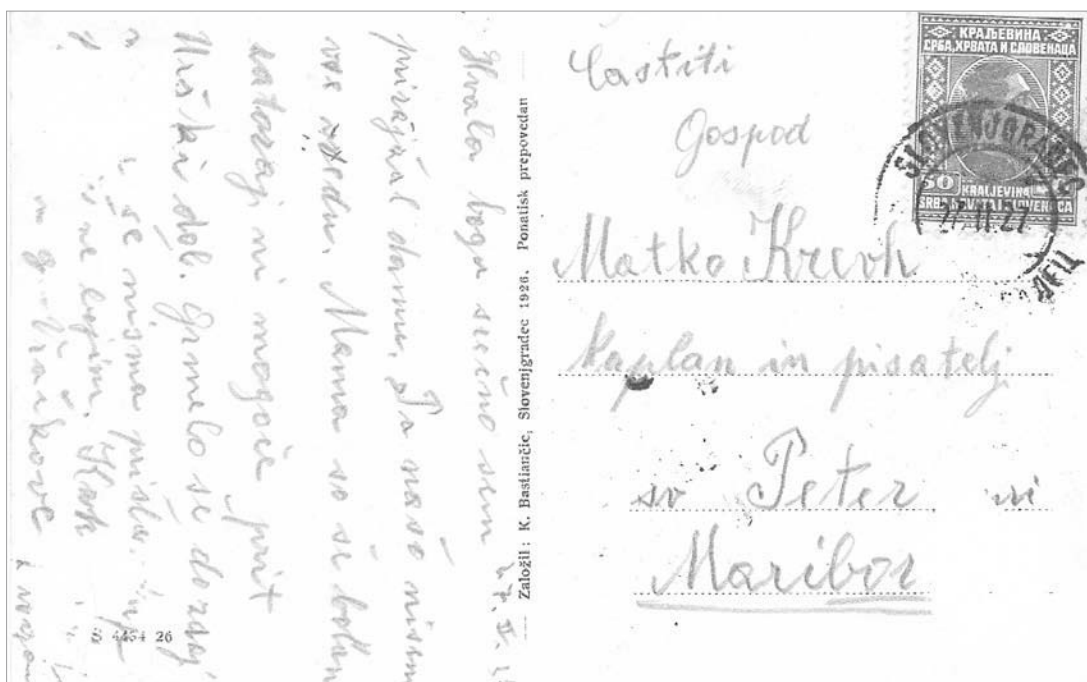
Med dopisovalci na razglednicah srečamo različne osebe. Največkrat so to njegovi sorodniki ali znanci iz Pameč in Slovenj Gradca ter duhovnik Alojzij Kosi iz Starega trga. Sporočajo mu razne novice od doma, o gledaliških predstavah, zahvaljujejo se mu za njegove dopise ali posojene knjige in mu čestitajo za god. Očitno je že zgodaj sodil med zavedne Slovence, prav tako tudi njegovi dopisovalci. V času avstro-ogrske monarhije so namreč prevladovali razglednice

Slovenj Gradca, na katerih je bilo natisnjeno samo nemško ime mesta. Zato so nekateri prečrtali ali zabrisali ime »Windischgraz« in pripisali »Slovenjgradec«, na dvojezičnih starotrških razglednicah pa so zbrisali napis »Altenmarkt bei Windischgraz« in pustili slovensko ime »Staritrq pri Slov. Gradcu«.

S pomočjo dodatnih virov sem nato podrobneje spoznal posamezne postaje Krevhove življenjske poti. Rojen je bil pred sto dvajsetimi leti, 12. 2. 1890, v Trobljah pri Slovenj Gradcu in krščen za Matijo. Na več razglednicah mu namreč dopisovalci čestitajo h godu, ki ga je obhajal 24. februarja. O njegovi družini in osnovnem šolanju ni podatkov. Gimnazijo je obiskoval v Mariboru, kjer se je leta 1911 vpisal na bogoslovje in bil tam 22. 7. 1915 posvečen v duhovnika. Novo mašo je imel 1. 8. 1915 v Starem trgu pri Slovenj Gradcu. Že ta mesec je postal novomašnik – kaplan na Remšniku, kjer je bil leta 1917 za šest mesecev začasno imenovan za provizorja, to je župnijskega upravitelja. Tam je ostal do leta 1919, ko je bil marca nastavljen kot drugi kaplan pri Sv. Petru pri Mariboru. Še isto leto je tu postal prvi kaplan. Od oktobra 1928 do marca 1929 je bil spet samo začasno provizor te župnije,

1. naslovna stran razglednice

2. razglednica iz leta 1927, na kateri je omenjen Krevh kot kaplan in pisatelj.

nato pa ponovno prvi kaplan do maja 1930. Tedaj je bil prestavljen v Ponikvo ob južni železnici za kaplana do leta 1932. To leto so mu dodelili kaplansko službo v Mali Nedelji pri Ljutomeru. Končno je bil julija 1934 imenovan za župnika na Sv. Antonu na Pohorju, torej bliže doma.

Iz tamkajšnje župnijske kronike je razvidno, da se je menda spraševal, koliko časa bo trajalo to imenovanje. Bal se je namreč, da se bo uresničil rek, da gre v tretje rado in bo spet prestavljen nekam drugam za kaplana. Toda tokrat je ostal župnik, a žal le krajši čas, do svoje prerane smrti v starosti 48 let. Umrli je zaradi pljučnice 28. 12. 1938 pri Sv. Antonu, kjer je tudi pokopan. Znale so okoliščine njegove smrti. Prehladil se je že na začetku oktobra 1938 v mrzlih sobah, ker so bile vse peči skoraj neuporabne. Posteljo je imel v pisarniški sobi, kjer je bila peč slaba in razpokana, da se je iz nje kadilo. Tudi okna niso dovolj tesnila, tako da je skozi njo močno pihalo. Ker se je kasneje večkrat na novo prehladil, je končno zbolel tako hudo, da je za božične praznike obležal v postelji s pljučnico. Klicani zdravnik iz Ribnice na Pohorju mu ni mogel več pomagati. Menda se je ob tej priliki prehladil tudi zdravnik.

O njegovem literarnem ustvarjanju s pomočjo spletnih podatkov

Med zbranimi razglednicami sta mi pritegnili pozornost predvsem dve. Na eni je poleg imena zapisano še »kaplan in pisatelj«, na drugi pa »kaplan pis. itd« (razglednici št. 2 in 3). Začel sem iskati po spletu, ker mi dotlej literat s takšnim imenom ni bil znan. Na Cobissu sem zasledil pet enot, štiri dramska dela ter zbirko pesmi in igrice z naslovom *Materi*, ki jo je leta 1929 izdal skupaj s P. Evstahijem. Največ podatkov sem našel na straneh Digitalne knjižnice Slovenije, kjer so digitalizirana nekatera njegova prozna dela in otroške igrice. Krevh je svoje prispevke objavljal v različnih časopisih in revijah. Že 29. novembra 1907 ga omenja *Slovenec* med tistimi dijaki, ki pošiljajo *Slovenski matici* sezname krajevnih imen. V *Slovenskem gospodarju* je leta 1915 v rubriki *Listek* objavil več kratkih črtic s socialno vsebino iz tedanjega časa. Iz njih je možno razbrati mračno usodo družin hudo ranjenih ali padlih vojakov. V tem časopisu je objavljal podobne črtice še v naslednjih letih vojne in mu ostal zvest tudi po njej. Prav tako je svoje podlistke objavljal v katoliškem časopisu *Straža* in reviji *Naš dom*.

2. naslovna stran razglednice iz leta 1927

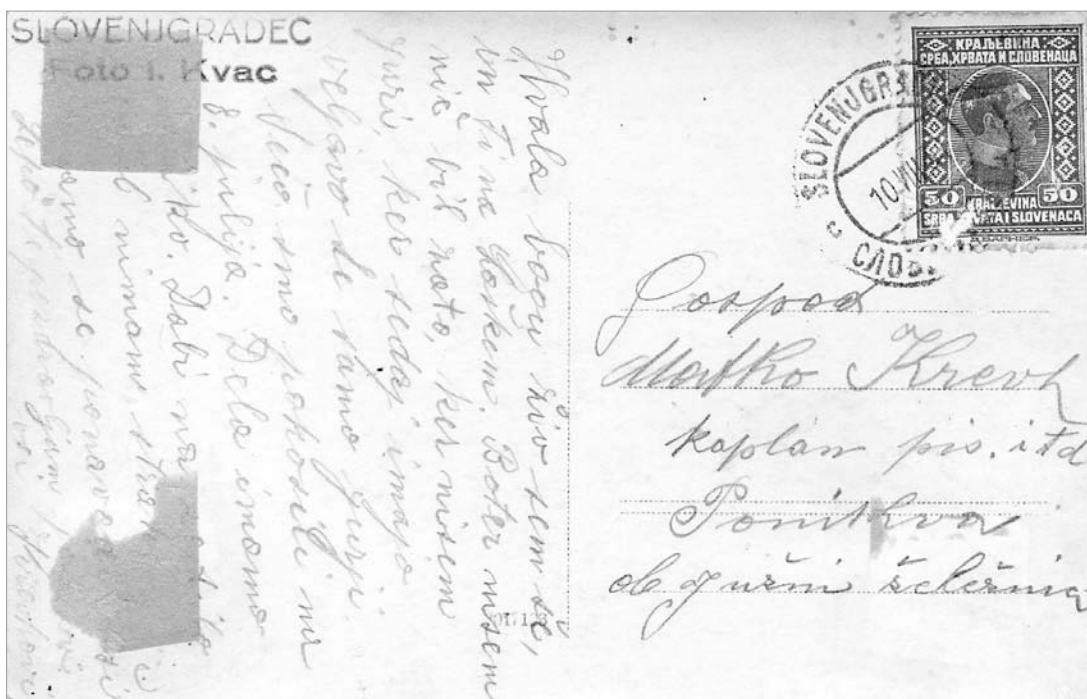
Po prvi svetovni vojni je začel pisati za mladino. Zgodbe o nerodnostih in porednosti iz svojega otroštva ali o otrocih, ki jim je bil dušni pastir, je objavljial v otroški reviji *Angelček* in v *Vrtcu*, časopisu s podobami za slovensko mladino. Prav tako je začel tu objavljati preproste, a pristrčne igrice za mladino. Nekaj igrice je izšlo tudi v samostojnih knjižicah v okviru zbirke *Dekliški oder*, ki sta jo izdajala *Slovenska orliška zveza* in uprava ženskega časopisa *Vigred* v Ljubljani. Igrice imajo preproste zaplete, njihov osnovni namen pa je poučevati otroke o poštenem življenju in jih vzgajati v krščanskem duhu. Dialogi v igricah so občasno gostobesedni in so bili verjetno za otroke precej zahtevni pri učenju vlog. Prozna dela za mladino so pisana hudomušno, v značilnem jeziku tedanjega časa. V zgodbah, kot so npr. *Ministrant*, *Črna muca*, *Ko kija pa taka!*, *Stric* in še mnogo drugih, ki so večinoma napisane z določenim vzgojnim namenom, pisec neposredno nagovarja mlade bralce, kot da bi z njimi klepetal.

O Krevhovem pesniškem ustvarjanju ni veliko virov. Pisec njegovega nekrologa v *Koledarju Družbe sv. Mohorja* za leto 1940 omenja na strani 43, da je napisal veliko vese-

lih pesmic za mladinske liste. Samostojno so izšle samo v zgoraj omenjeni knjigi *Materi*. V njej so zbrane mladinske igrice in pesmi na temo materinstva, med slednjimi na primer *Materi*, *Naša pridna mamica*, *Naše pridne mame – kakšne so?*. Spesnjene so v preprostih rimanih verzih kot hvalnice materam.

Krevh kot duhovnik in literat v nekrologu

Krevhov značaj in njegovo literarno ustvarjanje je jedrnato predstavil že omenjeni pisec nekrologa v *Mohorjevem koledarju*: »Pokojnik je bil izrazit lik veselega in delavnega dušnega pastirja štajerske pokrajine. Svojim župljanom je zvesto lomil kruh božjega življenja, poskrbeti pa je znal tudi za iskreno veselje in šegavo radost. Vsako družbo je znal s prijaznim dovtipom razživeti. Še kot bogoslovec pa tudi pozneje na rednih letnih sestankih je bil med osemnajstimi tovariši duhovniki žarišče veselja in družabnosti. Ljudstvu pa je znal govoriti kakor malokdo drugi. Bil je najlepši zgled, kakšen bodi katoličan: reden in resen v svojih dolžnostih, v življenju pa veder in vesel. Bil je tudi pisatelj in pesnik. Koliko duhovitih črtic in veselih pesmic je napisal za mladino-

3. razglednica iz leta 1931, na kateri je Krevh imenovan kaplan pisatelj itd.

ske liste Naš dom, Vrtec in Angelček in za Slovenskega Gospodarja! Ni bil sicer pisatelj velikega kova, ki bi zaoral trajne brazde v zgodovino slovenske književnosti, a pisal je iz preprostega srca preprosti ljudski duši, ki ohrani v hvaležnem spominu vse tiste, ki se ji nesebično žrtvujejo v ljubezni in dobroti. Njegov lepi pogreb je bil za to najprepričljivejši dokaz.«

Morda bo tale zapis vsaj nekoliko pripomogel k temu, da Matko Krevh le ne bo čisto pozabljen sejalec pisane besede v brazde slovenske književnosti!

Franc Verovnik

Viri

Letopis Cerkve na Slovenskem, Ljubljana: Družina, 2000, Roškar, Branka: *Župnija Sv. Antona na Pohorju: zapisano ob 250-letnici obstoja župnije*, Sv. Anton na Pohorju: Župnija, 2009.
Makarovič, Marija, in Mravljak, Frida, ur.: *Sv. Anton na Pohorju – domačije in ljudje*, Ljubljana: Šola retorike za Krajevno skupnost Sv. Anton na Pohorju, 2006 <http://www.dlib.si>.
Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1940, Celje: Družba sv. Mohorja, 1940.
Evstahij, P., Krevh, Matko: *Materi*, Ljubljana: Slovenska orliška zveza, Dekliški oder, III. zvezek, 1929.

Portret Matka Krevha iz koledarja Družbe sv. Mohorja za leto 1940

Desno: faksimile Krevhove pesmi Sv. Elizabeta, objavljene v glasilu Vigred (leto 1931, številka 11)

Na naslednji strani: Kako je Matijček žgance kuhal (Vrt, letnik 1930/31)

3. naslovna stran razglednice, 1931

Matko Krevh:

Sv. Elizabeta.

Ljubezni do ubožcev vsa prevzeta
je bila kneginja Elizabeta;
zato solzé jim je otirala
ter jih z dobrotami podpirala.

Pregovor star pa pravi, da dobrota
je pri mnogih preganjana sirota...
K ubožcem kneginja se napoti,
da jim oblek in kruha razdeli.

V predpasnik po domače kruh si vzame,
si vrže plašč preprost čez rame.
Ne zmeni se gospa za knežjo čast,
Pomaga ti — je njej edina slast.

V dobrotah srečna iz gradu odhaja.
A glej! Kdo tam naproti ji prihaja?
Ne vara je oko? O, je-li res?
Zdaj, zdaj jo srečal bo sam svetli knez.

Srce za hip ji v prsih zatrepče;
v zadregi svoji, kaj naj knezu reče? —
»O Jezus moj, pomagaj mi sedaj!
Hvaležna bodem Ti na vekomaj.«

»Kaj nosiš, kneginja? Pokaži, prosim!«
Ji reče knez, a ona: »Rože nosim.«
Odpre mu svoj predpasnik in — zares!
nad rožami strmeči mora knez.

Po volji božji čudež se zgodil je,
ko v rože sveže kruh se spremenil je. —
»Zahvaljen ljubi Bog, pomagal si,
da knezu se jeziti treba ni!«

Tako je v srcu kneginja molila,
ko revežem dobrote je delila.
In večni Bog edini vedel je
za dobra dela blage kneginje.

V današnjih težkih časih je dobrota
še mnogo večja ko nekdanj sirota;
Kako je malo dobrih, blagih src,
tem več pa je za siromake brc!

O mnogo jih je, ki bi lahko dali!
Pa kaj, ko svet jih vse premalo hvali!
Plačila večnega jim nič ni mar;
njim »bog« trebih je in njih cilj — denar.

Nič dobrega žoljenje ne obeta,
če nam v pomoč ne bo Elizabeta
svefnica, v usmiljenju vzor ženā,
neštetih revežev zaščitnica.

Zato jo vneto prosimo: »Pomagaj!
S priprošnjo tam pri Bogu ne odlagaj!
Nam, sebi sličnih, dobrotnikov daj! —
A Tebi čast in slava — vekomaj!«

**Ali si že pokazala Vigred sosedi? Stori
to in skrbi, da se naroči!**

Matko Krebh:

Kako je Matijček žgance kuhal.

Kateri Matijček?»

»I, no, tisti, ki vam je napisal tole zgodbico.«

»Smo že spet skupaj!« vzklikate veselo ter se ob spominu na moj nesrečni mlin (glej Angelček 1929/30, št. 6!) razposajeno muzate.

Pa se muzajte! S tem kažete zanimanje za moje mladostne nerodnosti in porednosti, zaradi katerih sem moral slišati mnogo resnih opominov, a jih še več čutiti, ko je pela šiba svojo zoprno pesem: »Šviga švic, šviga švic! Pa še petkrat navrh, da bo bolj držalo!«

No, zaradi žgancev, ki sem jih kuhal, pa ni bilo sile, ker sva imela končen obračun le z mamo, ki so me sicer nekoliko okregali, niso me pa zatožili očetu.

O zlata mama! Zakaj ste umrli, ko bi vas bil še tolikokrat rabil, da bi me bili branili — ne pred očetom — ampak pred hudobnimi ljudmi, ki jih je toliko na svetu!

V tistih časih, ko sem hodil še s torbo v šolo, smo imeli deljen pouk — to se pravi: od dvanajstih do ene smo imeli prosto, nato pa še eno ali dve uri pouka. Zato so nam dali starši več kruha s seboj, da bi revčki ne bili preveč stradali.

Ha, stradali, ko pa niti časa nismo imeli južinati! To smo opravili kar med poukom. Pohvaljeni sicer za to nismo bili nikoli, če so nas gospod učitelj zasačili, jeli in mleli smo pa vkljub temu po stari šolarski navadi, dokler nam niso odvzeli kakor od mišk oglodanih kosov ter nas zapodili klečat v kot.

Pa še po šoli nismo čutili takoj lakote. Toliko smo imeli še važnih opravkov: treba je bilo iti v trgovino kupit tega in onega; »obračunati« je bilo treba s tem in onim; prav do noči pa se je raztegnil tisti večni: »Ti boš zadnji, nà, ti boš zadnji!«

Naša lakota se je začela prav za prav šele, ko smo se — umirjeni kajpada — bližali domu. Ugibali smo, kaj nas čaka dobrega v kuhinji. Prevzetnost! Kakor da bi mama sploh mogli kaj nedobrega skuhati!

Rajna moja mama so mi zjutraj pred šolo, zlasti v poletnem času, večkrat naročili: »Z očetom pojdeva pomagat k stricu, zato bova tam obedovala. Ko prideš iz šole, si skuhaj mleka ter si nareži vanje kruha, ki je v miznici!«

»Mama, ali si smem napraviti ,šmorn'?«

»Smeš, če boš priden. Toda ne trati zàbela!«

»Ne bom, mama. Z Bogom!« In odjadral sem proti šoli poln samozavesti, da mi mama toliko zaupajo.

Takega dne, ko sta bila oče in mama odsotna, sem jo primahal še dokaj zgodaj iz šole domov. Pretaknil sem seveda najprej štedilnik in mlečno omaro, če bi se našlo kaj dobrega za pojesti ali kaj sladkega za polizati. Ko sem se prepričal, da ni nič primernega za me — ej, mama so bili previdni, dobro so me poznali! — sem se spomnil njihovega zjutrajšnjega naročila: »Skuhaj si mleka, ko se vrneš iz šole!«

»Saj res, mleka si skuham in kruha nadrobim vanje,« govoril sem sam s seboj. S kom drugim pa naj bi bil govoril, ko pa ni bilo žive duše pod našo streho razen mene?

Naenkrat mi je pa šinila čudna misel v glavo. Odkod je neki prišla? Najbrž iz želodca, ker sem se nakrat spomnil ajdovih žgancev.

Ajdovi žganci — Bog jih blagoslovi! Mnogokrat smo jih jeli, skoraj vsak dan, ali čudno je vendar, da se mi je prav tistega dne tako zahotelo po njih. Kar zadišali so mi v nos in na jeziku sem čutil njih tečnost. »Skuhaj si mleka,« so mi naročili mama ter mi dali s tem precejšnjo oblast ob štedilniku. »Skuhaj si žgancev,« mi je pa nekaj drugega reklo. Ha, žgancev! Skuhaj si jih, pa jih boš jedel!

Toda kako? Treba je pomisliti. Eh, kaj bi mislil! Misli se sproti rodijo. Najprej ogenj, potem lonec in tako dalje.

Rečeno, storjeno.

Veselo je zaplapolal ogenj. Včasih je zaprasketalo, da so se usuli žareči ogorki pri vratih po tleh. Pristavil sem lonec, nalil vode ter pokril s pokrovom, kakor sem videl delati mamo.

Zdaj pa po ajdovo moko! Kmalu sem jo iztaknil v predalu mlečne omare.

Kajne, čudite se moji spretnosti in iznajdljivosti? Eh, na uho vam povem, zakaj mi je bil vsak lonček v omari znan: vedno in povsodi sem se smukal okrog mame, kadar so kaj kuhali ali pekli. Naravnost v napotje sem jim bil včasih, pa saj sem imel »najboljše« namene pri tem... Ali ste mar vi boljši? Mar tudi vi ne ciganite premnogokrat: »Mama, smetane bi rad, mama, samo en sladkorček mi dajte!«

Poiskal sem torej ajdovo moko, nesel jo v leseni kuhlji k ognjišču ter jo vsul v lonec. »Živijo, žganci se kuhajo!« sem veselo vzkliknil.

Ko bi jih bil pustil pri miru!

Pa kakor da me je sto škrtljev premotilo — vzel sem kuhalnico ter začel mešati moko v piskru. Mešal sem in mešal — močnik je bil! Prisul sem moke ter spet mešal, mešal — zmanjkalo je vode in prikazala se je suha moka. Takoj sem prilil vode, počakal, da je začela vreti in — spet mešal. Pa čim bolj sem mešal, tem več močnika je bilo v loncu — žganci se pa niso hoteli sprijeti... Zato sem spet prisul moke — a spet stara pesem. Prilil sem vode — oh — kaj bo! Marsikatera moja potna sraga se je primešala močniku, tako mi je bilo vroče pri mešanju — žgancev pa vkljub vsemu ni hotelo biti.

In še to! V lonec ni šlo več ne vode ne moke — a o žgancih ni bilo sledu! Ko sem uvidel, da je ves moj trud zastonj, da bi si skuhal žgancev, sem se odločil za močnik. A nesreče nove! Kdo naj spravi poln lonec ajdovega močnika v želodec? Jaz ne. In kaj bom s preostalim močnikom? Kaj porečejo mama? — Lakota me je kar sama po sebi minila spričo teh skrbi. Jedel sem močnik, davil se z njim — prenehati sem moral. Ostanek sem zamešal med pomije, kjer so ga pa mama kmalu našli.

»Kaj pa pomeni ta močnik v pomijah?« so me vprašali resno.

»Ah, mama, žgancev sem si hotel skuhati, pa se mi je močnik naredil. Ne bodite hudi!« Ko sem jim razložil, kako sem kuhal žgance, so se nasmejnili: »Si pač Matijček, ki še žgancev ne zna skuhati!«

Taka je ta zgodbica. Kdor se ji hoče smejati, mora prej žgance kuhati znati. Ali jih vi znate?

Mestna občina Slovenj Gradec

OBMOČNA IZPOSTAVA SLOVENJ GRADEC

Francetova 5, 2380 Slovenj Gradec

tel.: + 386 (0)2 88 12 460 / fax: + 386 (0)2 88 12 461

e-pošta: oi.slovenj.gradec@slkd.si

TOVARNA MERIL
KOVINE
since 1904

Epigraf

zasnova in izvedba
kreativnih projektov
Blaž Prapótnik, s. p.

*Kultura komuniciranja je intelektualni, estetski in
tehnični izziv, ki spremlja človeka ustvarjalnega
duha od najstarejših civilizacij do danes.*

(Blaž Prapótnik)

041 512 758
info@epigraf.si
www.epigraf.si

TISKARSTVO IN KNJIGOVEŠTVO

Brda 10a, 2383 Šmartno,
telefon: (02) 88 53 198

Cerdonis

O B L I K O V A L N I C A

STARI TRG 278, SLOVENJ GRADEC

02 88 56 703, 031 674 997

studio@cerdonis.si

www.cerdonis.si • info@km-z.si

Cerdonis

T I S K A L N I C A

GLAVNI TRG 26, SLOVENJ GRADEC

09 90 10 575, 031 627 496

tiskalnica@cerdonis.si

www.cerdonis.si • info@km-z.si

Cerdonis

Z A L O Ž B A

STARI TRG 278, SLOVENJ GRADEC

02 88 56 702, 041 627 496

info@cerdonis.si

www.cerdonis.si • info@cerdonis.si

Matthaeus Cerdonis de Windischgretz – Matevž Cerdonis iz Slovenj Gradca je prvi dokumentirani tiskar iz slovenskih krajev. Študiral je na Dunaju, postal baccalaureus in magister ter predaval na univerzi. V letih od 1482 do 1487 je imel svojo tiskarno v Padovi kot zadnji samostojni tiskar inkunabul. Izdal okoli 60 poljudnoznanstvenih knjig, prevsem za potrebe tamkajšnje univerze, med njimi nekaj izrazito humanističnih. Cerdonis je tiskal le z eno vrsto črk – z malo gotico – in namesto listov paginiral le polovične tiskovne pole. V NUK hranijo nekaj njegovih originalnih tiskov.

ODSEVANJA – revija za leposlovje in kulturo

Izdajatelj in založnik: Kulturno društvo Odsevanja Slovenj Gradec in Zveza kulturnih društev Slovenj Gradec

Uredniški odbor: Andrej Makuc (glavni in odgovorni urednik), Blaž Prapótnik (oblikovalec in tehnični urednik), Maja Visinski Andrej, dr. Silviya Borovnik, Milena Zlatar

Lektoriranje: Nina Vožič Makuc

Izdajateljski svet: Peter Petrovič, Jože Potočnik, Franjo Murko, Andrej Makuc, Niko R. Kolar, Alenka Waltl

Nadzorni odbor: Franček Lasbaher – predsednik, Andreja Gologranc, Liza Krpač

Častno razsodišče: Niko R. Kolar, Marijana Vončina, Janez Žmavc

Naslov: Kulturno društvo Odsevanja Slovenj Gradec, Ronkova 4 (knjižnica), 2380 Slovenj Gradec, telefon: 031 324 020 – tajnica Cilka Sedar

Fotografije: Tomo Jeseničnik, Jože Repas, Primož Podjavoršek (stalni sodelavci) in arhiva Odsevanj ter JSKD

Grafično oblikovanje: Epigraf, Blaž Prapótnik, s. p., tel.: 03 759 34 23, info@epigraf.si, http://www.epigraf.si

Produkcija in distribucija: Cerdonis, d. o. o., Stari trg 278, Slovenj Gradec, tel.: 059 010 576, info@cerdonis.si

Tisk: Tiskarna Grešovnik, 400 izvodov, marec 2011. **Cena:** 6,5 EUR – naročniki 6 EUR

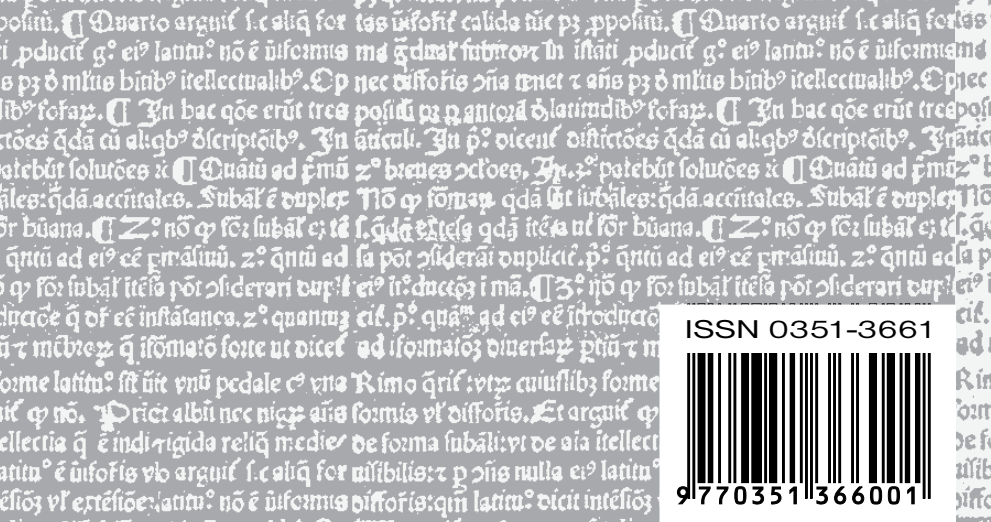
*Peter Hergold, Portret Jasmine Mirkac, april 2010,
tempera na ovojnom papirju, kaširano na lesenitno ploščo, 60 x 88 cm*

NA PLATNICAH

*Peter Hergold,
Portret Kristine,
januar 2010,
tempera na
ovojnem papirju,
kaširano na
lesonitno ploščo,
60 x 88 cm*

*Peter Hergold, Portret Matica Germavca, maj 2010,
tempera na ovojnem papirju, kaširano na lesonitno ploščo, 60 x 88 cm*

uestioſe calide me pz ppoſitū. ¶ Quarto arguit ſc alia
 q̄ dicitur ſubitoz in iſtāti pductū gº eiº latitº nō ē uſo
 diſſoſis oīa tenet z aīis pz d mltis bībz iſteſtualiſbz
 ſi pz p antoz d latitudibz ſoſap. ¶ In hac qōe erūt
 ſi. In pº dicent diſtictōes q̄dā cū aliqbº dſcriptōibz
 uenies octoies. *Th. 2º* patebūt ſolutōes x ¶ Quātū ad
 qº ſōmāz qdā ſūt ſubāles: qdā accitales. Subā ē
 ſc alia qdā iſtā ut ſōr būana. ¶ Zº nō qº ſc: ſubā
 ſc alidatī duplici pº qmū ad eiº ē p mātū. zº qº
 ſc: dūcōz i mā. ¶ 3º nō qº ſc: ſubā iſtā pōt dſiderari
 pº qmā qd eiº ē ſc alidatōe qº of ē iſtāntāca. zº qmā
 ſc alidatōz diuerſap pūā z mēbrez qº ſōmā: d ſonte ut
 nō qñt vtz cuiuſlibz ſorme latitº ſit ſit vñū pedale cā
 ſis vl diſſoſis. Et arguit qº nō. ¶ Priet albi nec nigz
 ſorma ſubāle: vt de aīa iſteſtā qº ē indi rīgida reliq me
 ſiſis: z p oīis nulla eiº latitº ē uſoſis vñ arguit ſc alia
 ſis: qm latitº dicit iſteſtōz vl extēſiōe: latitº nō ē uſo

70351 366001

1 855 1 500000 1